

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет
Кафедра соціальних технологій

Актуальні проблеми соціальної сфери

Видання 9

Збірник статей студентів і викладачів

За заг. ред. Н.П. Павлик

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2019

*Рекомендовано до друку рішенням
кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №12 від 18 квітня 2019 року).*

Рецензенти:

- Н.А. Сейко – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Житомирського державного університету імені Івана Франка;
- Л.М. Єршова – доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

А 43 Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник статей учнів, студентів і викладачів за результатами конкурсних і кваліфікаційних досліджень / за заг. ред. Н.П. Павлик]. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2019. — Вид. 9. — 146 с.

Редакційний колектив:

З.В. Залібовська-Ільніцька, Н.П. Павлик

Макет: Н.П. Павлик

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

Передмова

Шановні читачі й дописувачі!

Вийшло в друк чергове число щорічного збірника статей студентів і викладачів соціально-психологічного факультету «Актуальні проблеми соціальної сфери», у якому відображено результати науково-методичних пошуків у сфері соціальної роботи.

Організаційний колектив видання присвячує цей збірник двом важливим для нас датам: у 2019 році Житомирський державний університет імені Івана Франка святкує свій **сторічний ювілей**, а нашому соціально-психологічному факультету виповнюється **15 років**. За честь маємо працювати і навчатися в колективі, сповненому сил, планів, мудрості й наступності. Щиро бажаємо ідейної молодості, творчих перемог, нових відкриттів та щедрих результатів!

Традиційно, збірник «Актуальні проблеми соціальної сфери» відображає наукові досягнення студентського та викладацького колективу кафедри соціальних технологій. У 2019 році нам приємно відзначити такі здобутки:

- державну реєстрацію та видання щорічного науково-популярного журналу «Неформальна освіта: кращі практики і проекти»;
- реалізацію проекту зі створення авторських студентських технологій соціальної роботи під час вивчення дисципліни «Технології соціальної роботи» та підготовки курсових досліджень студентами 3-го курсу спеціальності «Соціальна робота»;
- реалізацію інноваційного соціального проекту «Листи до кривдника» студентами 4-го курсу соціально-психологічного факультету.

Кафедра соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка відкрита до нових ідей та проектів; ми запрошуємо до співпраці та взаємодії наукові, освітні, громадські організації й установи.

Миру та здоров'я кожній і кожному!

Щиро
Надія Павлик.

ЗМІСТ

Соціально-психологічні характеристики дітей та молоді груп ризику

Коляденко Світлана	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ МОЛОДІ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ	8
Котловий Сергій	МЕДІАЦІЯ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	15
Котлова Людмила	ВИХОВАННІ ЧЕСНОСТІ ТА ПРАВДИВОСТІ У ДІТЕЙ В СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА	18
Літяга Інна	ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	20
Литвак Оксана	МОТИВИ ВИБОРУ ХЕЛПЕРСЬКОЇ (ДОПОМАГАЮЧОЇ) ПРОФЕСІЇ СТУДЕНТАМИ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА	23
Годованець Діана	СТАТЕВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ДНЗ	27
Хмельовська Яна	НАПРЯМКИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПСИХІЧНИМИ ВІДХИЛЕННЯМИ	29
Скремінська Ольга	СОЦІАЛЬНІ КОНФЛІКТИ МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ	32
Конарівська Людмила	ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ	34
Шевчук Аліна	ПРОФІЛАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ	36
Борисова Олександра	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ, ЯКІ МАЮТЬ ДИТИНУ З ВАДАМИ СЛУХУ	38
Зуб Анастасія	ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ	40
Зуб Дар'я	СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ	42
Затолюк Тетяна	СОЦІАЛЬНА МОТИВАЦІЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗНЗ НОВОГО ТИПУ	44
Гаврилова Тетяна	ПЕРЕДУМОВИ НЕАДАПТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	47
Ганюк Алла	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ГРУП РИЗИКУ	50
Вакуленко Карина	СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	54
Дуняшенко Анастасія	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ЮНАЦЬКОГО КІБЕРМОБІНГУ	56

Управлінські аспекти в діяльності організацій соціальної сфери

Остапчук Олена Турський Вадим	ГЕНДЕРНИЙ БЮДЖЕТНИЙ АНАЛІЗ ПРОГРАМИ У ГАЛУЗІ НАДАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗАГАЛЬНООСВІТНИМИ ШКОЛАМИ-ІНТЕРНАТАМИ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ	58
Палько Інна	КОМУНІКАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: НА ПРИКЛАДІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА	61
Ярошинська Дар'я	СИСТЕМА ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ	65
Губіна Олена	НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ СІМ'ЯМ ТА ДІТЯМ В УМОВАХ ОТГ	68
Маєвська Юлія	СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ	71
Струк Юлія	ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСТУПНОГО БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ	74
Маценко Тетяна	ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ	77
Баранюк Єлизавета	ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	79
Карпова Дар'я	ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗІЇ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	81

Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців

Іллїна Ольга	АСИСТЕНТСЬКА ПРАКТИКА ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	84
Залібовська-Ільніцька Зоя	СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ	87
Корзун Анастасія	ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	89
Супрунчук Аліна	ФАКТОРИ ВНЕСКУ В РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	92

Авторські технології соціальної роботи

Павлик Надія	АВТОРСЬКІ СТУДЕНТСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	95
Голуб Ірина	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ	96
Гайдамака Вікторія	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	98

Гриб Наталія	ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СПРЯМОВАНІ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ	100
Островський Дмитро	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ СХИЛЬНІ ДО ВЖИВАННЯ НАРКОТИКІВ	103
Азімова Лола	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ СХИЛЬНІ ДО ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ	105
Асадчева Даяна	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ	108
Баліцька Мар'яна	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ СУЇЦИДУ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ	110
Власюк Ліза	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З КОНФЛІКТНИМИ СІМ'ЯМИ	112
Гайченя Марія	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНИМИ ЖІНКАМИ	114
Гошко Любов	ТЕХНОЛОГІЇ АРТТЕРАПІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ	116
Ільніцький Дмитро	ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖЕРТВАМИ НАСИЛЬСТВА У СІМ'І	119
Клименко Євгенія	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНИМИ СІМ'ЯМИ	121
Кошицька Марія	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ІНВАЛІДНІСТЮ	123
Левченко Євгенія	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МІГРАНТАМИ	125
Лукашук Оксана	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	127
Любарець Олег	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, СХИЛЬНИМИ ДО ПРАВОПОРУШЕНЬ	129
Матвійчук Тетяна	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ	131
Моргалюк Анна	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНИМИ МАТЕРЯМИ	133
Небесна Ірина	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ, ЯКІ ВІДБУВАЛИ ПОКАРАННЯ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	135
Сушко Руслан	ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ	139

Листи як метод соціального впливу		
Залібовська-Ільніцька Зоя	ЛИСТИ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНОГО ВПЛИВУ НА КРИВДНИКА	141
Полонська Надія, Булуй Тетяна, Шавловська Анастасія, Будзяк Марина, Ничипорук Тетяна, Красніцька Олександра, Сидоренко Марія, Бовсунівська Тетяна, Колос Ольга, Ющенко Катерина, Катрук Катерина, Ножичківська Олена, Рєпкіна Ірина	ЛИСТИ ДО КРИВДНИКА	141

Авторка статті:

Світлана Коляденко,

кандидатка педагогічних наук, доцента,
завідуюча кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ МОЛОДІ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ

Молодь – це одна із найбільш незахищених соціальних категорій суспільства, яка потребує особливої підтримки та уваги зі сторони держави. На сьогодні, частка молоді в Україні становить 33% від загальної кількості населення країни. У період молодості відбуваються одні із найважливіших подій у житті кожної людини, а саме: закінчення школи, вибір майбутньої професії, отримання вищої освіти, початок самостійної трудової діяльності, придбання власного житла, створення власної родини, виховання дітей тощо. У цьому віці, діти та молодь набувають професійно-трудового та соціального статусу в суспільстві. Саме тому, цей період відіграє важливу роль у всьому подальшому житті людини.

Молодь – це соціально-демографічна група, яка відокремлюється від інших за своєю сукупністю особливостей соціального стану та інших вікових характеристик. Також молоддю вважають осіб віком від 14 до 35 років; які переживають важкий період адаптації до світу дорослих людей, а також із труднощами переживають майбутні зміни становлення соціальної зрілості. Як певна фаза життя та етап життєвого циклу, молодість має соціально-історичну природу та залежить від суспільного ладу, особливостей соціалізації, а також культури суспільства. Згідно із Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», до молоді належать громадяни України віком від 14 до 35 років [1].

Варто зазначити, що соціалізація молоді здійснюється під впливом багатьох соціальних факторів, таких як: сім'я, навчально-виховний заклад, спільнота однолітків, засоби масової інформації тощо. Усі перераховані соціальні інститути та засоби впливу надають особистості, яка лише формується, великий ступінь автономії, проте не кожна молода людина здатна впоратися із усіма життєвими труднощами, і як наслідок, вона опиняється у складних життєвих обставинах, які вона не в змозі подолати самостійно [2, с. 18].

Важливою проблемою в контексті соціальної підтримки та обслуговування молоді вразливих категорій є розвиток освіти, науки, культури, охорони здоров'я, спорту, дозвілля, гуманітарної сфери. Ці напрями соціального розвитку сприяють забезпеченню соціального добробуту людини на всіх етапах її життєдіяльності, а також стають надійною основою її самозахисту.

Таким чином, молодь в Україні досить часто може зазнавати суттєвих негативних впливів у процесі соціалізації, і як наслідок, може опинитись у категорії соціально вразливих верств населення.

Соціально незахищені або соціально вразливі категорії населення, на сьогодні, є відчуженими від багатьох життєвих благ. Поняття «соціально вразливі категорії населення» досить часто застосовується в економічній та юридичній сфері, в практичній діяльності фондів, благодійних та громадських організацій тощо.

Основні теоретичні дослідження соціальної вразливості населення проводилися активно за кордоном у другій половині минулого століття. Новий сплеск інтересу до проблеми соціальної вразливості населення спостерігався на Заході та був викликаний ініційованим у 1990-х роках Світовим банком вивченням соціальних ризиків [3, с. 29].

На сьогодні, соціально вразливими верствами населення (за І.В. Мещан) є групи осіб, що мають обмежені, недостатні ресурси для самостійного задоволення власних потреб, для реалізації своїх прав, а також особи, які через незалежні від них обставини потрапили до складних життєвих умов [4, с. 13]. У західній науковій літературі соціально вразливі категорії населення (*socially vulnerable groups*) виділяються відповідно до концепції, яка трактує соціальну вразливість як реакцію особи на будь-які ризики, у тому числі і на соціальні.

У зв'язку з чим, варто також охарактеризувати поняття «складні життєві обставини». Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» складні життєві обставини – це обставини, які постійно порушують повноцінну життєдіяльність людини, з наслідками яких вона не може впоратись самостійно, без сторонньої допомоги. До таких обставин відносять: обмеження життєдіяльності особи, самотність, малозабезпеченість, безпритульність, сирітство, наявність зневажливого ставлення та негативних стосунків в родині, безробіття, наявність психологічних розладів, насильство в родині, відсутність житла тощо [5].

У сучасній науковій літературі існує безліч тлумачень категорії «соціально вразливі верстви населення». Так, згідно із дослідженнями центру громадської експертизи, соціально вразливими категоріями населення є індивіди або соціальні групи, які мають найбільшу ймовірність зазнавати різноманітних соціальних збитків від дії технічних, економічних або ж екологічних чинників сучасного життя [6, с. 86].

Вразливі категорії населення – (у широкому розумінні) – це представники різноманітних пригнічених або вразливих категорій та верств населення (соціальні групи, індивіди), які більше за інших мають ймовірність зазнати різних негативних впливів: економічних, техногенних, соціальних, екологічних тощо [6, с. 87].

Вітчизняний науковець Ю.В. Белоусов у своїх наукових працях зазначає, що вразливими категоріями населення є соціальні групи або індивіди, які мають найбільшу ймовірність відчувати на собі соціальні збитки від впливу різноманітних екологічних, економічних або ж техногенних впливів. Також науковець наполягає на тому, що основною причиною збільшення кількості вразливих верств населення є інтенсивність процесу розшарування українського суспільства. Як наслідок, це призводить до збільшення частки знедолених та маргіналізованих верств населення, яких у подальшому потрапляють до вразливих категорій [7, с. 71].

О.А. Шабунова зазначає, що соціально вразливі групи або категорії населення – це категорії громадян, сімей, індивідів, які мають досить невеликий рівень заробітку і не мають достатніх заощаджень для повноцінного функціонування у сучасному суспільстві. Дослідниця називає основні причини зарахування молоді до вразливих категорій це: стан здоров'я, сімейні обставини, вік, а також результат невинуватної бідності [3, с. 30].

О.М. Калачікова наполягає на тому, що соціально вразливими категоріями населення є люди, які через різноманітні причини не здатні в повному обсязі забезпечувати себе та свою родину, а також це люди, які не здатні нормально функціонувати у суспільстві без державної допомоги у вигляді пільг, виплат, стипендій тощо [3, с. 31].

О.О. Смолева до основних компонентів соціального ризику відносить: 1) безпосередньо ризиковані непередбачувані події; 2) процес управління цими ризиками; 3) результат втрати добробуту людиною [3, с. 31].

Молода українська дослідниця А. Г. Реут у своїй статті «Система соціальних послуг для вразливих верств населення» зазначає, що синонімом до поняття «соціально вразливі категорії населення» є поняття «групи ризику». «Групами ризику» науковець

називає осіб, які є об'єктом постійної уваги фахівців соціальних центрів та служб. Групи ризику – це особи, у яких соціальний стан не має стабільності і через це вони не можуть самостійно перебороти певні труднощі, які виникають в їх житті. Внаслідок цього, представники «груп ризику» з часом можуть втрачати свою соціальну значимість, моральний образ, духовність [8, с. 34].

Варто також назвати основні чинники соціальної вразливості, які перераховує у своїй статті «Соціальна вразливість та її особливості в період кризи» вітчизняна дослідниця Л.Г. Стожок. Так, основними чинниками соціальної вразливості молоді вона вважає :

- 1) вплив важких ситуацій на життєдіяльність особистості;
- 2) відсутність чіткої мережі соціальної підтримки (друзі, родичі, колеги тощо);
- 3) наявність у людини особливих потреб або функціональної обмеженості;
- 4) соціальне виключення особистості;
- 5) перебування людини у важких природних умовах, які впливають на її фізичний та моральний стан;
- 6) різноманітні захворювання, зокрема стан здоров'я людини;
- 7) вік людини;
- 8) відсутність зайнятості, безробіття;
- 9) невідповідні соціальним умовам професія або освіта;
- 10) підвищена споживацька завантаженість людини;
- 11) соціально-правова незахищеність особистості;
- 12) порушення прав людини [9, с. 13].

Окрім цього, варто зазначити, що новий формат соціальної роботи із вразливими категоріями молоді повинен бути спрямований на забезпечення усіх наявних потреб цієї категорії. Виходячи з цього, варто назвати три групи факторів, наявність яких за несвоєчасного втручання може призвести до виникнення складних життєвих ситуацій або обставин, які людина із вразливої категорії не в змозі подолати самостійно, без сторонньої допомоги. Такими групами факторів є :

- 1) фактори біологічного характеру (психічні або фізичні хвороби; наявність різних форм залежностей; погана спадковість; наявність в родині різних форм залежностей);
- 2) кризові явища в соціально-економічній сфері (низький життєвий рівень; зростання бідності; різке зниження рівня соціальних послуг та гарантій для молоді; наявність багатьох невирішених житлових проблем; вплив асоціальних груп у мікросередовищі молоді);
- 3) психолого-педагогічні фактори (наявність проблем, які пов'язані із сімейними стосунками та проблеми, пов'язані із вихованням у сім'ї; самоусунення батьків від виховання своїх дітей; відчуження поколінь; нехтування батьками потребами своїх дітей) [9, с. 14].

Інші науковці також виділяють фактори ризику, які впливають на соціальну вразливість молоді. Так, С.Р. Панцир до числа таких найважливіших факторів відносить:

- 1) прояви ранньої асоціальної поведінки;
- 2) погана успішність у навчально-виховному закладі (школа, вищий навчальний заклад тощо);
- 3) притаманність людині таких особистісних рис, як: негативізм, нервозність, агресивність або імпульсивність;
- 4) невключеність у суспільно-корисні справи;

5) недоліки сімейного виховання (відсутність чітких правил поведінки, відсутність поваги, позитивних емоцій у родині, наявність негативного прикладу батьків) та байдужість щодо виховання дитини;

6) наявність проблем зі здоров'ям [10, с. 20].

У зарубіжній соціально-педагогічній літературі феномен соціальної вразливості тісно пов'язується з поняттям «ризик». Поняття «вразливість», на сьогодні, дуже часто співвідносять із поняттям «бідність», яка виникає внаслідок недостатнього доступу до нематеріальних та матеріальних благ. Таким чином, сутність та зміст соціального виключення полягає в неможливості людей брати участь у важливих для них аспектах соціального життя (у системах освіти і охорони здоров'я, у політичних процесах, а також у культурному житті суспільства) [3, с. 32].

Також варто перерахувати основні фактори, які можуть призводити до активного соціального виключення вразливих верств населення: дискримінаційні практики, нерівномірне становище або положення особи в ієрархії сучасного суспільства та інституційні бар'єри, які перешкоджають людям доступ до різних державних соціальних послуг. Британський соціолог Зигмунд Бауман стверджував: «Навіть при найдемократичніших режимах, держава претендує на «право виключати». Також науковець стверджував, що результатом соціального виключення людей (як активного, так і пасивного) може стати обмеження людських можливостей. Таким чином, обмежені можливості в одній сфері можуть призвести до обмеження людини в інших сферах життя, і, як наслідок, це може сприяти процесу соціального виключення людини взагалі [3, с. 32].

Г.В. Леонідова виділила основні критерії соціальної вразливості населення, як об'єктів соціального захисту. Дослідниця вважала, що на сьогодні слід виділяти основні об'єктивні причини, які не дозволяють людям забезпечувати собі гідне існування в суспільстві. На її думку, причини при цьому можуть бути досить різними: стан здоров'я людини, її соціальний статус, втрата когось із членів родини, тимчасова або постійна непрацездатність, вік людини тощо. Дослідниця зазначала, що найчастіше дані причини пов'язані з неможливістю здійснення людиною трудової діяльності та втратою у зв'язку з цим джерел та засобів існування [3, с. 129].

Проте, варто зазначити, що застосування даного підходу до визначення соціально вразливих груп населення також має недоліки. Наприклад, непрацездатний громадянин або діти до 18 років можуть розраховувати на підтримку родини, а працівник - отримувати дуже низьку заробітну плату, яка не забезпечує гідний рівень життя. Другим критерієм, на думку Г. В. Леонідової є вразливість сучасної української родини, внаслідок підвищеного навантаження в соціально вразливі групи населення часто потрапляють наступні категорії сімей: сім'ї з неповнолітніми дітьми, багатодітні; неповні сім'ї; сім'ї, що мають під опікою дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків. Саме тому, робота з соціально вразливими верствами населення повинна бути частиною державної політики. Крім того, необхідно окремо розглядати категорії, які крім низького матеріального благополуччя відчувають депривацію: колишні в'язні, особи без певного місця проживання та інші [3, с. 40].

Крім того, вітчизняна дослідниця Л.Г. Стожок виділила основні критерії для визначення соціальної вразливості особистості (див. Табл. 1.) [9, с. 15].

Таблиця 1.

Основні критерії для визначення соціальної вразливості особистості

Основні критерії	Ознаки складності випадку (ризик)			
	Перша група ознак	Друга група ознак	Третя група ознак	Четверта група ознак
1.Характер впливу складних життєвих обставин на стан особи та задоволеність її потреб	Проблеми та обставини порушують нормальну життєдіяльність молоді, проте вони не суттєво впливають на їх стан та задоволеність їх потреб.	Складні життєві обставини негативно впливають на стан молоді, а їх потреби задовольняються лише частково.	Складні життєві обставини негативно впливають на стан молоді. Потреби не задовольняються. В разі відсутності втручання, можливе виникнення різноманітних загроз.	Складні життєві обставини загрожують здоров'ю молоді. В разі відсутності втручання, можливе виникнення негативних наслідків.
2.Стан батьків молоді (їх потенціал щодо виховання власних дітей)	Стан батьків не перешкоджає задоволенню потреб своїх дітей.	Стан батьків частково перешкоджає задоволенню потреб своїх дітей. Їх потенціал недостатній.	Стан батьків перешкоджає задоволенню потреб своїх дітей. Батьківський потенціал дуже слабкий.	Батьківський потенціал відсутній. Батьки ведуть аморальний спосіб життя.
3.Вплив факторів родини та середовища на задоволення потреб молоді	Фактори родини сприяють вирішенню проблем дітей. Сім'я готова підтримувати в складних ситуаціях. У громаді, де проживає молода людина наявні ресурси для підтримки та вирішення проблем	Фактори родини частково сприяють вирішенню проблем. До проблем молоді ставляться із застереженням. У громаді, де проживає молода людина недостатньо ресурсів для вирішення проблем.	Фактори родини не сприяють вирішенню проблем молоді. Контакти між членами родини відсутні або слабкі. У громаді, де проживає молода людина відсутні необхідні ресурси для вирішення проблем.	Фактори родини та середовища лише поглиблюють проблеми, які існують.
4.Тривалість існування складних життєвих обставин	Складні життєві обставини виникли зовсім нещодавно (близько останніх 6 місяців).	Складні життєві обставини тривають від 3 місяців до 1 року.	Складні життєві обставини тривають досить довго (більше 1 року чи декілька років).	Складні життєві обставини виникли раптово або загострилися до критичного стану.
5.Усвідомлення існування складних життєвих обставин та їх причини, а також готовність до співпраці	Отримувачі соціальних послуг усвідомлюють наявність проблем та розуміють їх ризики. Отримувачі готові співпрацювати з надавачами послуг.	Отримувачі соціальних послуг частково знають про наявність проблем та розуміють їх ризики. Отримувачі пасивні.	Отримувачі соціальних послуг не усвідомлюють наявність певних проблем, не розуміють їх можливі ризики.	Отримувачі соціальних послуг не визнають наявність певних проблем, перекладають відповідальність за їх вирішення на інших людей.

Н.М. Хуторян виділив три основні групи молоді вразливих категорій до яких відносить: 1) людей, які мають обмежені ресурси або зовсім їх не мають задля власної повноцінної життєдіяльності та соціальної конкурентоздатності, але які не перебувають в стані соціальної дезадаптації; 2) людей, які перебувають у стані дезадаптації через складні життєві обставини, але які не втратили за певних умов здатності до відновлення повноцінної життєдіяльності; 3) людей, які перебувають в стані соціальної дезадаптації через втрату різних можливостей (незворотну або тимчасову) для повноцінної самостійної життєдіяльності і потребують соціальної допомоги для задоволення власних потреб [11, с. 126] (Див. Табл. 2).

Таблиця 2.

Класифікація соціально вразливих категорій молоді

№	Основні групи	Характеристика основних категорій
1	Категорія людей, які мають обмежені ресурси або зовсім їх не мають задля власної повноцінної життєдіяльності та соціальної конкурентоздатності, але які не перебувають в стані соціальної дезадаптації.	- молодь із неповних та багатодітних сімей; - безробітна молодь; - молодь із особливими потребами; біженці, переселенці тощо.
2	Категорія людей, які перебувають у стані дезадаптації через складні життєві обставини, але які не втратили за певних умов здатності до відновлення повноцінної життєдіяльності.	- молодь з функціональними обмеженнями або із складними захворюваннями, травмами; - молодь, яка опинилась в стані соціальної дезадаптації внаслідок насилля, експлуатації тощо; - бездомні та безпритульні; - молодь, яка постраждала від техногенних, природних, або соціальних катастроф; - молодь, яка залишилась без опіки та підтримки дорослих.
3	Категорія людей, які перебувають в стані соціальної дезадаптації через втрату різних можливостей (незворотну або тимчасову) для повноцінної самостійної життєдіяльності і потребують соціальної допомоги для задоволення власних потреб.	- молодь з функціональними обмеженнями; - молодь, яка зазнає постійного впливу важких захворювань на організм.

До категорії соціально вразливих груп молоді ми будемо відносити: осіб, які мають соматичні (тілесні) чи психічні захворювання або групу інвалідності; осіб, які мають залежність від алкоголю чи наркотиків; мігрантів та біженців, які мають недостатні необхідні ресурси для повноцінного існування в соціумі; іммігрантів та меншини, які мають недостатні ресурси та можливості; молодь, яка залишилася без піклування або опіки батьків; осіб з ВІЛ/ СНІДом; молодих людей, які є представниками ЛГБТ спільноти; одиноких матерів, які мають дітей віком до чотирнадцяти років або дітей з особливими потребами; осіб із багатодітних або малозабезпечених сімей; осіб із неповних сімей; молодь, яка припинила навчання у середніх загальноосвітніх школах, професійно-технічних закладах освіти, звільнилася зі строкової військової служби; молоді подружні пари; осіб, які мають низькі доходи через безробіття, відсутність годувальника, фізичні вади, низький рівень професійної підготовки тощо; осіб, які порушили закон і були за це покарані.

Окрім усіх вище перерахованих категорій, до соціально вразливих груп молоді (за А.О. Ярошенко, М.Ю. Варбаном та Л.О. Шульгою) відносять: бездомну молодь; молодь із затримками психічного розвитку; молодь із сімей, в яких є проблема дитячої занедбаності, сексуального насилля як стосовно дитини або одного з членів сім'ї; вагітних дівчат до 18 років; молодь, у якої є проблеми, що пов'язані із навчанням; молодь, яка перебуває у стресовому стані, через переживання різних травматичних подій (смерть близької людини, звільнення тощо) [12, с. 56].

В.О. Меленюк у своїх наукових працях також описує психологічні особливості молоді вразливих категорій і зазначає, що у молодих людей, які відносяться до певної вразливої категорії може спостерігатись типова модель поведінки, а саме: 1) пригнічені емоції, нечесність при спілкуванні з іншими; 2) не сформованість певних особистісних якостей та стратегій взаємодії з оточуючими; 3) прагнення завжди отримувати підтримку від інших людей; 4) подвійна мораль; 5) агресія, невинуватна роздратованість та ворожість; 6) труднощі при прийнятті самостійних рішень; 7) негативна реакція у

відповідь на несхвалення та критику; 8) неадекватно занижена самооцінка; 9) ригідність та конформність, що переходить у поведінку жертви; 10) збільшення кількості конфліктних ситуацій в системі родинних відносин та з однолітками; 11) відсутність прагнення до самовдосконалення та наявність низького рівня спрямованості до саморозвитку тощо [13, с. 56]. Також, вона зазначає, що залежно від наявного рівня соціальної дезадаптованості та відновлюваності втрачених або ж ненабутих ресурсів до молоді соціально вразливих категорій можуть бути застосовані різні стратегії чи технології соціального обслуговування [13, с. 57].

Соціальна допомога та підтримка молоді вразливих категорій в Україні здійснюється шляхом: організації безкоштовного харчування; надання допомоги під час оформлення документів для безоплатного оздоровлення молоді із даної категорії; налагодження процедури проходження щорічного медичного огляду молоді вразливих категорій; проведення різноманітних щорічних акцій милосердя та благодійних заходів, в результаті яких молодь цієї категорії отримує подарунки; підтримка тісних зв'язків з організацією «Червоний хрест», задля отримання благодійної допомоги від різних іноземних компаній; залучення молоді вразливих категорій до участі в різних міжнародних проектах соціального та правового захисту тощо.

Використана література:

1. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»: 6 грудня 2016 року / Верховна Рада України. — К.: Парламентське вид-во, 2016. — 167 с.
2. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка: курс лекцій / Н. А. Сейко. — Житомир: Житомир. держ. пед. ун-тет, 2002. — 260 с.
3. Шабунова А. А. Ексклюзія як критерій виділення соціально вразливих верств населення [Електронний ресурс]: / А. А. Шабунова, О. Н. Калачикова, Г. В. Леонідова, Є. О. Смолева // Економічні та соціальні зміни: факти, тенденції, прогноз. — 2016. — №2 (44). — С. 29 — 47. Режим доступу до ресурсу: <http://esc.vscs.ac.ru/article/1831>
4. Мещан І. В. Соціальне обслуговування як складова соціального захисту населення: соціолого-управлінський аспект / І. В. Мещан // Соціологія. — 2015. — № 8. — С. 12 — 19.
5. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»: офіц. текст: за станом на 19 грудня 2017 року / Верховна Рада України. — К.: Парламентське вид-во, 2017. — 213 с.
6. Чорній Л. П. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні: реальний стан та перспективи реформування / Л. П. Чорній — К.: Центр громадської експертизи, 2009. — 104 с.
7. Бочарова В. Г. Професійна соціальна робота: особистісно-орієнтований підхід / В. Г. Бочарова. — М., 1999. — С. 70 — 72.
8. Реут А.Г. Система соціальних послуг для вразливих верств населення: новітні тенденції та інновації / А.Г. Реут // Дослідження молодих науковців. — 2016. — №3. — С. 34 — 40.
9. Стожок Л. Г. Соціальна вразливість та її особливості в період кризи / Л. Г. Стожок // Економічні та соціальні зміни. — 2010. — №12. — С. 12 — 18.
10. Панцир С. Р. Соціальні послуги: законотворчі інновації державного регулювання соціальної сфери / С. Р. Панцир // Критика-Коментарі. — 2002. — №12. — С. 19 — 23.
11. Хмільська О. М. Питання створення національної системи моніторингу та оцінювання сектору соціальних послуг / О. М. Хмільська // Вісник Хмельницького національного університету: Серія: економічні науки. — 2008. — №1. — С. 126 — 133.
12. Особливості надання медичних та соціальних послуг для вразливих категорій населення з використанням ґендерно-чутливого підходу: [Ярошенко А.О., Варбан М.Ю., Шульга Л.О. та ін.; за заг. ред. Ярошенко А.О.]. — К.: МБФ «Альянс громадського здоров'я», 2017 — 112 с.
13. Меленюк В. О. Вдосконалення механізмів державного регулювання соціального розвитку України / В. О. Меленюк // Економіка і держава. — 2011. — № 2. — С. 55 — 61.

Автор статті:

Сергій Котловий,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальних технологій

МЕДІАЦІЯ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Соціальний працівник активізує здатність людей вирішувати проблеми і виходити зі скрутних ситуацій; налагоджує зв'язки людей з системами, які забезпечують їх ресурсами, послугами і можливостями; сприяє ефективному і гуманному функціонуванню цих систем; розвиває соціальну політику і виконує безліч інших функцій. Тому основною психологічною функцією соціальної роботи є функція медіації.

Слід мати на увазі, що люди, які потребують соціальної допомоги, досить часто сприймають себе як жертв соціальної ситуації. Комплекс жертви може розвинути у кожної людини, яка потребує допомоги і підтримки. Цей комплекс проявляється в зниженні або втраті почуття власної гідності, відчуття своєї нездатності вдатися до якихось активних дій, почутті марності власних зусиль.

Соціальний працівник може сприяти зміні віктимних установок клієнта, а може, навпаки, стимулювати їх подальший розвиток. Невідповідні і непродумані дії соціального працівника можуть заподіяти шкоду. Профілактика соціальної інгібіції закладена в реалізації психологічних принципів діяльності соціального працівника і його професійної позиції по відношенню до клієнта.

До психологічних принципів соціальної роботи відносяться принципи конгруентності, неупередженості, конфіденційності, позитивно орієнтованої активності. Характер системи праці професійного соціального працівника визначається багатьма вимогами [2].

Принцип конгруентності передбачає єдність висунутих соціальним працівником цілей, завдань і напрямів діяльності, пов'язаних з вирішенням проблем клієнта. Професійна компетентність соціального працівника є необхідною умовою реалізації цього принципу. У кожному конкретному випадку соціальний працівник повинен щодо об'єктивно оцінювати можливості і потреби індивідів і соціальних груп, з якими він взаємодіє.

Принцип неупередженості вимагає не допускати упередженого ставлення до будь-якої людини або організації. Ставлення соціального працівника не може залежати від суб'єктивної думки або вимоги «третіх осіб». Соціальний працівник виявляє інтерес до клієнта без особистої зацікавленості в ньому.

Соціальна дистанція – ступінь психологічної близькості соціального працівника і клієнта – повинна бути середньою. Відносини не повинні бути надмірно формалізовані (велика соціальна дистанція) і в той же час не можуть бути фамільярними (відсутність соціального дистанціювання).

Середній рівень соціальної дистанції обумовлює етикетні відносини і дозволяє клієнтові підтримувати рівень власної гідності і не відчувати себе в ролі жертви, як це може статися, якщо соціальний працівник буде вести себе занадто авторитарно або фамільярно.

Принцип конфіденційності означає, що інформація про соціальну підтримку не може бути розголошена, якщо об'єкт соціальної допомоги відчуває в зв'язку з цим деякі психологічні труднощі. Незважаючи на те що в сучасному суспільстві більшість людей не відчувають незручності від того, що їм надають допомогу державні чи громадські організації, принцип конфіденційності залишається в силі. Ні процес, ні результати соціальної роботи не повинні завдавати шкоди користувачеві, його репутації, психологічному стану, інтересам, здоров'ю. Соціальна робота передбачає безпечність використаних методів і технологій професійної діяльності для клієнта [2].

Психологічна позиція соціального працівника по відношенню до клієнта, так само як і реалізація принципів, забезпечує процес медіації соціальної роботи. Взаємодія соціального працівника з клієнтом будується на основі діалогу, який передбачає наступні особливості спілкування: рівність сутнісних позицій спілкуються (суб'єкт-суб'єктні відносини); довірливість, взаємна відкритість обох сторін; відсутність оцінного, що вимірює ставлення до яких би то не було сторонам індивідуальності партнера; прийняття іншого як неповторного і цінну людину.

По-перше, соціальний працівник повинен завоювати довіру тих, кому він надає допомогу. Одним з основних умов, для того щоб заслужити довіру інших людей, є природна поведінка.

Бути природним – це значить бути самим собою, не грати в ігри і не позувати. Поведінка не повинно бути занадто обумовленим, інакше воно буде провокувати формальні відносини.

Природна поведінка соціального працівника сприяє зняттю комунікативних бар'єрів, що виникають в процесі професійної взаємодії; позитивно позначається на перцептивному аспекті спілкування, поліпшенні сприйняття і розуміння людьми один одного; сприяє реалізації продуктивних стратегій взаємодії, таких як компроміс і співробітництво.

Психологічний сенс такої поведінки полягає в здатності людини відмовитися від різних соціальних ролей, дозволяючи актуалізуватися справжнім, властивим тільки даної особистості думкам, емоціям і поведінки, в яких реалізується узгоджене, цілісне, взаємозалежне прояв основних психологічних процесів і механізмів, що обумовлюють особистісне функціонування.

По-друге, відмінною рисою психологічної позиції соціального працівника є прийняття іншої людини такою, якою вона є. Таке прийняття передбачає відсутність оціночних суджень і осягнення смислових аспектів переживань клієнта. Саме розуміння суті амбівалентності людини нерідко служить профілактичною основою формування таких суджень.

Доцільність відсутності оціночних суджень щодо людей і їх поведінки базується на розумінні неминучості актуального поведінки клієнтів в зв'язку з дією об'єктивних і суб'єктивних обставин їх життя.

Перша реакція людини на висловлювання і дії інших людей – оцінка або судження, а не розуміння. Тому прийняття іншої людини є вкрай складним завданням. Вона здійсненна для соціального працівника, який володіє належною толерантністю - терпимістю по відношенню до людей. Толерантність не означає відсутності критичності

по відношенню до інших і до себе, вона передбачає баланс критичності і доброзичливості, заснований на єдності вимогливості і поваги людини до самої себе і до інших. Оскільки людям властиво проектувати на оточуючих почуття, які вони відчувають до себе, важливим є їх самоставлення.

По-третє, особливістю психологічної позиції соціального працівника є впевненість в своїх професійних можливостях і компетенції. Впевненість в своїх професійних силах завжди пов'язана з реальним позитивним досвідом практичної діяльності. Розуміння обмежень своїх професійних можливостей також є частиною компетентності. Сама професійна компетентність розвивається в ході навчання і зростає протягом усієї професійної кар'єри. Вона включає в себе професійну підготовку, індивідуальні схильності, індивідуальні технології і методи роботи, стаж роботи, здатність до навчання (як здатність робити висновки з досвіду), самовпевненість (як впевненість в своїх професійних силах і можливостях).

Психологічна позиція соціального працівника багато в чому визначається емпатією – розумінням емоційного стану того, кому надається допомога. Емпатійне розуміння передбачає розуміння сутності емоційного стану людини через власний емоційний світ. Емпатія не є результатом інтелектуальних зусиль, а виступає як результат емоційного розвитку особистості. В цілому медіація в соціальній роботі здійснюється при реалізації гнучких підходів, які враховують різноманіття факторів, пов'язаних з культурою, традиціями, звичаями, вдачами, релігією, регіональними умовами, тендерними відмінностями, віком і етнічними особливостями клієнтів. Домінуючий вплив тих чи інших факторів в кожному конкретному випадку визначається професійним працівником при реалізації діагностичної функції діяльності.

По суті медіація – це переговори, так як вона має на увазі участь «третьої сторони», яка добре володіє ефективними процедурами переговорів і може допомогти людям в процесі конфлікту координувати дії, щоб вони були більш ефективними в процесі переговорів.

Процедура медіації – це розвиток моделі переговорного процесу, до якого включено медіатор, що створює нові змінні і динаміку у взаєминах опонентів. Без переговорів не може бути медіації [1].

Медіація схожа з дослідженням. У процесі медіації соціальний працівник займається побудовою різних гіпотез. Широкими сферами гіпотез, які висуває медіатор, є концептуалізація стадій медіації та проектування відповідних дій, заснованих на стадіях розвитку конфлікту.

Використана література:

1. Котловий С. А. Діяльність соціального педагога з медіаторами як посередниками у розв'язанні конфліктів./ С. А. Котловий // Молодь і ринок. Науково-практичний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. — Дрогобич, 2015. — №1(120). — С.82-86.
2. Сорокина Е. Г. Конфликтология в социальной работе./ Е. Г. Сорокина [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений]. — М.: Дашков и К., 2014. — 284 с.

Авторка статті:

Людмила Котлова,

кандидатка педагогічних наук, доцентка
кафедри соціальних технологій

ВИХОВАННІ ЧЕСНОСТІ ТА ПРАВДИВОСТІ У ДІТЕЙ В СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Чесність і правдивість – важливі риси характеру людини. Вони тісно пов'язані між собою, проте чесність – поняття ширше, ніж правдивість. Вона виявляється не лише в тому, що людина правдива, а й у всій її поведінці: ставленні до своїх обов'язків, дотриманні до людей, до самої себе і своєї поведінки.

Чесність і правдивість – моральні категорії, вони виникли в процесі суспільно-історичного розвитку людства. У наш час рівень довіри до людей досить низький, тому у тролейбусах та автобусах, кінотеатрах є кондуктори та контролери, у магазинах охорона, яка контролює тощо. У сучасній молоді ми можемо спостерігати відсутність справжньої чесності і правдивості, негативні вчинки, які викликають обурення. Іноді глибокий аналіз причин, що призвело до аморального вчинку або злочину, виявляє, що передумови цього сформувались ще в дитинстві. В таких умовах зростає і відповідальність батьків за виховання чесності і правдивості у дітей.

Чесні, благородні вчинки наших дітей, прагнення зробити все, що в їх силах, на користь і на допомогу іншим часто, як в дзеркалі, відбивають обличчя їх батьків. Дитина, на думку Т. Рубцової, виховується чесною і правдивою там, де це вважається обов'язком батьків [2].

Проте не завжди батьки вважають за свій обов'язок виховати у дитини чесність і правдивість. Спостерігаючи у дитини прояви нечесності й інших негативних якостей, батьки часто звинувачують в цьому товаришів, від яких, на їх думку, дитина «навчилася» поводити себе негативно, школу, вчителів, які «прогледіли» формування у дитини аморальної звички. Іноді, заспокоюючи себе самих, вони навіть доводять, що нечесність дитина успадкувала від когось із рідних, що вона народилася такою і нічого вже не вдієш.

На нашу думку, дитина правильно виховується при планомірному і систематичному впливі на неї в родині, в школі. Виховання чесності і правдивості дитини варто розпочинати, коли діти ще зовсім малі. Навіть поведінка дитини 3-4-х років, як зазначає Г. Костюк, може свідчити про те, чи важить для неї щось її слово, чи хоче вона бути чесною. Усвідомивши з допомогою дорослих, що казати правду – це добре, а казати неправду – погано, дитина стає відвертою, не вдається до брехні [1].

В даний час деякі батьки свідомо відкладають виховання чесності на пізніше, вважаючи, що поки дитина маленька, вона сама по собі чесна. Дійсно, маленька дитина ще не має цих рис характеру, вона діє, як того вимагають дорослі, але виконуючи певні дії і одержуючи від дорослих позитивну чи негативну оцінку своїх дій дізнається, схвалюється, а що вважається поганим.

Як результат цього у неї формуються перші моральні уявлення, вона переживає задоволення, виконуючи те, що вважається добрим, і почуття вини, якщо її вчинок засуджують. Так з'являються у дитини перші етичні норми поведінки і формуються пов'язані з цим моральні переживання.

Якщо батьки не звертають уваги на формування у дитини правильних моральних уявлень і не спрямовують її поведінку, дитина може вдаватися і до нечесних вчинків. Спочатку ця нечесна поведінка матиме випадковий характер, але поступово закріпиться і перейде в звичку. У ранньому дитинстві діти не роблять нечесних вчинків, тому, що у них не має спокус збрехати, а з часом стає більше спокус і складних ситуацій, які вимагають від них робити вибір.

Помилки деяких батьків у вихованні чесності і правдивості в дітей пояснюються тим, що вони не знають, як це треба робити. Не існує якихось спеціальних заходів, за допомогою яких дитину виховують чесною й правдивою. Варто допомогти дитині усвідомити, в чому полягають чесні і правдиві вчинки людини, що сором, почуття власної гідності, совість не дозволяють їй бути нечесною. Дуже важливо, щоб дитина не тільки знала, як поводитись у тому чи іншому випадку, а й безпосередньо діяла відповідно до своїх знань.

Використана література:

1. Костюк Г. С. Некоторые вопросы взаимосвязи воспитания и развития личности. / Г. С. Костюк // Вопросы психологии. — 1956. — № 5. — С. 3–14.
2. Котлова Л. О., Котловий С. А. Проблема чесності особистості в ХХІ столітті. // Освіта ХХІ століття: проблеми гуманізації, гуманітаризації та патріотизму в контексті євроінтеграційних процесів: тези доповідей І Всеукраїнської наук.-практ. конференції, м. Житомир (12 грудня) / за ред. Т. В. Семенюк, С. М. Коляденко, Н. П. Павлик. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2018. — С.106-109.
3. Рубцова Т. В. Виховання чесності і правдивості в дітей у сім'ї. / Т. В. Рубцова — К.: «Радянська школа», 1963. — 87с.

Авторка статті:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка
кафедри соціальних технологій

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

На сьогодні однією із нагальних проблем в Україні є збройний конфлікт, який триває на сході. Відповідно в державі виникла проблема з категорією внутрішньо переміщених осіб. Отже, актуальною є організація роботи соціальних працівників та інших фахівців з такими людьми. Сутність такої проблеми полягає у відсутності або недосконалості наявних методик роботи з сім'ями та дітьми, які постраждали від збройного конфлікту, в тому числі з внутрішньо переміщеними особами [1].

Станом на 22 лютого 2019 року в Україні на обліку знаходяться 1355375 переселенці. Це відносна статистика, яка не відображає кількості всіх вимушених переселенців, а тільки тих, що стали на облік. З лютого 2014 року по травень-серпень 2016 року спостерігається різке зростання кількості офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (найбільша кількість зареєстрованих ВПО (внутрішньо переміщені особи) – 1780946 – травень 2016 рік). З листопада 2016 року спостерігається зменшення офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб [1].

Проблема роботи з внутрішньо переміщеними особами є комплексною і включає не лише політичну, а й соціальну, психологічну та комплексну соціальну роботу та потребує особливих ресурсів для її вирішення.

Дана проблема вивчалась як вітчизняними науковцями (Балакірева О.В., Капська А.Й., Лактіонова Г.М. та ін.), так і на історичних прикладах (Друга світова війна, аварія на ЧАЕС) та досвіду країн, які пережили таку ж ситуацію (Азербайджан, Грузія, Молдова). Метою статті є аналіз інтеграції внутрішньо переміщених осіб у суспільство, зокрема їх адаптації.

Для розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб є ретельно розроблена нормативно-законодавча база щодо їх захисту, ефективна діяльність органів адміністрації, координація зусиль різних відомств та фінансування з державного бюджету, допомога громадських та благодійних організацій. Одним із основних законів, який регулює захист ВПО, є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», прийнятий і підписаний Президентом України 20. 10. 2014 року №1706 – VII, який зазнав певних змін з того часу [3].

Згідно цього закону, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Актуальною є адаптація внутрішньо переміщених осіб, так як бойові події, зміна місця, проживання, якість побутових умов, матеріальне забезпечення, зміна оточення

тощо впливають на соціальну адаптацію та адаптацію людини. Ця проблема потребує залучення різних фахівців.

Існують як об'єктивні так і суб'єктивні причини успішної чи неуспішної адаптації ВПО. До об'єктивних можна віднести загальну соціально-економічну ситуацію в країні, до суб'єктивних – особливості особистості (страх, тривога, агресія), наявність конфліктних ситуацій з громадою, яка приймає таких осіб тощо. Аналіз дослідження поведінкових стратегій показав, що вимушено переміщена особа інтегрується в нове соціокультурне середовище зі складним образом соціальної реальності та себе в ній. Те, наскільки успішним буде соціально-психологічна адаптація залежить і від особливостей цих осіб, і від того наскільки нове соціальне оточення їх буде сприймати.

Науковці пропонують перелік сучасних стратегій, які розглядаються як свідомі поведінка особистості, що спрямована на адаптацію до них адекватними способами:

1) блок активних дій, що призводять до усунення джерела стресу – планування, пошук активної соціальної підтримки, позитивне тлумачення та зростання, прийняття відповідальності;

2) блок стратегій, які передбачають пошук емоційної та соціальної підтримки, пригнічення конкуруючої діяльності);

3) блок адаптаційних стратегій не є ефективними, проте іноді допомагає особистості в умовах кризової ситуації дистанціюватись від неї і знайти оптимальний варіант вирішення проблеми (заперечення стресової події, мисленнєве та поведінкове відсторонення від неї; іноді навіть емоційний напад, агресивна поведінка) [2].

У внутрішньо переміщених осіб визначають ряд проблем, а саме: психологічні, педагогічні, чоловічі, жіночі, дитячі, економічні, матеріальні, соціальні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, юридичні та адміністративні.

Подолання цих проблем призводить до суттєвих змін у структурі сім'ї, стосунках її членів між собою та стосунках сім'ї із середовищем, викликає проблеми соціалізації сім'ї, її адаптації та набуття автономності в нових умовах життя. Допомога сім'ям має здійснюватися соціальним працівником щодо створення соціальних умов для реалізації прав внутрішньо переміщених осіб.

На успішність соціальної адаптації впливає попередній досвід переміщеної особи та характер можливої отриманої психологічної травми. Необхідно врахувати, що одним із найважливіших показників успішної адаптації внутрішньо переміщених осіб до умов зміненого соціального оточення є ступінь задоволеності особою чи групою різними сторонами свого оточення.

Дослідження показали, що проблеми, зумовлені депривацією та ізоляцією, більшою мірою характерні для ВПО, які проживають у компактних поселеннях. Серйозні проблеми існують також у сфері міжособистісного спілкування: як у подружніх стосунках і відносинах з дітьми, так і в сфері взаємодії з представниками власної та іншої культури. Вимушене переселення осіб входить до числа важко вирішуваних життєвих ситуацій. Правильно організована соціально-психологічна допомога ВПО може узгодити складнощі соціокультурної адаптації та інтеграції їх у суспільстві. Для цього соціально-психологічна допомога повинна бути спрямована на активізацію внутрішніх ресурсів ВПО, оволодіння

ефективними способами самодопомоги, подолання кризової життєвої ситуації, симптомів посттравматичного стресу [2].

Однією з головних проблем, яка заважає адаптації переселенців, є відсутність єдиної національної програми щодо внутрішньо переміщених осіб і органу, який би безпосередньо займався переселенцями. На думку правозахисників, поліпшити ситуацію допомогло б створення єдиного центрального органу, відповідального за всі питання, пов'язані з переселенцями, створення єдиної електронної бази даних, у якій можна було б отримати інформацію про людину, незалежно від того, де вона перебуває, без безпосереднього звернення до органів влади, поліпшення технічного стану існуючої електронної системи [2].

Для того щоб допомогти внутрішньо переміщеним особам, адаптуватись до нової життєдіяльності, діяльність у даному випадку повинна бути багатофункціональною. Форми такої роботи мають сприяти нейтралізації несприятливих чинників, що знижують рівень низької соціальної адаптації ВПО. Вона повинна бути орієнтована на своєчасну і як найшвидшу адаптацію.

Отже, враховуючи вищесказане, зрозуміло, що проблема внутрішньо переміщених є актуальною на сьогоднішній день у нашій державі і потребує розробки теоретичних засад та їх практичного втілення щодо адаптації їх у нових умовах проживання.

Використана література:

1. Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. Квітень 2017 р. — С. 11. // Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://mtot.gov.ua/wp-content/uploads/nms_report_march_2017_ukr_new.pdf.
2. Соколюк А. Л. Методика роботи соціального працівника з внутрішньо переміщеними особами [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/>
3. Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706>.

Авторка статті:

Оксана Литвак,
магістрантка спеціальності
«Психологія»

Наукова керівниця:

Ксенія Гавриловська,
кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри
соціальної та практичної психології

МОТИВИ ВИБОРУ ХЕЛПЕРСЬКОЇ (ДОПОМАГАЮЧОЇ) ПРОФЕСІЇ СТУДЕНТАМИ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

В умовах ринкової економіки якісна фахова підготовка спеціаліста під час навчання у виші набуває нового змісту, особливо студентів хелперських спеціальностей, таких як соціальний працівник, психолог, вчитель, лікар і т.д. Специфікою даних професій є постійна робота з людьми, що перебувають у кризових ситуаціях і потребують термінової допомоги.

Вибір майбутньої професії є особистісно і соціально детермінований та включає очікування майбутнього фахівця щодо обраної сфери діяльності. Іноді не завжди обґрунтований та аргументований вибір професії, спотворення його мотиваційної складової приводить до труднощів у професійній адаптації. Саме тому розуміння сутнісних особливостей спонукального компоненту професійного вибору має прикладне значення і на етапі професійного визначення, і у процесі первинної професіоналізації.

Якщо молоді люди обирають професію не самостійно або не задумуючись, це може призвести до швидкого розчарування у обраній професії. Низька заробітна плата, постійне емоційне і психічне навантаження спеціаліста обумовлює високий ризик професійного вигорання. «Вигорілий» працівник може нашкодити не лише собі, але і тим, з ким взаємодіє у процесі професійної діяльності.

Якісна підготовка висококваліфікованого фахівця триває щонайменше 5 років (і продовжується протягом усього життя) і є достатньо кошовною процедурою. Основним інструментом роботи соціального працівника, психолога чи вчителя є його особистість. Вважаємо, що мотиви, які спонукають майбутніх студентів обирати хелперські спеціальності, заслуговують на детальне вивчення. На нашу думку, розуміння справжніх мотивів вибору професії може бути цінним для суб'єктів навчання, оскільки дозволить організувати підготовку так, щоб вона відповідала потребам і очікуванням суспільства щодо представників хелперських професій з одного боку, і студента – з іншого.

Проблема мотивації традиційно належить до найбільш актуальних при вивченні феномену успішності в навчанні та професійній діяльності. Саме тому їй присвячена велика кількість досліджень, зокрема В.Г. Асєєва, І.А. Джидар'яна, С.С. Занюка, Є.П. Ільїна, Д.А. Кікнадзе, О.Г. Ковальова, А.К. Маркова, М.О. Олехнович, Г.С. Сухобської, Х. Хекхаузена, Д. Холл). У працях вітчизняних психологів і педагогів сформульовані методологічні принципи дослідження проблеми мотивації, що розглядається як одне із стрижневих утворень особистості. У дослідженнях із цієї проблеми наголошується на складності, якісній неоднорідності будови мотиваційної сфери.

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми, легко помітити, що основна маса досліджень присвячена вивченню навчальної мотивації і її

впливу на успішність навчання студентів у ВНЗ. Дослідники О.С. Кочарян, Є.В. Фролова, В.М. Павленко, які вивчали навчальну мотивацію студентів, що отримують вищу освіту за різними напрямками професійної підготовки (технічних і гуманітарних спеціальностей), встановили позитивний зв'язок мотиваційних орієнтацій із успішністю суб'єктів навчання [1].

Незважаючи на достатню кількість досліджень, потребують подальшого вивчення питання, пов'язані з аналізом особливостей мотиваційного компоненту професійного вибору студентів саме хелперських спеціальностей, що обумовлює вибір теми нашого дослідження: «Особливості мотиваційної сфери студентів хелперських спеціальностей». Предметом нашого наукового інтересу стали мотиви вибору допомагаючої професії.

У лютому-квітні 2019 року ми провели емпіричне дослідження серед 70 студентів Житомирського державного університету імені Івана Франка денної і заочної форм навчання спеціальностей: 231 «Соціальна робота» (30%) і 053 «Психологія» (70%). У дослідженні взяли участь 65 жінок (93%) та 5 чоловіків (7%). Було опитано осіб у віковій категорії до 25 років – 47 (66%), від 25 до 35 років – 12 (17%), у категорії 35-49 років – 12 (17%), осіб старших за 50 років у вибірці немає.

Серед усіх опитаних до категорії «неодружений / незаміжня» належать 46 осіб (66%), до категорії «одружений / заміжня» належать 13 осіб (18,5%), до категорії «розлучений / розлучена» належать 4 особи (5,5%), «проживають у громадянському шлюбі» – 6 осіб (8,6%), «вдівець / вдова» – 1 особа (1,4%).

На запитання щодо досвіду роботи за спеціальністю, за якою зараз навчаються в університеті, респонденти відповіли: «ніколи не працював/ла» 57 (81%). Лише 5 осіб (7%) мають досвід роботи до 1 року, досвід роботи від 1 до 15 років мають 8 осіб (12%), досвіду роботи понад 15 років жоден з респондентів не має.

Авторський опитувальник складався з двох частин: перша частина «Мотивація вибору професії», друга частина «Мотиви вибору хелперської (допомагаючої) професії». Проаналізуємо лише ті запитання, що стосувалися, власне мотивів вибору професії загалом і допомагаючої зокрема.

Відповідаючи на запитання: «Що мало визначальний вплив на Ваше рішення обрати даний напрям навчання?», респонденти мали можливість вибрати декілька відповідей. Відповіді представлено у табл. 1.

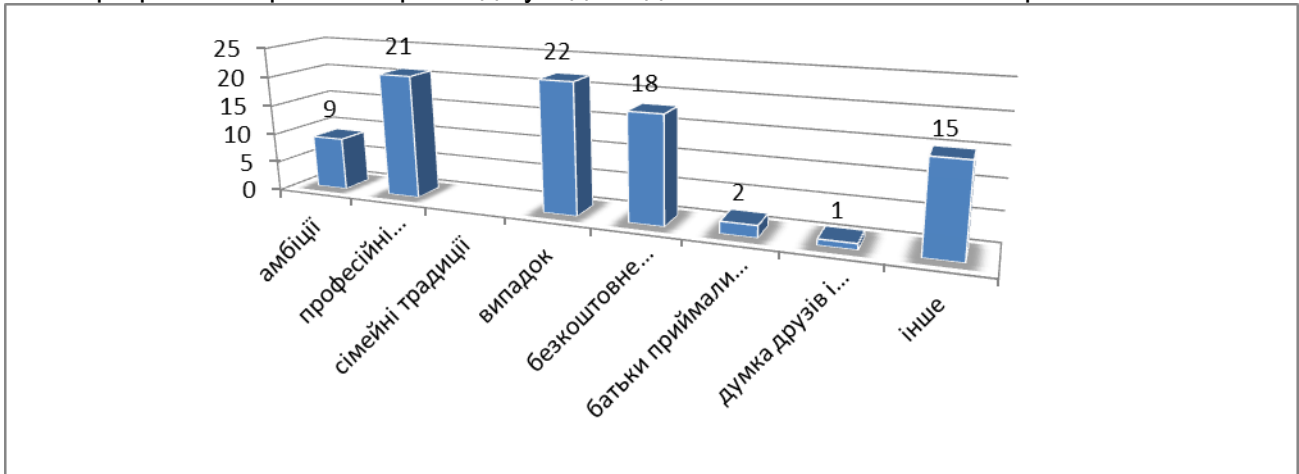
Таблиця 1.

Розподіл відповідей на запитання «Що мало визначальний вплив на Ваше рішення обрати даний напрям навчання?»		
Варіанти відповідей	Кількість виборів	Кількість виборів (%)
Амбіції	9	10
Професійні можливості	21	24
Сімейні традиції	0	0
Випадок	22	25
Безкоштовне навчання або фінансово доступне	18	21
Батьки приймали рішення замість мене	2	2
Думка друзів і знайомих	1	1
Інше	15	17
Всього	70	100

У категорії «інше» було названо такі варіанти: зацікавленість у отриманні знань та практичних навичок роботи психолога, подобається ця професія, бажання і необхідність змінити вид діяльності, здобути диплом державного зразка, особисті проблеми, покликання душі, прагнення допомагати людям, відчуття покликання у даній сфері, зацікавленість спеціальністю, зацікавленість психологією, як сферою, що постійно розвивається, а також досвід хімічної залежності, яку респондентів вдалося подолати, тому виникло бажання допомагати іншим.

Графічне зображення розподілу відповідей ми можемо бачити на рис. 1.

Рис. 1. Відповіді на запитання «Що мало визначальний вплив на Ваше рішення обрати даний напрям навчання?»

Отже, основними мотивами вибору даного напрямку навчання є професійні можливості (24%), випадок (25%), безкоштовне або фінансово доступне навчання (21%), що може мати вплив на рівень мотивації до навчання.

Відповідь на запитання: «Як би Ви в даний момент охарактеризували рівень власної мотивації до навчання?» підтверджує наші припущення. Високий рівень мотивації мають 18 осіб (26%) респондентів, середній – 40 (57%) і низький – 12 (17%).

Респонденти також мали можливість продовження речення: «Ви вибрали хелперську (допомагаючи) професію, бо...». У Табл. 2. представлено варіанти

Таблиця 2.

**Розподіл варіантів продовження речення:
«Ви вибрали хелперську (допомагаючи) професію, бо...»**

Варіанти відповідей	Кількість виборів	Кількість виборів (%)
Проаналізували ситуацію і прийняли рішення	5	7
Маєте бажання надавати допомогу людям, які потрапляють у кризові ситуації	35	50
Така поведінка відповідає Вашим уявленням про соціальні норми	7	10
Хочете розвивати власні компетенції	18	25
Хочете позбутися проблем у власному житті	15	21
Відчуваєте потребу служити іншим	10	14
Ставитися до процесу допомоги іншим як до захоплення	4	5
Вважаєте, що це може бути добрим бізнесом	3	4
Отримуєте радість, коли допомагаєте іншим	21	30
Тоді матимете почуття виконаного обов'язку	5	7
Інше	3	4

У категорії «інше» респонденти визнають, що випадково потрапили у цю сферу і їм сподобалося, тому продовжують навчання.

Отже, половина (50%) опитаних респондентів має бажання надавати допомогу людям, які потрапляють у кризові ситуації, кожен четвертий студент (25%) хоче розвивати власні компетенції, майже третина респондентів (30%) отримує радість, коли допомагаєте іншим, а кожен п'ятий (21%) хоче позбутися проблем у власному житті.

Аналізуючи результати проведеного нами емпіричного дослідження, можемо дійти до висновку, що студенти обирають хелперські спеціальності з огляду на свої професійні можливості у майбутньому, на фінансову доступність даного напрямку, а також, на жаль, через випадок, що відповідно має вплив на їх мотивацію до навчання. Не може не тішити нас той факт, що респонденти декларують бажання надавати допомогу людям, які потрапляють у кризові ситуації; отримують радість, коли допомагають іншим; хочуть розвивати свої компетенції і позбутися проблем у власному житті. Саме ці бажання можуть бути міцним фундаментом якісної підготовки фахівця допомагаючої професії.

Мотиваційна сфера студентів хелперських спеціальностей повинна стати предметом ґрунтовного наукового дослідження.

Використана література:

1. Кочарян О.С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів [Текст]: навч. посіб. / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко. — Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського „Харк. авіац. ін.-т, 2011. — 40 с.

Авторка статті:

Діана Годованець,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Наталія Сейко,
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри соціальних технологій

СТАТЕВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ДНЗ

Соціалізація дітей дошкільного віку – процес тривалий і багатоаспектний. Це важливий крок на шляху входження в зовнішній світ. Одним із ключових завдань соціально-педагогічної роботи з дитиною дошкільного віку є вивчення її особистості й усіх чинників, що впливають на процес її становлення.

Проблема соціалізації дитини дошкільного віку є однією з базових у соціальній педагогіці та віковій психології, оскільки розвиток людини на даному віковому етапі є первинною ланкою соціалізації, яка визначає подальшу можливість особистості повноцінно функціонувати в суспільстві як активному суб'єкту. Актуальність зазначеної проблеми визначається тим, що саме від ступеня соціалізації залежить те, наскільки гармонійно розвиненим буде дошкільник, засвоюючи на початкових етапах процесу соціалізації норми і установки, необхідні для того, щоб стати повноцінним і рівноправним членом свого соціального середовища [3, с. 34].

На думку багатьох учених, перші роки життя - це виключно важливий період для соціального, інтелектуального та особистісного розвитку. Саме в дитячому віці у людини формується самосвідомість і закладаються перші уявлення про самого себе, утворюються стійкі форми міжособистісної взаємодії, моральні та соціальні норми [1, с. 167]. Важливим чинником у вихованні та розвитку дитини, в придбанні ним соціального досвіду є сім'я (як один з інститутів соціалізації). Дитина в сім'ї вчиться спілкуванню, набуває перший соціальний досвід, вчиться соціальному орієнтуванню [1, с. 176].

Соціалізація дітей дошкільного віку – процес тривалий і багатоплановий. Це важливий крок на шляху входження у зовнішній світ – неоднозначний і незнайомий. У залежності від успішності адаптаційного процесу дитина поступово приймає на себе яку-небудь роль у суспільстві, вчиться вести себе у відповідності з вимогами соціуму, постійно «намацуючи» хиткий баланс між ними і власними потребами. Ці особливості у педагогіці називають факторами соціалізації [2, с. 58].

Процес соціалізації постає від початку як індивідуальний творчий процес включення особистості у соціальні стосунки, усвідомлення їх і наповнення індивідуальним змістом. Початкова творча, персональна природа цього процесу робить важким його регуляцію ззовні й нерідко призводить до неузгодженості, із якою часто зустрічаються педагоги і психологи у ситуаціях, коли дитина підпорядковується обраними нею способами дії, але безпосередньо смислової дії сама не виробляє [1, с. 16].

Гендерні ролі не виникають одразу з народженням дитини, вони розвиваються в залежності від багатьох умов і чинників протягом людського життя. Цей розвиток має свої закономірності та суперечності. Від нього залежить характер життєвого сценарію людини, стиль життя та стратегії поведінки в різноманітних життєвих ситуаціях.

Соціалізація особистості – це засвоєння людиною суспільного досвіду, суспільних норм і цінностей. [3, с. 45]

Таким чином, соціальний розвиток особистості є взаємопов'язаним процесом соціалізації – індивідуалізації дитини дошкільного віку, який, з одного боку, містить засвоєння соціокультурного досвіду у вигляді правил, норм, способів поведінки, еталонів дії і взаємодії людей у соціумі, а з іншого-розвиває сутнісне «Я» дитини, її індивідуальність та неповторність, надає певної автономності та незалежності від соціуму, здатності гармонійно та ефективно адаптуватися до нових умов постійно змінюваного соціального середовища [1, с. 21].

Життя малюка сповнене різноманітних, складних для нього ситуацій та перешкод. І саме дорослі мають навчити знаходити вихід із них, почуватися впевнено й комфортно, бути готовими до труднощів та їх подолання.

Саме на дошкільний заклад покладається виконання замовлення сім'ї щодо формування соціального досвіду вихованців: з одного боку, діти мають набути навичок та практичних умінь для соціальної адаптації, а з іншого — навчитися вирізняти себе з-поміж інших, відстоювати свою індивідуальність, «не розчинятись» у групі однолітків.

Дошкільний заклад перший відкриває перед дитиною світ соціально-суспільного життя. Разом із родиною він бере на себе функції формування особистості [3, с. 71].

У підсумку можна зробити висновок про те, що соціальний розвиток особистості є взаємопов'язаним процесом соціалізації-індивідуалізації дитини дошкільного віку, який, з одного боку, містить засвоєння соціокультурного досвіду у вигляді правил, норм, способів поведінки, еталонів дії і взаємодії людей у соціумі, а з іншого-розвиває сутнісне «Я» дитини, її індивідуальність та неповторність, надає певної автономності та незалежності від соціуму, здатності гармонійно та ефективно адаптуватися до нових умов постійно змінюваного соціального середовища.

Використана література:

- 1.Бурова А.П. Організація ігрової діяльності дошкільнят у світлі вимог Базової програми / А. Бурова // Дошкільне виховання. — 2009. — № 12. — 320 с.
2. Печенко І.П. Соціалізація та виховання особистості в дошкільному дитинстві як комплексна педагогічна проблема / І.П. Печенко // Вісн. Глухів. держ. пед. ун-ту: Серія: Педагогічні науки. — Випуск 9 — Глухів: ГДПУ, 2007. — 315 с.
3. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія / І.П. Рогальська. — К.: Міленіум, 2008. — 400 с.

Авторка статті:

Яна Хмельовська,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

НАПРЯМКИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПСИХІЧНИМИ ВІДХИЛЕННЯМИ

Останнім часом проблема соціальної підтримки і реабілітації дітей з психофізичними відхиленнями стала одним із найголовніших завдань соціальної політики провідних країн всього світу, в тому числі й України.

Так, питання соціальної реабілітації дітей з психічними відхиленнями є нагальною проблемою, розгляд і розв'язання якої спонукали багатьох вітчизняних та закордонних дослідників до переосмислення даної проблеми. На сьогодні, вивченням даного питання займаються такі науковці, як: Кітво Л.І., Бондар І.В., Бурлака О.В., Дементьєва Н.В., Зайцев Д.В., Мануйлова Ю.А., Смирнова І.Л., Черняєва Т.П., Тесленко В.В., Холостова Є.І., Шевцов А.Г. та інші дослідники.

У соціально-педагогічній літературі існують різноманітні погляди щодо тлумачення категорії «соціальна реабілітація». Так, Кітво Л.І. вважає, що соціальна реабілітація дітей – це вид соціальної діяльності уповноважених органів держави, соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, об'єднань громадян та інших соціальних інституцій, що спрямований на реалізацію системи організаційних, економічних, правових, освітніх, культурних, оздоровчих, лікувальних та інших соціальних заходів щодо відновлення фізичного та морального стану, честі, гідності, прав і свобод дітей [1, с. 125].

Холостова Є.І. вважає, що соціальна реабілітація дітей є системою заходів, які спрямовані на створення та забезпечення умов для повернення дитини до активної участі у житті соціуму, а також відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної діяльності шляхом соціально-середовищної і родинно-побутової діяльності, а також задоволення потреби дитини у забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації [3, с. 205].

Соціальна реабілітація дітей з психічними відхиленнями, як і будь-який інший вид діяльності, має свої якісні характеристики. Найзагальнішими з них є: цілеспрямованість, опосередкованість, суб'єктивність, інтенсивність, динамічність, ефективність. Варто зазначити, що Акатов Л. І. виділив також основні принципи здійснення соціальної реабілітації дітей з психічними відхиленнями, до яких відніс: гуманістичну спрямованість соціально-реабілітаційного процесу; єдність діагностики і корекції; нормативність розвитку; опору на провідну діяльність, навчання діяльності, розвитку, оволодіння культурою; опору на позитивні сторони особистості дитини; психологічну комфортність [1, с. 127].

На думку Н. М. Дідика, соціальну реабілітацію дітей з порушеннями психофізичного розвитку залежно від характеру і змісту соціальних чи особистісних проблем, в які потрапляють діти, як за власним бажанням, так і поза ним, і змісту завдань, які необхідно вирішити, можна поділити за такими основними напрямками:

1. *Психологічний* напрямок, який передбачає психологічну підтримку дитини з обмеженими можливостями. Основними завданнями цього напрямку є відновлення та

розвиток інтелектуальних функцій дитини, її емоційного стану, навичок психічної саморегуляції, комунікативної культури. Специфічними методами, які використовуються в рамках даного напрямку є: психологічні тренінги (аутотренінг, комунікативний тренінг, тренінг креативності), психотерапія, ігротерапія, бібліотерапія, арт-терапія [2, с. 89].

2. *Соціально-культурний* напрямок, який передбачає активізацію та розвиток творчо-художнього потенціалу дітей із психічними відхиленнями, засвоєння ними цінностей культури та мистецтва. Культурно-дозвілєву діяльність можна визначити, як систему організаційних прийомів і методів впливу, що застосовуються з метою надання дітям допомоги у формуванні, відновленні (компенсації) порушених або втрачених здібностей з діяльності відповідно до їх духовних інтересів, потреб і потенційних можливостей. Соціально-культурний напрямок здійснюється двома основними шляхами: через соціально-побутову адаптацію дітей, яка полягає у відновленні та набутті втрачених в результаті хвороби, бездіяльності навичок самообслуговування в побуті, пристосування до нових умов життя. Соціально-побутова адаптація сприяє створенню необхідних умов для незалежного існування дитини із психічними відхиленнями. Основними складовими соціально-побутової адаптації дітей є: соціально-побутовий комфорт, навчання, самообслуговування в побуті, дотримання режиму дня тощо; через соціально-середовищну адаптацію, яка здійснюється шляхом орієнтації, навчання, дозвілля та пристосування в соціальному середовищі. Така адаптація передбачає пристосування соціального середовища до можливостей дитини з психічними відхиленнями і усунення перешкод. Основними складовими соціально-середовищної адаптації є орієнтація дитини в навколишньому середовищі та її соціально-середовищне навчання [2, с. 90].

3. *Професійний* напрямок, який передбачає орієнтацію на навчання дитини із психічними відхиленнями основним трудовим навичкам, поглиблення її професійних знань та знаходження для неї посильної роботи. Завданнями даного напрямку є: розвиток освітньої мотивації; поглиблення знань дитини для зростання культури та практичної діяльності; формування основних інтелектуальних та прикладних навичок, вмінь та способів діяльності, а також розвиток комунікабельності [2, с. 91].

4. *Соціально-реабілітаційний* напрямок, який передбачає вирішення завдань соціалізації дитини з психічними відхиленнями. Занижена самооцінка, що формується під впливом негативного ставлення оточуючих, недоступності багатьох можливостей, соціальної незахищеності, призводить до негативного ставлення дитини до самої себе, низької соціальної активності, недостатньої освіти, некваліфікованої праці, низького соціального становища [2, с. 92].

Окрім вище перерахованих основних напрямків соціальної реабілітації дітей із порушеннями психічного розвитку, виділяють також додаткові напрямки. Так, в соціальній практиці визначаються такі напрямки соціальної реабілітації дітей із порушеннями психічного розвитку:

1. Запровадження сімейної політики: застосування цілісної системи заходів економічного, правового, соціального і організаційного порядку, адресованих безпосередньо родині.

2. Організаційно-технічний напрям: організація спільної діяльності, батьків і фахівців у подоланні фізичних і психічних бар'єрів дитини із порушеннями психічного розвитку.

3. Нормативно-правовий: захист прав сім'ї та дітей та допомога з боку держави для їх обслуговування;

4. Поліпшення сімейного здоров'я і благополуччя дітей із порушеннями психічного розвитку: стабільність сім'ї як соціального інституту, зв'язок сім'ї з суспільством і державою, встановлення гармонійних стосунків [3, с. 234].

Отже, проаналізувавши різні підходи до тлумачення поняття «соціальної реабілітації» дітей та охарактеризувавши напрямки роботи з ними, можна зробити висновок, що основними напрямками соціальної реабілітації дітей з психічними відхиленнями є: психологічний, соціально-культурний, професійний та соціально-реабілітаційний напрямки.

Використана література:

1. Акатов Л. І. Соціальна реабілітація дітей з обмеженими можливостями здоров'я: навчальний посібник для студ. ВНЗ /Л. І. Акатов — М.: ВЛАДОС, 2003. — 368 с.
2. Дідик Н. М. Соціально-психологічна реабілітація дітей з порушеннями психофізичного розвитку / Н. М. Дідик // Корекційна педагогіка і психологія. — 2015. — №3. — С. 87-96.
3. Холостова Є. І. Соціальна реабілітація: навчально-методичний посібник / Є. І. Холостова, Н. Ф. Дементьєва. — М.: «Дашков і К», 2003. — 340 с.

Авторка статті:

Ольга Скремінська,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНІ КОНФЛІКТИ МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ

Соціальні конфлікти між поколінням батьків і дітей багато у чому визначаються стилем виховання, який вибирають дорослі, щоб впливати на своїх нащадків.

Зіткнення інтересів супроводжується підвищеними тонами, образливими словами, вимовленими вголос або про себе, образами, злобними поглядами [3].

Розвитку особистості дитини притаманні численні суперечності, вагання, емоційні зриви, які свого виразу набувають у конфліктах. Батьки, як зазначають науковці, не вміють вислухати дитину і врахувати її інтереси. Стає очевидним, що вирішення цієї проблеми вимагає особливої уваги не тільки психологів, педагогів, а й фахівців соціальної сфери.

Питання соціальних конфліктів як зіткнення інтересів соціальних груп, осіб описувала у своїх наукових працях Є. Аметова, проблеми конфліктів молоді сім'ї в Україні розглядала А.В. Кравченко, причини конфліктів між батьками і дітьми розкриті Т. Катковою та ін.

Задля розуміння проблеми потрібно проаналізувати такі поняття «конфлікт», «стосунки», «дитина», «соціальний», «батьки».

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «конфлікт» (лат. *conflictus* – зіткнення, сутичка) розуміється як «зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що приводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями; ситуація, в якій кожна зі сторін намагається зайняти позицію несумісну з інтересами іншої сторони» [1].

Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій (потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, соціальних установок, планів тощо) у свідомості окремо взятого індивіда, в міжособистісних взаємодіях та міжособистісних стосунках індивідів чи груп людей [2].

Стосунки – різні взаємодії та зв'язки між окремими людьми або групами людей, які встановлюються в процесі їхньої спільної практичної та духовної діяльності [4]. Можна побачити, що ці поняття не є тотожними, але вони взаємопов'язані [5].

Соціальний – пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві; суспільний, громадський [3].

Дитина – це син або дочка не залежно від віку. Майбутнє покоління [1].

Батьки – батько і мати стосовно до своїх дітей. Предки [5].

Конфлікти можуть бути прихованими або явними, але, в будь-якому разі, в їх основі лежить відсутність згоди. Кожен з учасників конфлікту формує своє враження про ситуацію, яка склалася у суперечливій зоні, та їхні думки часто не збігаються. Сторони конфлікту мають різні погляди на справу. Втім конфлікт виникає, якщо хоча б один зі

співрозмовників почне сприймати ситуацію як вияв нетовариськості або агресії іншого учасника.

Дослідники з сімейних відносин виявили, що найбільше непорозуміння між батьками та дітьми становить у віці від 17-18 до 27-28 років. Саме в цьому віці діти починають жити окремо від батьків і починають вчитися на своїх помилках, ігноруючи чужий досвід. Тільки близько тридцяти років діти починають розуміти своїх батьків [6].

Але обмін досвідом повинен відбуватися, тому можна виділити три важливих правила, які забезпечать його передачу: 1) аргументування своєї позиції та думки та при цьому вислуховувати думку співрозмовника; 2) знаходити компроміс, який задовольнить обидві сторони; 3) йти на поступки, справа в тому, що, вступаючи в суперечки, різні покоління можуть довго сперечатися про те, хто правий, це також може привести до різних наслідків, які нерідко негативно позначаються на стосунках цих людей [3].

У стосунках між поколіннями має бути взаємоповага, довіра та любов задля позитивних відносин. Нажаль старше покоління не розмовляє з молоддю, а вона нічого не запитує старше, а коли починають говорити, то частіше не чують одне одного. Відкритого і чесного діалогу між поколіннями немає. Становище старшого покоління погіршується наявністю минулого досвіду і моделюванням життя з радянським зразком, тоді як молодь віддає перевагу західному способу життя. По-друге, критеріями соціального становлення молоді дедалі більше є набуття і підвищення власного соціального статусу, досягнення соціальної зрілості.

Соціальні конфлікти свідчать про те, що відхилення від існуючих норм не патологія, а необхідна умова розвитку суспільства, розвитку особистості. Проте важливо, щоб негативні функції соціального конфлікту були зведені до мінімуму.

Зазначимо, що конфлікт між батьками і дітьми розглядається науковцями як складне психологічне явище, причинами пов'язані з суспільними явищами, цінностями різних поколінь, здатністю людей спілкуватися один з одним і сімейними традиціями в сім'ї та ін.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. — Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
2. Понятійно-термінологічний білінгвальний словник: соціальна педагогіка = Terminology Bilingual Dictionary: Social Pedagogy / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; Авт.-уклад. Світлана Михайлівна Ситняківська, Інна Володимирівна Літяга; За заг. ред. Наталія Андріївна Сейко. — Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — 186 с.
3. Залібовська-Ільніцька З. В. Категорійний аналіз базових понять дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів / З. В. Залібовська-Ільніцька // Вісник ЖДПУ. — Житомир, 2004. — № 14. — С. 45–46.
4. Словник іншомовних слів. Головна Редакція української радянської енциклопедії — К. 1997 [ред. О. С. Мельничука.] — 360 с.
5. Словник синонімів української мови В 2 т. \ А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. — К.: Наук. думка, 1999-2000. — Т. 2 — 960.
6. Жевакіна Н.В. Особливості виникнення та перебігу конфліктів у соціальній роботі [Електронний ресурс] — Режим доступу: file:///C:/Users/Zoja/Downloads/vlup_2014_4_6.pdf

Авторка статті:

Людмила Конарівська,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Ольга Ілліна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Ступінь цивілізованого розвитку будь-якої сучасної країни визначається ставленням до найуразливіших та найменш захищених її громадян, яким потрібен соціальний захист, і перш з все до дітей з інвалідністю. У період реформування та переходу України до ринкової системи такі діти опинилися у досить тяжкому становищі.

Основною метою соціального захисту дітей з інвалідністю є створення можливостей для їх всебічного розвитку та надання можливостей гідного життя. Соціальний захист дітей з інвалідністю в країні повинен включати два пов'язаних напрямки дій: 1) надання рівних можливостей для розвитку та навчання поруч із звичайними дітьми; 2) надання підтримки недієздатним дітям та їх сім'ям як фінансової, так і соціальної та фізичної.

Держава повинна бути гарантом захисту таких дітей, брати на себе зобов'язання щодо забезпечення умов для їх нормального життя, розвитку, навчання, соціальної адаптації, професійної підготовки та трудової діяльності у майбутньому.

Проблема покращення в Україні соціального захисту дітей з інвалідністю на разі залишається досить актуальною і потребує запровадження спеціальних організаційних та законодавчих заходів для її вирішення.

На сьогодні в Україні нараховується більше 150 тис. дітей з інвалідністю, значна частина котрих має вроджені хвороби психіки та нервової системи, вади розвитку. Частина таких дій виховується у спеціалізованих закладах, головною умовою діяльності яких є створення умов для високоякісної освіти, адаптації, формування життєвих навичок у учнів з особливими потребами та їх соціалізація [3].

Розподіл дітей з інвалідністю за віком такий:

- до 3 р – 5-8 %;
- від 3 до 6 р. – становлять 16,7 %;
- від 7 до 13 р. – 58,1 %;
- від 14 до 18 років – 19,4 %.

Проблеми соціального захисту та забезпечення дітей з інвалідністю досить добре врегульовані на законодавчому рівні, але місцеві органи влади часто виявляють до цього формальний підхід стосовно планування таких заходів, та до їх впровадження у практику.

Відповідно до вітчизняного законодавства діти з інвалідністю у першу чергу та безоплатно мають забезпечуватися технічними й іншими засобами для реабілітації. До таких засобів належать: протезні та ортопедичні вироби, у тому числі ортопедичне взуття; спеціальні прилади для догляду та самообслуговування; засоби пересування; оснащення та меблі; спеціальні засоби для спілкування орієнтування та обміну інформацією.

Обліком дітей з інвалідністю, що мають право на безоплатне отримання технічних та інших засобів для реабілітації, займаються місцеві органи соціального захисту населення [3].

Для виконання Законів України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» тощо, постановою Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року № 80 затверджено Порядок надання інвалідам та дітям-інвалідам реабілітаційних послуг [2, с. 127].

Реабілітаційні послуги спрямовані на відновлення оптимального психічного, фізичного, інтелектуального та соціального життя дитини для сприяння її занурення у суспільство. Ці послуги надаються в межах індивідуальної програми реабілітації дитини-інваліда, яка має бути складена лікувально-консультативною комісією.

Сьогодні в Україні працює широка система реабілітаційних закладів. За своїм спрямуванням ці заклади є медико-соціальними, професійно-трудовими, фізкультурно-спортивними. Проте цей поділ є відносним, тому що більшість закладів надають комплекс реабілітаційних послуг різноманітного спрямування.

Також, системою соціального захисту України передбачаються для дітей з інвалідністю пільги при зарахуванні до вищих навчальних закладів. При складанні зовнішнього незалежного оцінювання з позитивним результатом до ВНЗ I-IV рівнів акредитації діти з інвалідністю зараховуються поза конкурсом, якщо навчання за обраною спеціальністю їм не протипоказане [1, с. 75].

Протягом навчання вказані категорія громадян стипендія та державна соціальна допомога дітям з інвалідністю та інвалідам з дитинства виплачуються повністю.

У сучасній соціальній країні соціальний захист є одним з основних напрямків роботи держави. Виокремленні дітей з інвалідністю у окрему групу є надзвичайно важливим через їхню незахищеність та важкість адаптації у суспільстві, яка пов'язана з особливими умовами, де відбувається формування особистості таких дітей [2, с. 132].

В Україні система соціального захисту дітей з інвалідністю досить розвинута та ефективна. Її основним завданням є допомога дітям з інвалідністю та їх сім'ям, а також їхня соціальна адаптація. Також система соціального захисту надає можливість дитині з інвалідністю отримати якісну освіту для можливості своєї самореалізації в майбутньому.

Отже, дослідження питань системи соціального захисту дітей з інвалідністю вказує на важливість постійної адаптації нормативно-правової бази до сучасних умов, згладжування недоліків у роботі системи реабілітації та соціалізації таких громадян.

Використана література:

1. Дікова-Фаворська О. Специфічні групи осіб з обмеженими можливостями здоров'я у фокусі соціології: монографія / О. Дікова-Фаворська. — Житомир, 2017. — 486 с.
2. Завірюха Л. А. Оволодіння особистістю засадами толерантності у студентському середовищі / Л. А. Завірюха // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. пр. — К.: Ун-т «Україна», 2014. — 448 с.
3. Тепленко Н. А. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні [Електронний ресурс] / Н. А. Тепленко // Державне управління: теорія та практика. — 2017. — № 2. — Режим доступу: www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf.

Авторка статті:

Аліна Шевчук,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Інна Літяга,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ПРОФІЛАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Серед значущих проблем суспільства в XXI столітті, вагоме місце займають проблеми збереження та підтримання психічного і фізичного здоров'я особистості. Найбільш актуальними є питання соціально-психологічної допомоги найбільш вразливій категорії населення – дітям. Розробкою методів соціально-психологічної допомоги клієнтам займалися О. Безпалько, А. Капська [1, с. 1]. Вивченню профілактичної роботи як напряму соціально-педагогічної діяльності присвячені роботи О. Безпалько, І. Богданової, А. Капської [5, с. 125].

Молодший шкільний вік характеризується розвитком головних психічних процесів: сприйняття, мислення, розвиток і формування мови, уваги, пам'яті, які починають набувати опосередкований характер, стають усвідомленими та вільними. Це перехідний період від дошкільника до молодшого школяра. Як будь-який перехідний стан, молодший шкільний вік відрізняється прихованими можливостями розвитку, які важливо своєчасно виявити та розвинути [4, с. 69].

Діяльність, яка спрямована на запобігання виникненню, поширенню чи загостренню проблем і негативних явищ, називається соціальною профілактикою.

Основними напрямками профілактики є: попередження ймовірних соціальних проблем в окремих осіб або групах ризику; збереження, підтримку і захист нормального рівня життя і здоров'я людей; допомога у досягненні мети і відкритті внутрішніх потенціалів, ресурсних можливостей людей.

Найпоширенішими методами профілактики виступають: профілактично-консультативна бесіда; диспути, постійне спостереження; теоретичні конференції, вечори запитань та відповідей, усні журнали, профілактичні тренінги стимулювання розвитку нових навичок, моделей поведінки; метод нейтралізації конфліктної ситуації, телефони довіри і анонімні консультації, допомога психіатра, волонтерська робота та ін.

Профілактика має будуватися на базі принципів цілеспрямованості, плановості, доступності, неперервності. Головним принципом у профілактичній соціальній роботі є принцип опори на позитивні риси особистості та педагогічний оптимізм [6, с. 74-76].

Психологічна корекція та профілактика агресивної поведінки неповнолітніх включає в себе велику кількість методів, серед яких можна виділити наступні види корекції через:

- гру (більше використовується з дітьми молодшого шкільного віку, але іноді і у роботі з неповнолітніми);
- творче самовираження (малювання, ліпка, конструювання, казкотерапія, заняття з музики, танців і т.д.);
- сублімацію агресії в соціально прийнятну діяльність, наприклад, спорт;
- спілкування у групі однолітків з тими самими проблемами, встановлення соціальних зв'язків з ними через взаємодію;

– засвоєння прикладу поведінки, яка демонструється авторитетним дорослим (наприклад, актор у бойовиках, розповідає, що в житті майже ніколи не застосовує агресію для досягнення мети) [2, с. 60].

Можна виокремити два основні шляхи роботи з попередження та подолання жорстокості та насильства в межах навчального закладу: 1) індивідуальний та груповий вид роботи; 2) корекція та втручання у педагогічний процес.

Основні форми профілактики насильства і жорстокості серед дитячих, підліткових і юнацьких груп є: індивідуальна – взаємодія з учнівською молоддю, яка виявляє схильність вивчення таких негативних дій; групова – передбачає профілактику протиправної поведінки у формальних учнівських колективах, освітньому закладі загалом; масова – пов'язана з проведенням у закладі навчальних занять, лекцій, бесід, тематичних вечорів [3, с. 19].

Педагогічна реабілітація передбачає відновлення втрачених навичок виховання і навчання, самовиховання, самоосвіти, самовдосконалення.

Об'єктами реабілітації виступають:

1. Соціально і педагогічно занедбані діти. Основними ознаками занедбаності можна вважати недоліки провідної діяльності, відхилення в поведінці, труднощі соціальної адаптації.
2. Неповнолітні правопорушники, дезадаптовані підлітки з відхиленнями в поведінці.
3. Діти-сироти, діти-інваліди, діти-хроніки, які часто хворіють, діти з обмеженими можливостями.
4. Обдаровані діти.

Сутність педагогічної реабілітації полягає у створенні умов для відновлення природного потенціалу розвитку пізнавальних, фізичних, емоційних, духовно-моральних сил дитини.

Отже, реабілітаційна функція соціальної роботи – це комплексна взаємодія спеціалістів психологічної служби школи, педагогічного колективу закладу, яка спрямована на відновлення дитини в правах, статусі, здоров'ї, дієздатності.

Використана література:

1. Вайнола Р.Х., Косюк Н.Б. Ефективність використання методів арт-терапії у профілактиці негативних емоційних станів дітей молодшого шкільного віку / Р. Х. Вайнола, Н.Б. Косюк // Соціальна робота. Соціальна педагогіка. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12537/1/Vaynola.pdf>
2. Дронова О.С. Теоретико-прикладні засади профілактики та корекції агресивної поведінки неповнолітніх / О. С. Дронова // Практична психологія та соціальна робота. — Київ, 2010, №7, С.57-60.
3. Квітко В. Захист дітей та їхніх прав у суспільстві. Проект "Психолого-педагогічна допомога дітям, які зазнали зловживань. Попередження проявів насильства у виховному середовищі" / Вікторія Квітко, Наталя Зацепіна // Психолог. — К.: Шк. світ, 2002. — С.18-39.
4. Петровский А. В. Возрастная и педагогическая психология. / Артур Владимирович Петровский. — М.: Просвещение, 1979. — 287с.
5. Романовська Л.І. Соціально-профілактична робота в системі практичної діяльності соціальних служб / Л. І. Романовська // Вісник Національного університету оборони України. — 2013. — 4 (35). — С. 125-129.

Авторка статті:

Олександра Борисова,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Олена Остапчук,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ, ЯКІ МАЮТЬ ДИТИНУ З ВАДАМИ СЛУХУ

Сьогодні у нашій країні склалась ситуація, що деякі категорії сімей є соціально незахищеними, зокрема сім'я, яка має дитину з вадою слуху. Беручи до уваги, що кожна 10 людина втрачає слух чи має значні погіршення слуху, а станом на 2018 рік 223 000 українців спілкуються жестовою мовою, можна стверджувати, що кількість таких людей (а відтак і сімей) зростає.

Актуальність даної теми полягає у тому, що соціальні працівники та соціальні педагоги повинні володіти технологіями соціальної роботи з даною категорією сімей; бути обізнаним з проблемами, характерними для сімей, які виховують дитину з вадою слуху; вміти мінімізувати проблеми, з якими зустрічається кожен із членів сім'ї; володіти спеціальними методами і засобами у роботі як з батьками, так і з дітьми; організовувати тісну співпрацю та план роботи з такими фахівцями, як сурдопедагог та сурдоперекладач.

За результатами емпіричного дослідження, проведеного серед дітей та батьків у КНЗ «Житомирської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернат I –III ступенів № 2», з'ясовано, що існує відмінність між особливостями функціонування та характером проблем, які виникають у ході виховання дитини з порушеннями слуху у сім'ях, де здорове подружжя, та сім'ях, в яких подружжя також має порушення слуху. За цим критерієм можна виділити два типи сім'ї.

Результати дослідження свідчать, що сім'ї, в якому і подружжя і дитина з порушеннями слуху, мають тісні міжособистісні стосунки, добре налагоджену комунікативну функцію сім'ї, впевнено будують плани щодо майбутнього власної дитини. У той час як, сім'ї, де подружжя здорове, батьки важко приймають той факт, що дитина народилась з порушенням слуху, у них відсутні міжособистісні стосунки у зв'язку з надмірною турботою і опікою над фізичним станом дитини, відсутній психологічний контакт як з дитиною, так і між членами сім'ї, батьки не мають бачення майбутнього життя власної дитини, комунікативна функція сім'ї на мінімальному рівні, базується на побутових жестах чи читанні по вустах.

У дітей обох типів сімей зафіксовано високий ступінь тривожності, почуття страху та невпевненості у собі, більш за все це зумовлено тим, що дитина вимушена навчатися в інтернатному закладі, а перебування вдома обмежене. Здебільшого це діти, які проживають в різних населених пунктах області, а батьки не мають змоги забирати дітей щовихідних. Під час аналізу дитячих малюнків було виявлено сильний авторитет матері та залежність дитини від неї, що до того ж мало підтвердження при аналізі соціограм подружжя, де всі здорові пари зобразили владу жінки, дружини у сім'ї, і приналежність дитини більше до неї.

Працівникові соціальної сфери доцільно будувати свою технологію роботи, враховуючи означені особливості. Для здорового подружжя, яке виховує дитину з вадою слуху, робота має спрямовуватися на мінімізацію трьох основних проблем: неприйняття інвалідності дитини; невиконання батьківських зобов'язань, відмова від батьківства з

боку батька; небажання вивчати жестову мову, сором спілкування жестами з дитиною у світі чуючих людей.

У процесі здійснення соціальної роботи з сім'ями, які мають дитину з вадою слуху, соціальному працівникові варто використовувати такі методи: соціально-економічні, організаційні (адміністративні), педагогічні, психологічні та соціологічні. Також доцільно застосовувати форми та методи індивідуальної та групової роботи. До основних форм індивідуальної роботи з членами таких сімей належать: телефонне консультування у роботі з здоровим подружжям, повідомлення («чатування») для нечуючого подружжя, сімейні та індивідуальні візити в сім'ю (планові та без попереджень зустрічі), інтерв'ювання, тестування, консультація, співбесіда, доручення. При груповій роботі використовувати соціальному працівникові варто такі форми: бесіда, проведення тренінгів, робота групи взаємодопомоги та взаємопідтримки для батьків, а також спеціальні групи для дитини з порушенням слуху, де вона може поспілкуватись з іншими такими дітьми. Особливу увагу соціальний працівник повинен приділяти просвітницькій роботі з батьками, а в роботі з дитиною головна мета соціально-педагогічної допомоги – інтеграція даної дитини, а також адаптація і соціалізація особистості, задоволення особистих і соціальних потреб дитини, організація навчального простору, нормалізація життя сім'ї, в якій живе дитина.

Головними завданнями соціально-педагогічної допомоги є: адаптація і соціалізація особистості; задоволення особистих і соціальних потреб дитини; організація навчального простору; нормалізація життя сім'ї, в якій живе дитина. Зміст послуг, які надає соціальний працівник становлять: інформаційно-консультаційна допомога сім'ї з правових питань; соціально-психологічне консультування; допомога у догляді і нагляді за дитиною; забезпечення ліками і продуктами харчування, організація життєдіяльності і дозвілля дитини [2]. Соціальні послуги здійснюються шляхом індивідуальної роботи [2]. Крім того, соціальний працівник виступає партнером у мобілізації джерел соціально-педагогічної і психологічної підтримки; є посередником між членами сім'ї та іншими соціальними інститутами у розв'язанні конфліктних ситуацій.

Відповідно, провідними напрямками соціальної роботи з сім'єю, яка виховує дитину з вадою слуху, є наступні: діагностичний; консультативний; корекційний; реабілітаційний; прогностичний, мультидисциплінарний.

Систематична та комплексна робота соціального працівника з даною категорією сім'ї сприяє формуванню позитивної виховної моделі «співробітництво» і формуванню довіри як власне у колі сім'ї, так і між спеціалістом та батьками. Правильно побудована технологія соціальної роботи спроможна зумовити якісні зміни ставлення батьків до «особливої» дитини і сприйняття її проблем, мінімізування їх та сприяти їх вирішенню.

Обізнаність працівника соціальної сфери у специфіці типів даної категорії сімей допоможе вдаліше спланувати курс та специфіку соціальної роботи, враховуючи як психологічні особливості, так і фізіологічні, а це в подальшому забезпечить позитивний результат на виході.

Використана література:

1. Дитина зі світу тиші: на допомогу батькам нечуючої дитини: науково-методичний посібник / уклад.: Н.А. Зборовська та ін. ; за ред. С.В. Кульбиди — К.: «СПКТБ УТОГ», 2011 — 328 с.
2. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV // ВВР України. 2003. — № 45. — С. 358.
3. Посібник для батьків нечуючих дітей: poradnik для батьків глухих дітей / уклад.: Є. Твардовська та ін. — К.: СПКТБ УТОГ, 2015. — 112 с.
4. Ступникова Л.С. Виховання глухих дітей в сім'ї / Л.С. Ступникова. — К.: Рад.школа, 1975.

Авторка статті:

Анастасія Зуб,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

В останні роки соціальні мережі стали дуже популярними. З кожним днем користувачів соціальних мереж стає все більше. Все це пов'язано із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, соціальні мережі почали відігравати надзвичайно важливу роль в житті будь-якого суспільства. До таких мереж залучено велику кількість людей. У найбільших соціальних мережах кількість користувачів перевищує населення держав [1].

Науковці розглядають позитивний і негативний вплив соціальних мереж. Соціальні мережі – основний спосіб розповсюдження новин. За даними дослідження, було виявлено, що 43% новин поширюються через такі соціальні сайти як Фейсбук, Твітер, MySpace, YouTube.

Серед позитивних сторін соціальних мереж можна виокремити: 1) швидку та дешеву комунікацію, оперативний обмін інформацією, можливість бути у центрі подій, нові знайомства; 2) навчання людей жити у соціумі, де є однакові для всіх правила; люди вчаться підкорятися законам; 3) соціальні мережі використовують для проведення семінарів, конференцій; 4) педагоги при вивченні певних предметів і тем працюють з соціальними мережами; 5) соціальні мережі допомагають мозку працювати; 6) для згуртування громади; 6) соціальні мережі замінюють людям з обмеженими можливостями екскурсії, прогулянки, відвідання кінотеатру та ін. [2].

Зазначимо і негативні сторони. Користуючись Інтернетом, діти не особливо напружують мозок, тому проведення часу в соцмережах уповільнює процес інтелектуального розвитку. У той же час міжклітинні зв'язки в дитячому мозку створюються лише в процесі активної розумової діяльності [3].

Спілкування в соціальних мережах є жалюгідною імітацією повноцінного діалогу. Особливість людського мозку в тому, що він сприймає інших людей не вербально, тобто на рівні органів почуттів та інтуїції. Так складається враження про нового знайомого, між людьми встановлюється тісний контакт. А соціальні мережі дають дітям обмежену інформацію про людину (фото, статуси, повідомлення, коментарі). Відповідно, враження не мають достатньої глибини, а пережиті дитиною емоції мізерні й часто нещирі. Висновок: соцмережі сприяють зниженню емпатичних здібностей (співпереживання) [1].

Порушення концентрації уваги. Нездатність зосередитися, як і непосидючість, розвивається при тривалому захопленні комп'ютерними іграми.

Незріле світосприйняття. Чим більше часу людина проводить у соцмережах, тим сильніше її залежність від громадської думки. Сьогодні користувачі «ВК», «Фейсбук» активно діляться з «друзями» найменшими подробицями свого життя, розраховуючи на «лайки». Відсутність схвалення може викликати депресію та навіть відчуття своєї непотрібності та нікчемності [3].

Віртуальне життя протікає без наслідків для дитини. Тобто, в разі невірних вчинків вона може видалити свій акаунт, а загинувши в комп'ютерній грі, досить просто «оновитися». У реальному житті все інакше, але найчастіше молоде покоління ставиться до нього так само нерозважливо [2].

Відсутність послідовності в судженнях. Спілкуючись з іншою людиною, дитина вчиться вести зв'язний діалог. Кожне питання має свою логічну відповідь. У соціальній мережі мозок дитини отримує розломлені шматки інформації, вирвані з контексту. Так, в нашому світі, що складається з суцільних закономірних випадковостей і випадкових закономірностей, ростуть діти, які зовсім не здатні послідовно мислити, аналізувати, систематизувати отриману інформацію та відповідно вести, навіть, просту бесіду [4].

Отже, соціальні мережі мають неабиякий вплив на життя сучасної людини і суспільство загалом. Визначити однозначно, позитивним чи негативним є вплив соціальних мереж на людину є практично неможливим. З одного боку, формується глобальна електронна спільнота, подолано часову та просторову ізолюваність окремих культур та народів. З іншого боку, формується реальна небезпека уніфікації культур, руйнування етнічної самобутності. Таким чином, постіндустріальний розвиток світу призводить до необхідності адаптації традиційної культури до вимог сучасних глобальних зв'язків, що дозволить народам зберегти свою самобутність. У різних країнах йде пошук компромісу між формами модернізації і власною самобутністю культур, між співвідношенням їх диференціації і інтеграції. Тому надзвичайно важливо й надалі проводити дослідження у цьому напрямку.

Використана література:

1. Вплив Соціальних мереж на людину [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://sites.google.com/site/socialnimereziart/vpliv-socialnih-merez-na-ludinu>
2. Соціальні мережі: різні аспекти впливу на людину. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ukrainepravo.com/legal_publications/essay
3. Як соціальні мережі впливають на сучасну людину [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://soc-in.com/analitika/4861-yak-socialni-merezhi-vplivayut-na-suchasnu-lyudinu.html>
4. Вплив соціальних мереж на розвиток дитини [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://soroban.ua/ua/blog/vlijanie-socialnyh-setej-na-razvitie/>

Авторка статті:

Дар'я Зуб,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільницька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ

Українське суспільство толерантно ставиться до людей з інвалідністю. За результатами національного дослідження ставлення суспільства до дітей, що живуть із ВІЛ, або безпритульних дітей оцінюється в 30%. Рівень готовності суспільства прийняти в своє близьке оточення дітей із уразливих груп вкрай низький: лише 13% по відношенню до дітей з інвалідністю, 10% – до дітей, позбавлених батьківського піклування, 8% – до безпритульних дітей, 3% – до дітей, що живуть із ВІЛ. Зазначимо, що одна третя респондентів вважає, що у сім'ї дитина з інвалідністю не може отримати достатній догляд, тому їй буде краще в спеціалізованому дитячому будинку [2].

Питання інклюзивної освіти висвітлювали у своїх працях В. Бочковський, В. Бондар, А. Колупасєва, В. Ляхова та ін..

Соціальні фахівці зазначають, що багато сімей з дітьми з інвалідністю стикаються з труднощами в забезпеченні належного догляду за дітьми через відсутність необхідних послуг та підтримки. Коли система соціального захисту не працює, діти часто втрачають свої сім'ї. Тому важливо, щоб громади та уряд вживали заходи для розвитку в Україні інклюзивного середовища для найбільш вразливих дітей [3].

Інклюзія є провідною тенденцією в розвитку системи освіти в світовому співтоваристві. В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами [1].

Інклюзія забезпечує повну участь усім членам суспільства в усіх сферах життєдіяльності людини і соціального функціонування суспільства: правовій, економічній, соціокультурній, соціальній, територіальній, символічній [3]. Навчання дітей з особливими потребами ґрунтується на правах людини і принципах рівності. Через обмеження у спілкуванні, самообслуговуванні, пересуванні розвиток цих дітей значною мірою залежить від задоволення їхніх потреб іншими людьми, а це становить багатогранний процес соціально-педагогічної інтеграції та процесу інклюзії, зокрема. Освіта дітей з особливостями психофізичного розвитку є одним із найважливіших завдань для країни. Сучасне суспільство визнає, що саме інклюзія є більш гуманною та ефективною освітньою системою, яка здатна задовольнити потреби всіх категорій дітей, незалежно від рівня психофізичного розвитку, та сприяє створенню інклюзивного суспільства, яке б повною мірою сприймало таких учнів, визнавало їхні права на освіту, особистісний розвиток, професійну діяльність, участь у суспільному житті. Впроваджуючи інклюзію в освітньо-виховний процес, можна досягти розбудови українського суспільства, яке дозволить кожному громадянину «незалежно від віку й статі, етнічної належності, здібностей, наявності або відсутності особливостей у розвитку, брати участь у житті суспільства й робити свій внесок в його розвиток [2; 3].

Інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям із особливими освітніми потребами, шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей

Зазначимо, що Україна не може лише копіювати досвід інших країн щодо соціальної інклюзії через різні економічні, етнографічні умови та різний менталітет. Наша держава створює свій шлях розвитку інклюзивного навчання.

Використана література:

1. Інклюзивна освіта: сутність, поняття, термінологія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://doshkilla.blogspot.com/2012/03/blog-post.html>
2. Інклюзивна освіта як умова соціалізації дітей-інвалідів у процесі навчання / Л. І. Міщик // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». — 2012. — № 5. — С. 139-142. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2012_5_32
3. Дзеркало інклюзивної освіти в Україні [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua/article/2458-dzerkalo-nklyuzivno-osvti-v-ukran>
4. Інклюзія для всіх: Освітня політика та практика (Лілія Гриневич- Міністр освіти і науки України 25 січня 2019 року [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/prosto-pro-inklyuzivnu-osvitu/prezentaciyi-inclusivna-osvita>
5. Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти [Електронний ресурс] — Режим доступу: nmcio.ippo.kubg.edu.ua

Авторка статті:

Тетяна Затолук,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Ольга Ілліна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА МОТИВАЦІЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗНЗ НОВОГО ТИПУ

На сьогодні, соціальна мотивація є одним із найважливіших компонентів процесу підтримки розвитку здібностей обдарованих учнів в умовах загальноосвітнього навчального закладу нового типу. Соціальна мотивація є необхідною складовою всіх теоретичних концепцій обдарованості дітей і розуміється як прагнення до самоствердження або зростання значимості власної особистості.

Оскільки обдаровані діти працюють швидше і більше, виконують найскладніші завдання, ніж їх однолітки, то у такому випадку соціальна мотивація є рушійною силою і умовою у досягненні ними успіху. Основними мотиваторами для таких дітей можуть бути: батьки, школа, вчителі, однолітки, знайомі та сама особа, як суб'єкт своїх дій. Тому, загальноосвітні навчальні заклади нового типу повинні забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності обдарованої дитини як особистості та найвищої цінності суспільства на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарувань і талантів.

На сьогодні, проблему формування соціальної мотивації обдарованих дітей в умовах загальноосвітнього навчального закладу нового типу досліджують такі науковці, як Бажанюк В.С., Барко В.І., Веліканова А.І., Гільбух Ю.З., Гончаренко К.С., Кульчицька О.В., Теплов Б.М. Також вивченням феномену соціальної мотивації дітей займалися ряд вітчизняних дослідників: Балл Г.О., Бех І.Д., Виготський Л.С., Костюк Г.І., Матюшкіна О.М., Моляко В.А., Рибалка Н.О. та інші науковці.

Бочарова О. А. зазначає у своїх наукових працях, що обдаровані діти – це діти, які у ранньому віці виявляють здібності до виконання певних видів діяльності. Такі діти вирізняються серед своїх однолітків яскраво вираженими можливостями у досягненні результатів на якісно вищому рівні, який перевищує певний умовний «середній рівень». Успіхи таких дітей не є випадковими, а виявляються постійно [2, с. 442].

Дослідниця також зазначає, що дитяча обдарованість є поєднанням трьох основних характеристик: інтелектуальних здібностей (що перевищують середній рівень), креативності (несхожість, нестандартність рішень) та наполегливості (мотивація, орієнтована на задачу). Саме тому, сучасні загальноосвітні навчальні заклади нового типу повинні заохочувати і розвивати соціальну мотивацію та наполегливість у обдарованих дітей [2, с. 443].

Соціальна мотивація обдарованої дитини залежить від внутрішніх і зовнішніх факторів і проявляється в умовах навчальної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі нового типу. Так, соціальна мотивація складається з ряду спонукань, які постійно змінюються і вступають у нові зв'язки один з одним. При роботі з обдарованими дітьми важливо робити акцент саме на внутрішній мотивації, оскільки вона спрямована на зміст навчального процесу [3, с. 25].

Так, з метою залучення обдарованих дітей до навчальної або волонтерської діяльності слід спиратися на ті соціальні мотиви, які є провідними для їхнього віку та які є

для них соціально значимими. Так, для обдарованих дітей підліткового віку основними соціальними мотивами можуть бути позиційні мотиви, такі як: прагнення зайняти свою соціальну позицію у відносинах з однолітками, отримати їх схвалення і заслужити авторитет. Для дітей старших класів основними соціальними мотивами є інтерес до нових знань, фактів, навчальних вмінь та навичок тощо [3, с. 25].

Існують також загальні прийоми, які сприяють формуванню соціальної мотивації в обдарованих дітей. Ці прийоми спрямовані на створення сприятливої психологічної атмосфери, яка підтримує активність дітей. Серед них: включення дітей в колективні, групові форми діяльності; залучення дітей до оціночної діяльності та формування у них адекватної самооцінки; заохочення співпраці дитини та вчителя; сприяння пізнавальній активності дітей та створення творчої атмосфери; креативна форма викладання навчального і позакласного матеріалу (емоційність мови, пізнавальні ігри, цікаві приклади та досвід) тощо [3, с. 26].

Польський дослідник А. Тернер сформулював основні принципи стимулювання соціальної мотивації обдарованих дітей, які сприяють їх активності:

1. У роботі з обдарованими дітьми потрібно брати до уваги ті потреби, які існують і ті, які потрібно задовольнити.
2. Завжди повинен бути тісний зв'язок між активністю і уміннями, можливостями і навичками.
3. Запропоновані завдання мають бути цікавими для дітей.
4. У роботі з обдарованими дітьми необхідно вміло оперувати такими поняттями як: покарання і нагороди.
5. Коли мотивація є слабкою, стимуляція автономної мотивації є неможливою.
6. Низька соціальна мотивація у виконанні конкретних видів діяльності вимагає зовнішніх нагород, які можуть її підвищити.
7. Джерелом стимулювання автономної мотивації є створення ситуації, яка викликає зацікавлення у обдарованої дитини та прояв її фантазії [4, с. 44].

Необхідно зазначити, що соціальна мотивація обдарованих дітей залежить також від батьків та середовища загальноосвітнього навчального закладу. Так, наприклад, на соціальну мотивацію впливає матеріальний стан родини, в якій дитина проживає. У дітей з родин з низьким матеріальним статком простежується як пізнавальна, так і соціальна мотивації, які тісно пов'язані з прагненням до досконалості. У дітей з сімей з високим матеріальним статком – лише соціальна, яка пов'язана з конкуренцією та прагненням до переваг [1, с. 100].

Важливу роль у процесі формування соціальної мотивації обдарованих дітей відіграє середовище, в якому вони проводять більшість свого часу, тобто загальноосвітні навчальні заклади нового типу. Так, загальноосвітні навчальні заклади нового типу пропонують широкий спектр послуг, особливо обдарованим дітям у навчанні і дозвіллі. Велике значення у розвитку соціальної мотивації в обдарованих дітей займає саме вчитель. Він також є своєрідним мотиватором. Ще В.О. Сухомлинський підкреслював, що лише творчий учитель здатен запалити в учнях жагу до знань, тому кожному педагогу необхідно розвивати креативність, яка є незаперечним показником його професійної компетентності [1, с. 102].

Отже, можна зробити висновок, що формування соціальної мотивації є невід'ємною частиною роботи з обдарованими дітьми. Її формування у обдарованих дітей в умовах загальноосвітнього навчального закладу нового типу відбувається під впливом багатьох факторів: середовища, оточення, родини тощо. І тому, сучасним вихователям та вчителям необхідно постійно вдосконалювати методи і знаходити нові прийоми для формування соціальної мотивації у обдарованих дітей.

Використана література:

1. Антонова О.Є. Система роботи з обдарованими учнями у закладах нового типу (досвід роботи шкіл м. Житомира) / О.Є. Антонова. — Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. — 223 с.
2. Бочарова О.А. Організація навчання та підтримка обдарованих учнів у гімназії і ліцеї / О. А. Бочарова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. — 2013. — №29. — С. 441-448.
3. Кульчицька О.І. Соціальне середовище у розвитку обдарованості / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. — 2007. — №. 1. — С. 25-31.
4. Тернер А. Мотиваційні процеси і диспозиції для видатних досягнень в контексті розвитку / А. Тернер // Вибрані питання виховання талановитих студентів. — 2005. — №2. — С. 44-45.

Авторка статті:

Тетяна Гаврилова,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Інна Літяга,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ПЕРЕДУМОВИ НЕАДАПТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Дошкільне дитинство – один з найважливіших етапів життя дитини, який значною мірою визначає його подальший розвиток. Дошкільний вік – це період життя дитини від трьох до шести (семи) років. Динаміка розвитку в дошкільному віці досить висока, тому розумніше розглядати його, відповідно до вітчизняної традиції, в три етапи: молодший (3-4 роки), середній (4-5 років) і старший (5-7 років) дошкільний вік [3]. Саме в цей період дитинства відбувається перша тривала розлука з батьками, коли дитина починає відвідувати дитячий навчальний заклад. Вступ дитини до дошкільного закладу викликає, як правило, серйозну тривогу у дорослих. Дитина в родині звикає до певного розпорядку дня, до способу годування, режиму сну, у неї формуються певні взаємини з батьками, прихильність до них. Від того, як пройде звикання дитини до нових умов життя, до незнайомих дорослих та однолітків, залежить подальший розвиток дитини й благополучне існування у дитячому садочку й родині.

Навіть доросла людина, відправляючись у перший раз на нову роботу, відчуває деяке хвилювання від майбутньої зустрічі з майбутніми колегами. Що вже говорити про дитину, для якої донедавна світ обмежувався лише батьками та близькими родичами. Діти, які ретельно оберігалися і вирости в нескінченній турботі просто не готові до прийняття самостійних рішень. Коли чадо хоче пограти, батьки за руку ведуть його до пісочниці і знайомлять з іншими малюками, при першій же сварці в тій же пісочниці біжать на допомогу своєму малюку. Все це незмінно відкладається в підсвідомості дитини, і вона переконується: старші завжди поруч, і боятися нічого. На жаль, з відвідуванням дитячого садка малюка неминуче чекає величезне і, можливо, перше велике розчарування – він більше не центр всесвіту. Тут недалеко і до стресу. Невипадково багато дітей влаштовують мамам і татам справжні ранкові істерики. Тому, інтерес до проблеми адаптації дитини до дошкільного навчального закладу дедалі більше зростає, оскільки труднощі адаптаційного періоду призводять до довготривалих порушень емоційного стану дошкільнят. Прихід до дошкільного закладу пов'язаний для дитини з сильними стресовими переживаннями, котрі необхідно пом'якшити спільними зусиллями сім'ї та педагогів.

Адаптивність – це природжена та набута здатність до адаптації, тобто пристосування до всієї багатоманітності життя при будь-яких умовах (В.І. Гарбузов) [4]. Т.Т. Ластєв, А.А. Кайгородцев, К.С. Чуйко розглядають адаптивність як властивість, що полягає в її здатності успішно пристосовуватися до змін. На відміну від попередніх авторів, І.В. Максимчук розглядає це поняття як реакцію на зміну чинників зовнішнього середовища за рахунок перебудови зв'язків і стосунків між суб'єктами. Так, аналіз поняття «адаптивність» дав змогу виділити ключові слова, в межах яких воно розглядається. Це – властивість, реакція, здатність, характеристика [4].

Неадаптивна поведінка – це поведінка, яка є протилежною адаптивній. Неадаптивність проявляється у вигляді привернення уваги до своєї поведінки, негативізм, відмова від виконання обов'язків, манера спілкування з ровесниками, схильність до стресу. Така поведінка може призвести до дезадаптивного і невротичного статусу. Дитина, яка починає відвідувати дитячий садочок позбавляється емоційного контакту з батьками на тривалий для неї час, тому дитина отримує емоційну травму через різке послаблення взаємин з батьками. У дитини спостерігаються неадаптивні, негативні кризові поведінкові прояви як правило, на фоні сімейно-емоційної депривації, помилок виховання, прагнення дорослих (нерідко несвідомого) обмежити ініціативу дитини (що саме по собі може бути приводом до початку невротичного розвитку особистості). У цей життєвий період відбувається різка зміна мікросоціуму, до якого дитина повинна адаптуватися. Не сприяє легкій адаптації й така особливість дітей у цей віковий період, як висока емоційність. Необхідність розриву міцних зв'язків із близькими дорослими болісно переживається маленькою дитиною. Негативну роль у період адаптації відіграє також характерна для дошкільників емоційна вразливість. Ця особливість яскраво виявляється в момент розлуки з батьками, які відчують хвилювання та негативні емоції, коли вперше залишають малюка в яслах. Це неминуче веде до порушення емоційного стану дитини. Ускладнюючим чинником адаптації також виступають конфлікти в сім'ї. Діти мимоволі засвоюють негативні риси поведінки батьків, що ускладнює їх стосунки з однолітками. Такі діти поводять себе невпевнено, нерішуче, багато хвилюються, що стає причиною нелегкого прийняття такої дитини групою. Негативна емоційна реакція батьків на поведінку дитини в цей період ускладнює ситуацію. Дошкільний вік – це період коли дитина безпосередньо наслідує своїх батьків, що і призводить до проявів неадаптивної поведінки [1, 265].

Центральним механізмом розвитку особистості в цей період є наслідування, дитина копіює вчинки дорослих, ще не усвідомлюючи їх сенсу. Уже в три роки дитина реагує на оцінку дорослими своєї поведінки, їй приємно, коли її хвалять. Дитина поки не може оцінити вчинок, а просто орієнтується на думку дорослих і відчуває емоційне задоволення від визнання своїх успіхів. Діти вже до трьох з половиною років можуть досить адекватно відчувати свої можливості – досягаючи успіхів у пізнанні, отримуючи підтримку, схвалення дорослими, дитина розвивається як особистість. З'являються перші уявлення про себе як про особистість, що відрізняється самостійністю дій, поступово виникає усвідомлення самого себе. Розвиток самосвідомості починається в цьому віці з відокремлення себе від інших, появи почуття «Я» і з позитивного ставлення до свого імені [3]. Дитині важливо знати, що він цінний, що його ім'я визнається, так поступово формується базова установка самосвідомості. Саме тому, зміна середовища, незнайомого, чужого для дитини є стресом. Це вперше коли дитина виходить з зони свого комфорту. Дитині необхідний час для адаптації.

Адаптація – процес при звичаєння організму, що відбувається на різних рівнях: фізіологічному, соціальному, психічному і психологічному. Адаптація включає в себе широкий спектр індивідуальних реакцій, характер яких залежить від психофізіологічних і особистісних особливостей дитини, від сімейних стосунків, від умов перебування в дошкільному закладі. Для того, щоб дитина дошкільного віку адаптувалася до вимог

дошкільного закладу, необхідні деякі внутрішні умови і відповідні зовнішні впливи. У початковий період перебування в дитячому садку труднощі переживають більшість дітей. Проте цей період триває недовго і порівняно легко долається. У той самий час для незначної кількості дітей дошкільний заклад лишається чужим і неприємним середовищем, унаслідок чого у процесі адаптації до нього виникають певні відхилення в поведінці. Порушення в поведінці дитини можуть наставати в різні вікові періоди, проте найбільш вразливим вважається раннє дитинство [2, 400].

Отже, для того, щоб адаптаційний період пройшов легко, а також з метою значного зниження емоційного напруження, дуже важлива робота з батьками дітей, які тільки-но планують відвідувати дошкільний навчальний заклад.

Використана література:

1. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: Монографія. — К.: Міленіум, 2004. — 265 с.
2. Корольчук М. С. Психофізіологія діяльності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. — К: Ельга, Ніка-Центр, 2003. — 400 с.
3. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=21154
4. Адаптивність та адаптаційні можливості [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/10798/86/>

Авторка статті:

Алла Ганюк,

магістрантка спеціальності

«Соціальна робота»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ГРУП РИЗИКУ

В даний час поняття «діти групи ризику» вживається досить часто в педагогіці та психології. Поняття «діти групи ризику» може вважатися сьогодні загальноприйнятим, однак існують різні його трактування, тому воно потребує уточнення та розвитку. Слово ризик означає можливість, велику ймовірність чого-небудь, як правило, негативного, небажаного, що може відбутися або не відбутися. Тому, коли говорять про дітей групи ризику, мається на увазі, що ці діти знаходяться під впливом деяких небажаних чинників, які можуть спрацювати або не спрацювати [7, с.110].

Фактично мова йде про дві сторони ризику. З одного боку, це ризик для суспільства, який створюють діти даної категорії. Це поняття дозволяло виділяти категорії людей, сімей, поведінка яких могла становити певну небезпеку для оточуючих і суспільства в цілому, оскільки суперечило загальноприйнятим нормам і правилам. Однак останнім часом ця категорія дітей розглядається фахівцями насамперед з точки зору того ризику, якому постійно піддаються вони самі: ризику втрати життя, здоров'я, нормальних умов для повноцінного розвитку тощо.

Різні вчені виділяють різні групи факторів, що дозволяють віднести дітей та підлітків до даної категорії. Л.В. Мардахаєв відносить до групи ризику групу, члени якої уразливі або можуть зазнати збитків від певних соціальних обставин або впливів навколишнього середовища. Так групою ризику він вважає багатодітні, неповні сім'ї; сім'ї, що мають дітей-інвалідів; дітей, які залишилися без піклування батьків. Що стосується дітей та підлітків групи ризику, то до них він відносить дітей, які в силу різних причин генетичного, біологічного та соціального характеру вже приходять в школу психічно й соматично ослабленими, соціально занедбаними, з ризиком шкільної та соціальної дезадаптації [2, с.132-133].

Можна виділити наступні групи факторів ризику:

- медико-біологічні – групи здоров'я, спадкові чинники, вроджені властивості, порушення в психічному і фізичному розвитку, умови народження дитини, захворювання матері і її спосіб життя, травми внутрішньоутробного розвитку;
- соціально-економічні – багатодітні та неповні сім'ї, неповнолітні батьки, безробітні сім'ї, родини, ведуть аморальний спосіб життя; непристосованість до життя в суспільстві: втеча, бродяжництво, неробство, злодійство, шахрайство, бійки, вбивства, спроби суїциду, агресивна веління, вживання спиртних напоїв, наркотиків;
- психологічні – відчуження від соціального середовища, неприйняття себе, невротичні реакції, порушення спілкування з оточуючими, емоційна нестійкість, неуспіх в діяльності, неуспіх в соціальній адаптації, труднощі спілкування, взаємодії з однолітками і дорослими;
- педагогічні – невідповідність змісту програм освітнього закладу і умов навчання дітей їх психофізіологічних особливостей, темпу психічного розвитку дітей і темпу

навчання, переважання негативних оцінок, невпевненість в діяльності, відсутність інтересів до навчання, закритість для позитивного досвіду, невідповідність образу школяра.

І.Ф. Дементьєва дає наступні визначення дітям групи ризику: категорія дітей, які в силу певних обставин життя більше за інших схильні до негативних зовнішніх впливів з боку суспільства і його кримінальних елементів, який став причиною дезадаптації неповнолітніх [1, с.146-154].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виявити причини потрапляння дітей в групу ризику. Основними такими причинами є наступні обставини життя цих дітей: пияцтво одного або обох батьків; асоціальна поведінка (дармоїдство, жебрацтво, злочинство, проституція та інше); влаштування на квартирі батьками притонів для кримінальних і асоціальних елементів; відбування одним з батьків терміну тюремного ув'язнення; лікування одного з батьків від алкоголізму, психічного захворювання; жорстоке поводження з дітьми (побої, побиття з нанесенням тяжких травм, голод); залишення малолітніх дітей одних без їжі і води; відсутність даху над головою, поневірвання разом з батьками без засобів до існування і відсутність постійного місця проживання; втечі з дому, конфлікти з однолітками, надмірна опіка з боку дорослих тощо.

В соціальній педагогіці приймається за основу термін «діти у важкій життєвій ситуації» за такими критеріями диференціації: діти, які залишилися без піклування батьків; діти інваліди; діти, які мають вади у психічному та фізичному розвитку; діти-жертви збройних і міжнаціональних конфліктів, екологічних і техногенних катастроф, стихійних лих; діти з сім'ї біженців і вимушених переселенців; діти, які опинилися в екстремальних умовах; діти-жертви насильства; діти, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі у виховних колоніях; діти, що знаходяться в спеціальних навчально-виховних установах; діти, які проживають в малозабезпечених сім'ях; діти з відхиленнями в поведінці; діти, життєдіяльність яких об'єктивно порушена в результаті обставин, що склалися і які не можуть подолати цю обставину самотійно або за допомогою сім'ї [2, с.121-124].

Отже, приналежність дітей до групи ризику обумовлено різною несприятливою етимологією, має різні соціальні корені.

Більшість дітей потрапляє в групу ризику в підлітковому віці. Тому фахівцям, що працюють з даною категорією дітей, необхідно знати їх психологічні особливості. Підлітковий вік - це вік дуже швидких якісних змін. Він збігається з періодом статевого дозрівання. В організмі дитини відбуваються серйозні гормональні перебудови, прискорюються темпи зростання, розвиваються репродуктивні органи, збільшується м'язова і жирова маса тіла. Поступово тіло дитини перетворюється в тіло дорослої людини. Інтенсивне зростання кінцівок супроводжується незграбністю і незручністю. Підліток дивиться на всі ці зміни з жахом, він стає незадоволеним своїм тілом і зовнішністю. Все це може привести до великих змін в психіці підліткам.

Підлітки груп ризику характеризуються труднощами у взаєминах з навколишнім людьми, поверхнею почуттів, утриманством, звичкою жити за вказівкою інших, складнощами у взаєминах, порушеннями в сфері самосвідомості (від переживання вседозволеності до ущербності), збільшення труднощі в оволодінні навчальних

матеріалів, проявами грубого порушення дисципліни (бродяжництво, злочинство, різними формами делінквентної поведінки). У відносинах з дорослими у них проявляються переживання своєї непотрібності, втрати своєї цінності і цінності іншої людини.

Психологи виділили основні групи головних інтересів підлітків. До них відносяться:

- егоцентрична домінанта – інтерес до власної особистості;
- домінанта зусилля – тяга підлітків до опору, подолання, до вольових напруженням, що може проявлятися в упертості, хуліганстві, боротьбі проти авторитетів, протесті;
- домінанта до романтики – прагнення до невідомого, ризикованого, до пригод, до героїзму.

Більшість підлітків групи ризику відчувають себе самотніми і переживають стан безпорадності. Поняття «безпорадність» розглядається як то стан людини, коли він не може впоратися з чимось сам, не отримує і не може попросити допомоги у інших або знаходяться в дискомфортному стані. У підлітків групи ризику це стан пов'язаний з конкретними ситуаціями: неможливістю змінити взаємини з батьками, педагогами, однолітками; неможливістю приймати самостійні рішення або робити висновок і іншими труднощами [3, с.86-92].

Прояв безпорадності можна спостерігати при реагуванні підлітків на пережиту значиму ситуацію або її наслідки, що виглядає в такий спосіб: як стереотипна діяльність, неадекватна конкретної ситуації; як перебір стереотипних дій (неконструктивних способів поведінки та діяльності, що не приносять результату); як відмова від виконання діяльності, що супроводжується апатією, депресією; як стан заціпеніння, плач і тощо; як перенесення або зміщення цілі на іншу.

У підлітковому віці культурні обмеження стосуються пошукової активності соціального життя. Реакція на обмеження поведінки, діяльності (в тому числі на покарання, наприклад, згідно із законом) може призводити до стану безпорадності у підлітків, що виражається в апатії, депресії. Переживання стану безпорадності може виникнути і як реакція на горі, втрата близької людини, розлука та інше. У даній ситуації у підлітка може відбутися хворобливе порушення уявлень про майбутнє: «Як я тепер буду жити?», «Що мені робити одному в цьому світі?», «Кому я потрібен на землі?».

Для того, щоб розвиток підлітка пройшов нормально необхідні певні умови:

- інформація про сучасне життя;
- вони мають право і повинні отримувати достатньо достовірну інформацію по всім хвилюючим підлітків питаннями, перевіряти її і аналізувати (секс, кримінальне право, наркотики і алкоголь, релігія, секти, молодіжний рух і т. д.);
- поєднання свободи і відповідальності діяльності в діяльності; підліткам потрібна конструктивна взаємодія з дорослими, прийняття вироблених правил в школі, сім'ї, суспільстві;
- прийняття себе (свого фізичного Я, характеру, особливості, емоцій і т. д.);
- навчання навичкам гідної поведінки (взаємодії, відстоювання почуття власної гідності).

Основна відмінна риса дітей групи ризику полягає в тому, що формально, юридично вони можуть вважатися дітьми, які не потребують особливих підходів (у них є сім'я, батьки, вони відвідують звичайний загальноосвітній заклад), але фактично в силу причин різного характеру, від них не залежать, ці діти опиняються в ситуації коли не

реалізуються повною мірою або взагалі зневажаються їхні базові права, закріплені Конвенцією ООН про права дитини та іншими законодавчими актами, - право на рівень життя, необхідний для їх повноцінного розвитку, і право на освіту. Самі діти самотужки не можуть вирішити ці проблеми. Вони або не можуть їх усвідомити, чи не бачать виходу з важкої життєвої ситуації, в якій опинилися. При цьому діти групи ризику не тільки відчують вплив негативних чинників, але дуже часто не знаходять допомоги і співчуття з боку оточуючих, тоді як надану в потрібний момент допомога могла б підтримати дитину, допомогти йому подолати труднощі, змінити світогляд, ціннісні орієнтації, розуміння сенсу життя і стати нормальним громадянином, людиною, особистістю [3, с.189-204].

Використана література:

1. Дементьева И. Работа школы с детьми группы риска /И. Дементьева // Воспитание школьников. — 2002. — № 7. — С. 21- 28.
2. Мардахаев Л. В. Социальная педагогика / Л. В. Мардахаев — М.: Гардарики, 2005. — 269с.
3. Сурикова М. Д. Дети группы риска и их психологические особенности // Молодой ученый. — 2013. — №4. — С. 607-609. — URL: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://moluch.ru/archive/51/6578/> (дата звернення: 11.04.2019).

Авторка статті:

Карина Вакуленко,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

В Україні за останні кілька років проблема суїциду серед підлітків особливо загострилася. Діти підліткового віку потребують значної уваги до себе. Внутрішньо-сімейні обставини, як результат взаємодії різних факторів, мають найзначніший вплив на розвиток суїцидальної поведінки підлітків. За статистичними даними центру досліджень дитинства Українського НДІ, у 27% дітей віком від 10 до 17 років час від часу проявляються суїцидальні форми поведінки. Минулого року покінчили життям самогубством 6,5 тисячі людей в Україні.. У всьому світі самогубство входить до п'ятірки найбільш частих причин смерті серед молоді 15-19 років: від самогубства гине більше людей, ніж у всіх військових конфліктах разом узятих [1]. Науковці зазначають, що більшість дитячих самогубств спричинена не психічними захворюваннями, а недоліками виховання, соціальними факторами [2]. Завданням фахівців соціальної сфери є мінімізація проблеми клієнта.

Вивченням соціальних факторів займався Е. Дюркгейм, узагальненням причин суїцидальної поведінки А.Султанов, опис роздумів підлітків щодо смерті як тимчасового явища здійснювався Р. Карімовою, Р. Казахбаєвою та ін.

Підліток – це хлопчик або дівчинка 12-13 років – перехідного віку від дитинства до юнацтва [3]. На характер підлітка впливають зміни, які відбуваються в його тілі і свідомості, а також особистісні риси характеру. Від народження до підліткового віку вони стають більш стійкими, але в підлітковому віці їх стабільність порушується. Нідерландські вчені протягом шести-семи років проводили тести на розвиток особистості у тисячі підлітків віком від 12 років. Науковцями доведено, що в ранньому підлітковому віці у хлопчиків тимчасово знижуються такі риси, як акуратність і самодисциплінованість. У дівчат тимчасово зростає невротичність, вони стають більш емоційно нестабільними. У мозку підлітка відбуваються важливі фізіологічні зміни. Емоційна стабільність підлітка залежить від рівня зрілості кори мозку. На зміни особистості в підлітковому віці впливають й зовнішні чинники (стрес або трагічні події). Проблеми, виною яких був сам підліток (відрахування зі школи за погане навчання чи поведінку, невдале кохання) впливали на його поведінку. Високий рівень агресивності підлітків є посилюючим фактором суїцидальної поведінки. Адекватна емоційна допомога дитині, яка переживає стресову ситуацію, може запобігти негативним змінам в її житті [6].

Для чіткого розуміння сутності категорії «суїцидальна поведінка» пропонуємо детально проаналізувати його складові поняття «суїцидальний» і «поведінка»

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» за редакцією В. Бусла розуміється поняття «суїцидальний» пов'язаний з суїцидом, «суїцид» як самогубство. Самогубство – умисне спричинення власної смерті, часто вчинене з відчаю, причину якого відносять до психічних розладів таких як депресія, біполярний розлад, шизофренія, алкоголізм чи наркотичної залежності [6]. Суїцид – дія відібрання власного життя [3].

Поняття «соціальний» розуміється як «пов'язаний із життям і стосунками людей в суспільстві» [3]. Дефініція «фактор» описується як «умова, рушійна сила, будь-якого процесу, явища; чинник» [3].

Р. Карімова, Г. Казахбаєва, Л. Шалабаєва виділяють такі фактори ризику суїцидальної поведінки: а) недостатність підтримуючих взаємин у родині; б) наявність психічних розладів у членів сім'ї (вживання алкоголю батьками); в) поточний або недавній психічний розлад, найчастіше депресія, тривога, розлад поведінки або наркоманія; г) наслідування членів сім'ї, друзів і повідомлення в засобах масової інформації можуть давати приклади для наслідування, зокрема групового самогубства; д) наявність фізичного або сексуального насильства, нерідко приниження з боку старших, вчителів, однолітків; е) конфлікти, пов'язані з асоціальною поведінкою, боязню покарання або ганьби; є) проблеми в школі; ж) скоєні раніше суїцидальні спроби.

З точки зору філософії самогубство можна пояснити, як прагнення людини до духовного переродження. Багато філософів говорять, що молоді люди часто скоюють самогубство з підсвідомою метою розпочати усе спочатку в іншому житті [4].

Багато з молодих людей не усвідомлює, що смерть – це кінець життя і йдуть на цей крок не до кінця усвідомлюючи наслідки.

Отже, суїцидальна поведінка підлітків має загрозливі масштаби, найчастіше обумовлена внутрішньо-сімейними обставинами, відносинами з однолітками та в школі.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
2. Димитрова Л. М. Причини та соціальні фактори суїцидальної поведінки підлітків / Л. М. Димитрова, Г.О. Кіхтан // Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. — 2012. — № 3. — С.72-77.
3. Захарченко М.В., Погорілий О.І. Історія соціології. Від античності до початку ХХ ст. / М.В. Захарченко, О.І. Погорілий — К.: Либідь, 2005.
4. Залібовська-Ільніцька З. В. Система підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери до роботи з дітьми, що мають відхилення у розвитку / З.В. Залібовська-Ільніцька // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. — №4. — 2012 — 214с. — С.120-125.
5. Каримова Р.Б., Казахбаева Г.И., Шалабаева Л. И., Факторы риска в формировании кризисных состояний у детей и подростков // Психолого-социальная работа в современном обществе: проблемы и решения: материалы международной научно-практической конференции, 21-22 апреля 2011 г. / Под общ. ред. Ю. П. Платонова. — СПб.: СПбГИПСР, 2011. — 684 с.
6. Статистичні данні Центру громадського здоров'я/ (від 10.09.2019). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1751404-v-ukrayini-nazvali-togorichnu-kilkist-samogubtsiv>

Авторка статті:

Анастасія Дуняшенко,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Науковий керівник:

Сергій Котловий,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ЮНАЦЬКОГО КІБЕРМОБІНГУ

Розвиток мережі Інтернет розширив горизонти не лише для пізнання світу, а й для спілкування. З однієї сторони, нові медіа засоби забезпечили можливості для швидкого отримання будь-якої інформації, зробили відкритими джерела для освіти і розвитку особистості різних вікових категорій, але, з іншого, обумовили появу нових проблем, починаючи від проблем здоров'я, змін у поведінці, системі цінностей, характері спілкування, стилі життя. До вразливої категорії, на яку впливає медіа простір можна віднести осіб юнацького віку.

Актуальність зумовлена швидким розвитком мережі Інтернет, та її вплив на розвиток особистості у юнацькому віці. Проблема впливу інтернет-середовища на соціалізацію особистості зацікавила дослідників, які зробили значний внесок у розробку даної проблематики (Галіч Т.О., Лучинкина А.І., Шерман О. М.) [5; 9].

Згодом виникла інша проблема, яка пов'язана з використанням інтернет-ресурсу. Ця проблема дістала назву кібермоббінг. Дослідження розвитку кібермоббінгу зацікавила таких дослідників як: Бочнярц А., Грабовіч А., Вернік Л.О., Корабльова О. О.) [1; 2; 4].

Говорячи про сучасні проблеми нам потрібно охарактеризувати важливі поняття теми: «Технологія соціальної роботи», «профілактика», «юнацький вік», «кібермоббінг», «Інтернет», «моббінг», «булінг», «флейм», «тролінг».

Новим підходом до організації соціальної роботи і системи надання соціальних послуг є соціальні технології і технології соціальної роботи. У практиці соціальної роботи необхідно розрізняти поняття «соціальні технології» і «технології соціальної роботи» як відношення цілого і частини [8]. Технологія соціальної роботи – це спосіб наукової організації соціальної роботи; система науково обґрунтованих, послідовних і координованих прийомів, методів і дій, що використовуються соціальними службами та соціальними працівниками для досягнення мети і завдань соціальної роботи [6]. Соціальна технологія у свою чергу, означає систему науково обґрунтованих прийомів, дій та методів, що використовуються для вирішення соціальних проблем або для досягнення цілей соціальної роботи.

Профілактика – це складова частина будь-якої діяльності, вона включає в себе комплекс заходів, які повинні попередити погіршення функціонування об'єктів діяльності та виникнення проблем. Профілактика є одним із основних напрямів соціальної роботи і здійснюється як складовий елемент роботи як з окремим випадком, так і самостійна діяльність [6]. Профілактика важлива у юнацькому віці, для того, щоб попередити виникнення асоціальної поведінки та складних життєвих обставин.

Юнацький вік є останньою межею між дитинством та дорослістю. Цей вік розпочинається в період з 15-17 і триває приблизно до 23 років [7].

Інтернет – це велика, розгалужена система, що включає комп'ютерні вузли, які розміщені у світі. Коли комп'ютер є включеним до системи Інтернет, то він стає частиною всесвітньої мережі комп'ютерів. Інтернет-середовище – це місце, які створюють для себе користувачі мережі Інтернет, за допомогою інформаційно-комунікативних технологій.

Останнім часом, у сучасному світі з'явилися специфічні форми агресії: булінг, моббінг. А з розвитком інтернет-мережі: кібермоббінг та кібербулінг, тролінг, флемінг.

Буллінг – це регулярне, психологічне насилля щодо особи, яка здійснюється особистістю (авторитетною частиною групи). Мобінг – це масове знущання, цькування, психологічне насилля особи у колективі; неетичне ставлення групи до конкретної особи.

За спрямованістю ці прояви психологічного насильства тотожні й мають на меті викликати у жертви почуття страху, пригнічений настрій, а також її деморалізацію, приниження, підкорення волі кривдника. Аналогічні дії із застосуванням сучасних засобів комунікації (комп'ютери, гаджети, електронна пошта, соціальні мережі, блоги, чати тощо) електронна пошта, соціальні мережі, блоги, чати тощо) отримали відповідні назви – кібермоббінг і кібербуллінг [3]. Кібербулінг – це нова форма агресії, що передбачає жорстокі дії з метою принизити людину за допомогою інформативно-комунікативних технологій (телефон, комп'ютер). Кібермоббінг – це психологічне насилля з метою нашкодити певній особі групою людей у мережі Інтернет.

Дані види психологічного насильства можуть полягати у надісланні різного змісту ганебних текстових повідомлень, образах у режимі онлайн, розміщенні у відкритому доступі особистої інформації з метою заподіяння моральної травми, знущання тощо. Небезпечність кібермоббінгу і кібербуллингу посилюється у зв'язку анонімністю кривдника, що ускладнює ідентифікацію та можливість притягнення до відповідальності, припинення проявів психологічного насильства [3].

Найпоширенішим різновидом кібербулінгу та кібермоббінгу є флейм – це словесна війна в інтернет-просторі, яка часто може бути не пов'язана з тематикою суперечки або посту в соціальній мережі. Ще один різновид – це тролінг. Тролінг означає, провокаційне повідомлення, коментар, який надсилається з метою викликати флейм.

Причини, які спричиняють кіберагресію, можуть бути різноманітні, починаючи від особистої образи до особи, закінчуючи просто бажанням самоствердитися за рахунок іншого, бажання домінувати. Зазвичай, особи юнацького віку схильні до прояву кібермоббінгу / кібербулінгу по відношенню до своїх однолітків, до тих, кого вони знають. А от явище кібермоббінгу / кібербулінгу, тролінгу до віртуальних осіб, до незнайомих людей, проявляють здебільшого дорослі особи, люди старшого віку.

Використана література:

1. Бочнярц А. Кібермоббінг – виклик для сучасної освіти. / А. Бочнярц, А. Грабовіч. // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2013. — С. 3-16.
2. Верник О. Л. Соціальні мережі і самовідчуження особистості. / О. Л. Верник. // Актуальні проблеми психології. — С. 21–32.
3. Гумін О. Зміст поняття насильницької злочинності / О. Гумін, С. Якімова. — 2018. — 250 с.
4. Корабльова О.О. Результати дослідження окремих аспектів профілактики мобінгу в малих групах школярів у загальноосвітній школі. / О.О. Корабльова. // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". — 2015. — С. 85–88.
5. Лучинкіна А. І. Основні методологічні підходи до розгляду процесу соціалізації у віртуальному середовищі / А. І. Лучинкіна // Проблеми сучасної педагогічної освіти. — Ялта, РВВКГУ, 2011. — Вип. 34, ч. 2. — С. 7–13. — (Серія «Педагогіка і психологія»).
6. Лютий В. П. Технологія соціальної роботи: Конспект лекцій: Розділ 1. Загальні технології соціальної роботи. / В.П. Лютий. — К.: Академія праці і соціальних відносин, 2003. — 75 с.
7. Психологія юнацького віку і дорослих людей [Електронний ресурс]. — 2004. — Режим доступу до ресурсу: <https://pidruchniki.com/15941024/psihologiya/>
8. Соціальні технології і технології соціальної роботи [Електронний ресурс]. — 2003. — Режим доступу до ресурсу: https://pidruchniki.com/16850303/sotsiologiya/sotsialni_tehnologiyi
9. Шерман О. М. Агресія в Інтернеті / О. М. Шерман. // Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів. — 2014. — С. 8.

Автори статті:

Олена Остапчук,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

Вадим Турський,

заступник директора
Департаменту фінансів Житомирської ОДА,
начальник управління фінансів
виробничої та невиробничої сфери

ГЕНДЕРНИЙ БЮДЖЕТНИЙ АНАЛІЗ ПРОГРАМИ У ГАЛУЗІ НАДАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМИ ШКОЛАМИ-ІНТЕРНАТАМИ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

За ініціативою Міністерства фінансів України із запровадження ґендерно-орієнтованого бюджетування в Україні, та за підтримки проекту «ґендерне бюджетування в Україні», який фінансово підтримує Уряд Швеції, представники робочої групи Житомирської області здійснили ґендерний бюджетний аналіз у сфері освіти. До складу робочої групи (відповідно до розпорядження голови Житомирської ОДА № 427 від 13 грудня 2016 р.) представники департаменту фінансів облдержадміністрації, головного управління статистики в Житомирській області, фахівці сфери освіти.

У 2018 році робоча група працювала над ґендерним бюджетним аналізом бюджетної програми у галузі надання загальної середньої освіти загальноосвітніми школами-інтернатами у Житомирській області. Робоча група аналізувала цю програму з точки зору ґендерної перспективи, аби оцінити її вплив на дівчат та хлопців, які навчаються в інтернатних закладах. В області діє три таких заклади: КНЗ "Новоград-Волинська загальноосвітня школа-інтернат I-II ступенів" Житомирської обласної ради, КНЗ "Ушомирська загальноосвітня школа-інтернат I-II ступенів" Житомирської обласної ради, КНЗ "Бердичівська загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів" Житомирської обласної ради.

Проведений ґендерний бюджетний аналіз допоміг робочій групі краще оцінити реальний стан справ з наданням послуг, які отримують споживачі (учні та вихованці) у загальноосвітніх школах-інтернатах Житомирської області, за рахунок коштів обласного бюджету. А також став наступним кроком до підвищення спроможності членів робочої групи, а також колективів згаданих закладів розуміти та підтримувати подальшу роботу з ґендерного бюджетування в області.

Головним завданням школи-інтернату є утримання, виховання та навчання дітей, які потребують соціальної допомоги (не мають необхідних умов для виховання та навчання в сім'ї), розвиток їх природних здібностей, формування соціально зрілої особистості. Фінансування вказаних типів закладів з обласного бюджету передбачено статтею 90 Бюджетного кодексу України. Вихованці шкіл-інтернатів, відповідно до встановлених норм та фактичного матеріально-фінансового забезпечення закладу, забезпечуються м'яким інвентарем, предметами особистої гігієни, а також підручниками, технічним та іншим навчальним приладдям, іграшками та іграми, матеріалами для розвитку індивідуальних творчих здібностей, гурткової роботи тощо. Також вихованці шкіл-інтернатів відповідно до встановлених норм забезпечуються одягом і взуттям. У

закладах забезпечується 5-ти разове харчування вихованців. Діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, перебувають у школі-інтернаті на повному державному утриманні відповідно до встановлених норм.

Серед основних соціальних та ґендерних проблем, які стосуються діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів області з'ясовано наступні:

1. Переважна частина вихованців шкіл-інтернатів є мешканцями міста або району, де розташовано заклад, тобто користуються послугами в основному населення територій, які наближені до закладу. Потрапляння дітей з інших територій області є поодинокими випадками.

2. У загальноосвітніх школах-інтернатах перебуває лише незначна частка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, переважна більшість дітей з таким статусом – в інших сімейних формах виховання, які є менш затратні та більш ефективні в аспекті адаптації та інтеграції вихованців (див. Таблицю 1).

Таблиця 1.

Інформація про середні видатки на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в різних формах виховання по Житомирській області за 2016-2017 роки, тис грн.

Назва форм виховання	Назва джерела видатків	Середні видатки на 1 дитину	
		2016 рік	2017 рік
Усиновлення	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям...	20,6	20,6
Під опікою та піклуванням		30,7	35,8
Дитячий будинок сімейного типу	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування...	43,3	46,6
Прийомна сім'я		41,6	50,1
Бердичівська загальноосвітня школа-інтернат	Кошти обласного бюджету – близько 65%, кошти освітньої субвенції (на зарплату педперсоналу) – 35%	61,6	93,1

Так, під опікою та піклуванням у 2018 році у Житомирській області перебували 79,6% дітей-сиріт та 67% дітей, позбавлених батьківського піклування; в дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях – 12% дітей-сиріт та 21% дітей, позбавлених батьківського піклування.

Наразі основний контингент аналізованих шкіл школи-інтернатів (87% вихованців) – це діти із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Серед шкіл-інтернатів області прослідковується незначна відмінність у тривалості перебування дітей в закладах. Так, якщо в Бердичівській та Ушомирській школах-інтернатах найбільша питома вага дітей з тривалістю перебування від 1 до 2 років то в Новоград-Волинській школі-інтернаті найпоширеніша тривалість перебування – 2-4 роки. На початок 2017-2018 навчального року 7,9% дітей перебували в інтернатах до року, 44,5% – від 1 до 2 років, 25,6% – від 2 до 4 років, 16,3% – від 4 до 6 років, та 5,7% більше 6 років. Означена ситуація може свідчити про недостатньо ефективну роботу соціальних служб та (або) про низьку мотивацію (спроможність) сімей долати складні життєві обставини, що в результаті негативно впливає на можливості і розвиток дітей, а також створює навантаження на обласний бюджет (бо діти перебувають в інтернатах роками, а в ідеалі – мали б перебувати в той час, коли сім'я відновлює свої виховні функції). У середньому

видатки на 1 учня у школах-інтернатах у 4 рази більші, ніж у звичайних загальноосвітніх школах області.

З'ясовано, що в школах-інтернатах є значна кількість «родинних груп» дітей (рідні брати та сестри). Так, у 2017 році в 3-х закладах існувало всього 96 (від 28 до 39 в кожному) таких «родинних груп» в яких налічувалось всього 227 (від 66 до 90 в кожному) дітей. Разом з тим, більшість таких дітей проживають окремо від рідних братів і сестер (враховуючи різний вік чи стать) умов для окремого проживання «родинних груп» в закладах не створено.

Інтернатна форма виховання передбачає певну систему обмежень. Вихованці закладів перебувають у соціальній ізоляції – вони відірвані від своєї територіальної громади, родичів, знайомих, спілкуючись з вкрай обмеженим колом людей, що в свою чергу впливає на їх здатність інтегруватися в суспільство після виходу з закладу. Виховання дітей в інтернатних закладах порушує права дітей на сімейне виховання, фактично нівелює батьківський виховний потенціал, здатність та бажання батьків у повній мірі займатися вихованням та утриманням своєї дитини. Діти в інтернатах повинні дотримуватися певного режиму перебування в закладі тому мають менше можливості для реалізації своїх бажань, здійснення дій, вибору місця та виду занять, одягу, їжі і т.ін.

Із загальної кількості вихованців: хлопці – 55,7%, дівчата – 44,3%. Перебувають в закладах цілодобово 80,2 % осіб, а 19,8 % приходять лише на навчання. Із трьох шкіл-інтернатів дві знаходяться в містах і одна в сільській місцевості (Ушомирська ЗШІ). Однак, серед дітей, які перебували в закладах у 2016-2017 роках, більшість (62,2 %) були із сільської місцевості, із міст – 37,8 %. Виняток становить Бердичівська ЗШІ, де кількісно переважають діти з міста (58,3%).

Аналіз результатів контролю знань учнів шкіл-інтернатів засвідчив значно нижчий, ніж середньообласний рівень. При цьому слід зазначити, що дівчата в школах-інтернатах мають кращий рівень знань, ніж хлопці.

Переважає більшість педагогічного персоналу шкіл-інтернатів – це жінки (92%).

На підставі аналізу були розроблені рекомендації з метою поліпшення бюджетної програми та її чутливості до потреб різних груп хлопців та дівчат, а також задля поліпшення статистичної звітності, щоб забезпечити кращий моніторинг програми та ситуації в цілому, які стосуються кількох напрямів, зокрема:

- змін у нормативно-розпорядчій сфері, звітності, організації управлінської діяльності;
- роботи зі учнями та громадянським суспільством щодо подолання ґендерних стереотипів;
- роботи з педагогічним складом закладів освіти та закладів підвищення кваліфікації працівників.

Таким чином, на основі виконаної роботи робоча група дійшла висновку, що необхідно увести ґендерний компонент у бюджетну програму надання загальної середньої освіти загальноосвітніми школами-інтернатами та розробила пропозиції й рекомендації щодо удосконалення наявної статистичної та адміністративної звітності, а також документів, що застосовуються в бюджетному процесі для моніторингу й оцінки ефективності виконання програм, що фінансуються з місцевих бюджетів із врахуванням ґендерного аспекту.

Авторка статті:

Інна Палько,

старша викладачка

кафедри соціальних технологій

**КОМУНІКАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
НА ПРИКЛАДІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Роль закладу вищої освіти в розвитку суспільства є беззаперечною і полягає в продукуванні наукових розробок, інновацій, підготовці висококваліфікованих фахівців у різних галузях, проте, щоб ЗВО сьогодні встояв у конкурентній боротьбі, науковці виділяють ряд причин важливості формування комунікативної стратегії закладу, наприклад: потреба у нових стратегіях розвитку закладу освіти як необхідної складової ефективного управління; співпраця з іншими навчальними закладами країни та закордонну потребує створення унікального іміджу університету на фоні інших освітніх закладів; проблема співпраці з підприємствами та пошуку спонсорів; проблема боротьби за абітурієнтів; посилення боротьби за ринкову частку між закладами освіти, що мають ідентичні або схожі потреби та інше; зазначимо, що коло причин збільшується та модифікується в залежності від викликів, що постійно виникають в Україні [5, с. 429].

Проблеми, пов'язані з питанням розробки комунікаційних стратегій порушувалися в працях Н.Яловега, О.Ткаченко, Л. Морської, О.Асташина, С.Дацюка, О. Жердевої, Д. Лапигіна; у роботах Е.Голубкова, О.Петюшкіна, А.Семенової, Д. Таганова, М.Шеховцова висвітлено специфічні питання маркетингу вищих навчальних закладів у середовищі інтернету. Разом з тим, у досліджуваній літературі недостатньо висвітлені способи розробки комунікаційних стратегій ЗВО з урахуванням специфіки діяльності вишів. Це зумовлює необхідність проведення додаткових наукових пошуків у даному напрямі. Відповідно, ми можемо говорити про розробку комунікативної стратегії розвитку ЗВО як основну потребу прогресивно направленою закладу освіти, що і є метою нашого дослідження.

Комунікативна стратегія – це послідовно продумане планування дій з урахуванням всіх елементів для встановлення необхідного рівня комунікації. Загалом, комунікаційна стратегія є планом можливих перспективних дій з метою отримання тих чи інших результатів у комунікаційному середовищі, а в нашому випадку, комунікаційному середовищі вишу [1, 155]. У науковій літературі виділяють три складові комунікаційної стратегії: *маркетингова (ринкова) стратегія* (аналіз споживачів, конкурентів, розробка послуги вищої освіти; ці знання є основними для розробки концепцій позиціонування, диференціації і комунікації бренду), *креативна стратегія* (розробка та формування іміджу ЗВО та образу послуги вищої освіти) та *медійна стратегія* (вибір комунікаційних носіїв здійснення професійної орієнтації та включає стратегію використання медіа і бюджет комунікації). Основними напрямками маркетингових комунікацій, що використовуються навчальними закладами при просуванні освітніх послуг є ЗМІ, прямі поштові розсилки, мережа Інтернет, public relation, особисті продажі [4]. У науковій літературі внутрішня структура системи просування освітніх послуг вищого навчального

закладу однозначно не ідентифікована і не визначена, проте згідно досліджень І.Грищенко, Н.Крахмальової, структура інтегрованої системи маркетингової комунікації ЗВО включає: рекламу, профорієнтаційну роботу, виставкову діяльність, PR, особисті комунікації, Інтернет. Ця система - це комплекс взаємопов'язаних елементів, завдяки яким здійснюється збір, обмін, обробка і передача інформації від одного суб'єкта до іншого. Взаємодія, уніфікація необхідної інформації, джерел, потрібних людей впливає на ефективність діяльності навчального закладу. Успішні комунікації в кінцевому підсумку підводять споживача до вибору освітнього навчального закладу, відбувається трансформація комунікативної ефективності в економічну [2, 300]. Отже, процес створення та впровадження вдалої комунікативної стратегії ЗВО є складним адже він включає в себе діяльність за декількома напрямками, що в результаті передбачає оцінку та аналіз зовнішніх (стан макросередовища, громадська думка та поведінка споживачів) та внутрішніх факторів (комунікативний напрямок діяльності університету).

Крім того, у своїй роботі ми дотримуємося думки М.Говорухіної щодо визначення етапів написання комунікаційної стратегії: *цілепокладання* (мета, з якою розробляється комунікаційна стратегія, та завдання); аналіз поточної ситуації (у т.ч. і огляд комунікаційної спроможності закладу: PEST-аналіз (виявлення політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів зовнішнього середовища, що можуть вплинути на роботу навчального закладу), SWOT-аналіз (визначення сильних та слабких сторони ЗВО, його можливостей та ризиків), аналіз конкурентного середовища); *організаційні та комунікаційні цілі*; *визначення цільової аудиторії* (зовнішню та внутрішню); *ключове повідомлення для аудиторії*; *основні методи комунікації* (обрати найбільш доречні канали комунікації з кожною групою цільової аудиторії, серед таких методів – емейл-розсилка, конференція, семінар, бюлетень, прес-реліз, захід або масштабні/масштабовані методи – медіа та сайт); *робочий план* (розробка комунікаційної діяльності, бюджету та ресурсів, спрямованих на втілення стратегії); *оцінка прогресу* (кількісні підрахунки (реакції на новини в соцмережах, відвідування сайту та ін.), зміни курсу (досягнення ключових етапів кампанії), поява у медіа-просторі, і не лише їхня кількість, а й масштаб та повнота (частотність висвітлення ЗВО у ЗМІ, як вони вплинули на ставлення громадськості до роботи закладу). Допоміжні стратегії: *PR-план* (оформлює конкретні кроки до підвищення статусу організації за допомогою ЗМІ); *цифрова стратегія* розробляється одночасно із комунікаційною стратегією і охоплює питання, які стосуються шляхів поширення закладу в інтернеті; *маркетинговий план* має таку ж структуру, як і комунікаційна стратегія, та містить аналіз робочих умов, сильних та слабких сторін, визначення цільової аудиторії та методів просування послуги на ринок; *план антикризових комунікацій*, включений в комунікаційну стратегію і передбачає алгоритм дій в ситуації конфлікту/ кризи [3].

На разі, у нашій роботі ми говоримо про формування комунікаційної стратегії соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка, що є результатом успішної роботи в україно-польському проєкті «Інноваційний університет і лідерство. Фаза IV: комунікаційні стратегії та відносини університет-школа» (Варшава-Краків, Польща, жовтень 2018 р.). Отож, опираючись на вищезазначений матеріал, можемо вести мову про наступні етапи реалізації мікро-

проекту, метою якого є створення комунікаційної стратегії соціально-психологічного факультету ЖДУ:

Підготовчий етап: моніторинг, аналіз та порівняння комунікаційних стратегій ЗВО Польщі та України; впровадження здобутого досвіду на базі власного ЗВО: круглі столи «Інноваційний університет: польські університети очима українських викладачів»; серія тренінгів «Комунікаційні стратегії у ЗВО: сучасні комунікаційні технології в практиці української вищої школи».

Розробка комунікаційної стратегії соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка: цілепокладання, SWOT-аналіз існуючої ситуації, визначення цільової аудиторії (анкетування, інтерв'ювання і т.д.), аналіз конкурентного середовища; розрахунок прогностичних показників ефективності комунікативної стратегії. Сесії на стратегічне планування: створення маркетингової (ринкової), креативної та медійної стратегії факультету. Профорієнтаційна робота (у т.ч. створення команди амбасадорів СПФ) та робота з випускниками (створення клубу випускників СПФ). Розробка інструментарію для удосконалення корпоративної культури та визначення і задоволення інформаційних потреб викладачів, співробітників, чинних студентів та інших представників внутрішнього середовища, адже у свою чергу вони теж є каналами передачі інформації цільовим аудиторіям. Створення програми реалізації комунікаційної стратегії на основі загальної комунікаційної стратегії. Складання бюджету (фандрайзинг).

Запуск комунікаційної стратегії: Презентація комунікаційної стратегії. Внесення змін та доповнень. Затвердження комунікаційної стратегії Радою факультету. Перспективним завданням проекту є можливість наділити додатковими функціями щодо втілення комунікативної стратегії Приймальну комісію, а для здійснення ефективної маркетингової кампанії ЗВО, в перспективі доцільно створити відділ маркетингу, виокремивши його зі складу Приймальної комісії. Дане питання вважаємо варто лобювати за умови успішної реалізації мікро-проекту.

Реалізація комунікаційної стратегії (включаючи оцінку ефективності). Дорожня карта реалізації мікро-проекту складає два періоди: короткостроковий – 1 рік (закінчення 01.01.2020 р.), і довгостроковий – 5 років (закінчення 01.01.2024 р.). Очікувані результати мікро-проекту полягають у створенні комунікаційної стратегії соціально-психологічного факультету ЖДУ, що допоможе посилити позиції факультету та ЗВО на ринку освітніх послуг. Варто зазначити, що у розробці комунікаційної стратегії факультету, опираємося на базову комунікаційну стратегію Університету, що є закономірно та стратегічно правильно.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, варто відзначити, що проблематика комунікативної стратегії ЗВО набирає все більшої значущості. Комунікаційні стратегії виступають у якості основного інструменту закладів вищої освіти, завдяки яким вони можуть досягати та утримувати конкурентну позицію на освітньому ринку України, враховуючи повну орієнтацію на конкретного споживача освітніх послуг з довгостроковими відносинами.

Таким чином, враховуючи те, що наше дослідження перебуває на підготовчому етапі, проте є перспективним, то в подальшому планується презентувати практичний

кейс по формуванню комунікаційної стратегії конкретного факультету, враховуючи специфіку діяльності та регіональний контекст.

Використана література:

1. Асташина О.В. Коммуникативные стратегии в организации [Электронный ресурс] / О.В. Асташина // Вестник науки и образования Северо-Запада России – публикация по материалам заочной Международной научно-практической конференции «Инновации внауки и образовании». — Т.1. — №4. — 2015. — С.151 -156. — Режим доступа: <http://vestnik-nauki.ru/wp-content/uploads/2015/11/2015-%E2%84%964-%D0%90%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf>.
2. Грищенко І.М. Інструменти та форми маркетингової комунікації на ринку освітніх послуг / І.М. Грищенко, Н.А Крахмальова // Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України. — К.: Вісник КНУТД. Тем. — Вип. №4, 2012. — С. 300.
3. Говорухіна М. Формування комунікаційної стратегії: поетапна інструкція з прикладами [Електронний ресурс] / М.Говорухіна. — Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?kb=rozvytok-komunikatsijnoji-stratehiji-poetapna-instruktsiya-rozrobky-komunikatsijnoji-stratehiji-dlya-vashoji-orhanizatsiji-iz-vpravamy-ta-korysnymy-posylannyamy>
4. Коммуникативная стратегия [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.marketch.ru/marketing_dictionary/marketing_terms_k/communicative-strategy/
5. Кубко В., Компанієць І. Комунікативна стратегія розвитку вищих навчальних закладів / В. Кубко, І. Компанієць // Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності: теорії та інновації: зб. Матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 23-24 березня 2017 р. / під заг.ред.: В.Г. Спрінсяна. — Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2017— С. 428–433.

Авторка статті:

Дар'я Ярошинська,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СИСТЕМА ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Сучасний розвиток суспільства неможливий без вирішення різних соціальних проблем. Соціальна сфера в Україні знаходиться під пильною увагою різних органів державного управління, проте ресурси громадського сектора (державних і муніципальних підприємств і організацій) часто обмежені, і тому пошук додаткових джерел фінансування для вирішення суспільно важливих завдань та розвиток системи діяльності благодійних фондів в Україні є актуальним.

Так, відповідно до Єдиного державного реєстру установ та організацій України на початку 2013 року в Україні було зареєстровано 14055 благодійних фондів і організацій. Станом на 1 вересня 2017 року їх кількість зросла до 16653. Тому, проблема розвитку системи діяльності благодійних фондів в Україні є актуальною [1, с. 74].

Діяльність благодійних фондів є важливою складовою частиною громадянського суспільства та вагомим сегментом соціального життя України, а тому благодійні фонди потребують чіткого правового регулювання та відчутної підтримки з боку держави. Так, основним документом, який регулює діяльність благодійних фондів в Україні є Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року [2].

Різноманітні аспекти благодійної діяльності фондів в Україні досліджували Пасічніченко С. В., Савчук О.М., Сербия Р. А., Стешина О. В., Кочнова О.А., Завидняк І.О. та інші науковці. Вчені активно досліджували питання історії благодійності в Україні, особливості зарубіжного досвіду, нормативно-правові, організаційні засади некомерційної (неприбуткової) діяльності щодо благодійних фондів.

Сербия Р. А. тлумачить поняття «благодійність» як діяльність, за допомогою якої суб'єкти, які мають приватні ресурси, добровільно і безоплатно розподіляють їх для сприяння розвитку громадянського суспільства на умовах вирішення суспільних проблем, а також покращення та вдосконалення умов суспільного життя [4, с. 296].

Відповідно система благодійної діяльності визначається, як соціально-спрямована діяльність суб'єктів на основі світорозуміння, етичних принципів альтруїзму і соціальної підтримки (допомоги ближньому), реальна практика благодійності складається під впливом прагматичних правил – врахуванні ресурсних витрат і вимог ефективності. У більш широкому значенні, відповідно до ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації» система діяльності благодійних фондів трактується як багаторівнева система інституційних взаємодій, механізмів і зовнішніх умов їх організації, самоорганізації, функціонування і розвитку, що забезпечують реалізацію благодійної місії [2].

Тут значущими будуть нормативні регламентації, що регулюють сферу благодійності; мережеві і міжсекторні структури взаємодії, що характеризують типові відносини учасників; а також механізми, що забезпечують регулювання і реалізацію благодійних ініціатив, наприклад податкові пільги, цільовий капітал, програмно-проектний принцип фінансування тощо [2].

Завидняк І.О. благодійним фондом називає організацію, яка діє на підставі статуту, має учасників та управляється учасниками, які не зобов'язані передавати цій організації будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності. Благодійний фонд може бути створено одним чи кількома засновниками [1, с. 76].

За видовою класифікацією благодійні фонди можуть поділятися на: фонди громад, операційні фонди, корпоративні й приватні фонди. Важливим є класифікаційна ознака благодійних фондів за сферами системної діяльності: охорона здоров'я, соціальний захист, опіка та піклування, стимулювання економічного розвитку та росту економіки України, сприяння обороноздатності країни. Так, основні види благодійної діяльності фондів зображені на рис. 1.

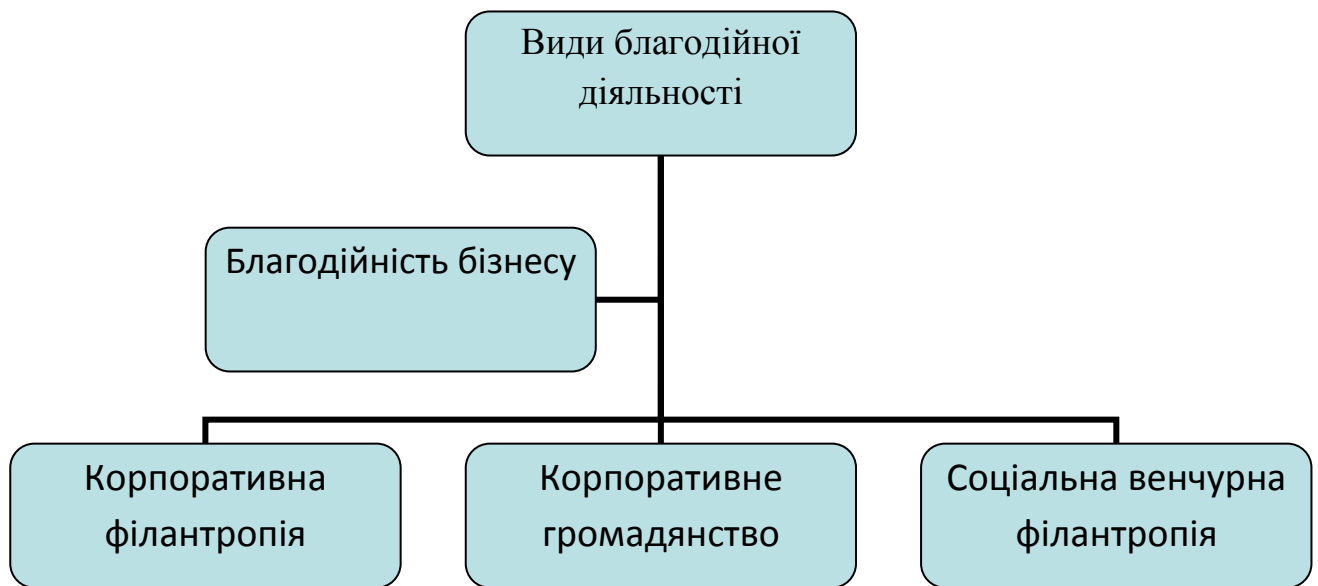

Рис. 1. Види благодійної діяльності фондів (за І.О. Завидняк)

Завидняк І.О. виділяє також наступні види благодійних фондів: незалежні, асоційовані, фонди прямої дії та місцеві фонди. Важливо поділяти фонди та приватні і на організації-посередників. Перші мають кошти і видають їх у вигляді грантів, а другі не мають власних коштів, а лише сприяють у розподілі чужих грошей (інформують громадськість, допомагають в оформленні заявок, оцінюють і відбирають заявки, контролюють витрата коштів і надають донору звіт) [1, с. 77].

Діяльність благодійних фондів пов'язана з наданням грантів. Грант – кошти, безоплатно передані дарувальником некомерційній організації або приватній особі для виконання конкретної роботи. Так, виділяють такі види донорів в Україні: державні, «напівприватні» та приватні донори.

Можливості благодійних фондів у вирішенні соціальних проблем обумовлені напрямками діяльності фонду, а також професійними і матеріально-фінансовими ресурсами, які фонд має в своєму розпорядженні. Діяльність благодійних фондів представлена в змісті соціальних проектів, програмах і різних акціях [1, с. 78].

В Україні існує онлайн-база благодійних фондів та організацій. Нами описано мету створення деяких благодійних фондів. (Таблиця 1)

Таблиця 1.1

Благодійні фонди України

Назва благодійного фонду	Засновник адреса	Мета фонду
«Розвиток України»	83001, м. Донецьк, вул. Постишева, 117	сприяти розвитку демократії, побудові дієвого громадянського суспільства
Фонд Віктора Пінчука	01601, м. Київ, вул. Шовковична, 42-44	сприяти формуванню та зміцненню нового покоління Стипендіальна програма «Завтра.UA»
Міжнародний благодійний фонд «Український жіночий фонд»	04050, Київ, вул. Артема, 79, офіс 38, Код під'їзду: 147	забезпечення рівних прав жінок і чоловіків є запорукою справедливого розвитку суспільства
Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»	01034, м. Київ, Україна, вул. Пушкінська 9, оф.4	розвиток моделі громадсько- активних шкіл, які сприяють розвитку партнерства між школою та громадою; розвитку активної життєвої
Міжнародний благодійний фонд «Україна 3000»	04070, м. Київ, вул. Боричів Тік, 22-А	Сприяння розвитку музейної сфери України, реалізація проектів
Всеукраїнський благодійний фонд «Благовіст — з Добром та Надією»	40024, м. Суми, вул. Харківська, 4	Надання соціальної допомоги без забезпечення проживання

Отже, система діяльності благодійних фондів України виконує в сучасному суспільстві соціально-значиму функцію щодо соціального захисту категорій населення, які потрапили у важку життєву ситуацію та вкрай потребують допомоги, але яким держава не може допомогти в повній мірі. Увесь процес благодійництва в Україні та можливість участі в ньому сприяють гуманізації українського суспільства і поліпшенню соціально-психологічного клімату в Україні.

Використана література:

1. Завидняк І. О. Благодійні організації як інститут громадянського суспільства / І. О. Завидняк // Науковий вісник НУДПСУ. — 2014. — № 2. — С. 74-79.
2. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»: офіц. текст: за станом на 5 липня 2012 року / Верховна Рада України. — К.: Парламентське вид-во, 2013. — 252 с.
3. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання станом на 1 вересня 2017 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Сербия Р. А. Права й обов'язки благодійної організації як суб'єкта адміністративних правовідносин / Р. А. Сербия // Наукові праці НУ ОЮА. — 2015. — № 3. — С. 294-300.

Авторка статті:

Олена Губіна,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Інна Літяга,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ СІМ'ЯМ ТА ДІТЯМ В УМОВАХ ОТГ

Розвиток якісних послуг у громаді є питанням забезпечення поваги до прав людини і гідного життя для всіх, хто потребує догляду та/або підтримки. Нині на законодавчому рівні визначені наступні види соціальних послуг особам, сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах (рис.1).

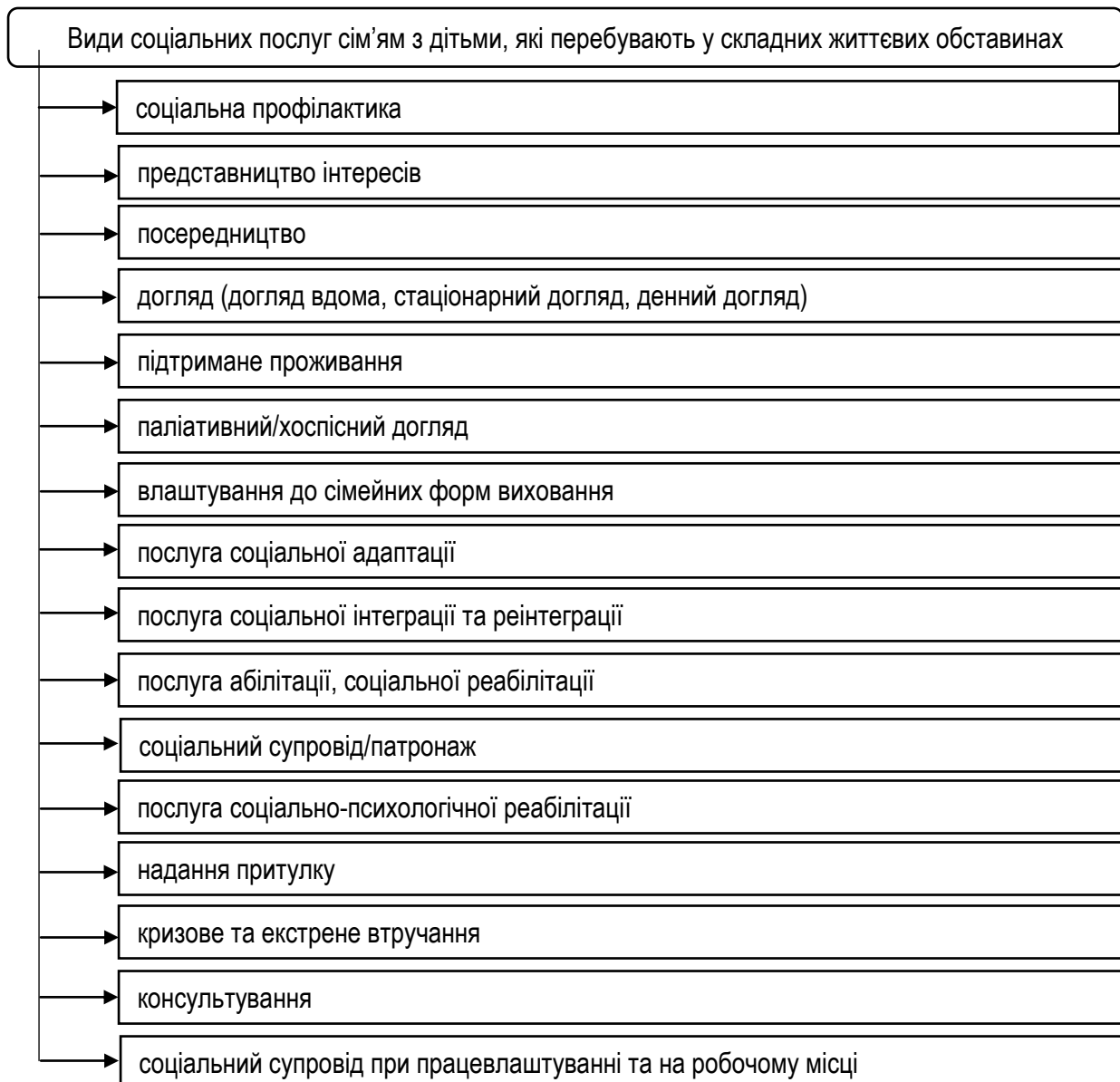

Рис.1. Соціальні послуги особам, сім'ям з дітьми [5, с.123]

Сьогодні, на заміну інтернатним закладам для дітей, притулком, центрам соціально-психологічної реабілітації дітей приходить мережа сімейних форм виховання дітей, послуги сімей патронатних вихователів, послуги підтримки батьківства, соціального супроводу сімей у СЖО тощо [5, с.124].

Для дітей з інвалідністю запроваджуються послуги раннього втручання, інклюзивної освіти, абілітації, підтриманого проживання, послуги сімейних помічників, групи взаємопідтримки, послуга «перепочинок» тощо. Слід відмітити, що у кожному місті функціонують сервіси, якими може скористатись будь-який житель громади в разі потреби. Це, зокрема: «телефон довіри», центри підтримки сімей, єдина психологічна служба, батьківські клуби, молодіжні центри та інші [5, с.124].

Також функціонують різні послуги та сервіси, які допомагають конкретній вразливій групі. Так, в консультаційному пункті на базі пологового будинку і жіночої консультації надаються послуги вагітним жінкам та породіллям, їхнім сім'ям, адже потреби цієї категорії отримувачів послуг є особливими і з ними мають працювати спеціалісти, які обізнані в цих питаннях.

Можна відмітити, що сьогодні активно створюються Центри підтримки сім'ї. В такі Центри можуть прийти сім'ї з дітьми і отримати необхідну допомогу. Тут надають психологічну і юридичну допомогу, проводять заняття з розвитку для дітей різного віку. Також проводяться тренінги з питань стосунків батьків і дітей, діють батьківські клуби, групи взаємодопомоги, проводяться заняття з використанням методів арт-терапії, пластилінографії, з кінетичним піском тощо.

Проаналізуємо послуги, які надають такі Центри [6]:

- психологічна підтримка сім'ї;
- обов'язкове її інформування про спектр надання соціальних послуг;
- сімейне консультування;
- групові заняття з батьками питань розвитку та виховання дітей;
- дитячі групові заняття з використанням засобів арт-терапії;
- підготовка дітей до навчання в школі;
- інформаційні заняття з питань прав дитини, основ безпечної поведінки, гігієни та здорового способу життя.

Хочеться відмітити, що також активно створюються молодіжні центри, які мають інноваційні програми підтримки, захисту. Особливу роль вони відіграють у прифронтовій зоні, тому що там найбільше дітей постраждали від конфлікту на сході України, і саме вони як ніхто потребують невідкладної та постійної психосоціальної допомоги.

У процесі надання соціальних послуг обов'язково створюється Картка обліку роботи з сім'єю (особою). Вона містить детальну інформацію про сім'ю (особу), залучених фахівців, а також процедуру роботи з отримувачем послуг. Картка обліку роботи з сім'єю (особою) складається з восьми розділів, що поступово заповнюються у процесі розгортання соціальної роботи. Слід відмітити те, що інформація, зібрана в Особовій справі сім'ї (особи), є конфіденційною [6].

Відкриття справи розпочинається із висновку за результатами повідомлення / інформації та збору первинних даних про дитину, сім'ю. Таке повідомлення може надійти безпосередньо від особи (самозвернення) або від родичів, сусідів, поліції, підрозділів органів виконавчої влади: охорони здоров'я, освіти, у справах сім'ї та молоді, соціального захисту, служби у справах дітей, соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та ін.

У разі виявлення під час відвідування сім'ї фактів, які свідчать про небезпеку для життя та здоров'я дитини, працівник ССД сприяє створенню безпечних умов (наприклад, викликає найближчих родичів, дідуся, бабусю, інших людей для забезпечення тимчасового догляду за дитиною), організовує надання необхідної медичної допомоги, направляє дитину на судово-медичну експертизу, або приймає рішення про тимчасове влаштування у сім'ю найближчих родичів чи знайомих, патронатних вихователів, або готує клопотання про відібрання дитини у батьків.

За відсутності явних ознак небезпеки для дитини, але наявності ознак СЖО, ССД приймається рішення про необхідність узяття дитини на облік ССД, а її сім'ї – під соціальний супровід та направлення матеріалів на проведення комплексної оцінки потреб дитини та її сім'ї у соціальних послугах відповідним ЦСССДМ [5, с.149].

Після закриття випадку отримувача послуг в обов'язковому порядку інформують про можливу соціальну підтримку й надалі. З метою оцінки ситуації після завершення соціального супроводу, запобігання рецидивам і надання необхідних консультацій фахівець із соціальної роботи контактує з отримувачем послуг 2-3 рази у перші 3 місяці, потім – за потреби, але не рідше ніж 1 раз на 6 місяців протягом двох років.

Отже, можемо відмітити, що реформа децентралізації в Україні розвивається активно. Багато чого вже досягнуто, адже створення комфортного середовища для людей у кожній громаді не тільки кінцева мета адміністративно-фінансової децентралізації, а й секторальної, яка активно реалізується в Україні сьогодні. А це: виконання об'єднаною територіальною громадою власних та делегованих повноважень у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей; підвищення рівня управління та організації надання соціальних послуг (державні стандарти соціальних послуг, вартість соціальної послуги, моніторинг та оцінка якості соціальних послуг, диверсифікація надавачів соціальних послуг; реформування інтернатних установ для дітей-сиріт і позбавлених батьківського піклування (деінституалізація інтернатної системи).

Використана література:

1. Конституція України: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, станом на 1 січня 2006 р.] — К.: Юридична думка, 2006. — 117 с.
2. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 № 966-IV. URL [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (дата звернення: 01.04.2019).
3. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; за ред. С. Л. Шульц. — Львів, 2018. — 140 с.
4. Семигіна Т. В. Розвиток власних теорій соціальної роботи: глобальні тенденції / Т.В. Семигіна// Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології: м-ли IV Міжнар. наук.-практ. конф. (15-16 березня) — Київ, 2018. — С. 90-194.
5. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. — К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. — 256 с.
6. Ткачук А.Ф. Від перспективного плану до стратегії розвитку громади (через призму досвіду об'єднаних територіальних громад Хмельниччини) / А. Ф. Ткачук — К.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2018.

Авторка статті:

Юлія Маєвська,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Інна Літяга,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

Ранній дитячий аутизм – особлива аномалія психічного розвитку, якій характерні стійкі і своєрідні порушення комунікативної поведінки, емоційного контакту дитини з навколишнім світом і вміння правильно реагувати на зовнішні ситуації. Основна ознака аутизму, неконтактність дитини, виявляється зазвичай рано, вже на першому році життя, але особливо чітко у віці 2-3 років в період першої вікової кризи [1]. Щороку в Україні збільшується кількість дітей із розладами аутистичного спектру. Офіційно в Україні у 2017 році проживає понад 7,5 тисяч дітей, але це діти, які стоять на обліку у психіатра. Це лише 10% від загальної кількості. Реальні цифри – понад 75 тисяч дітей. Це понад 1% дітей від загальної кількості усіх дітей у державі [5]. Відомими вченими, що займалися проблемою аутизму були: Аспергер Г., Джиллберг К., Каннер Л., Мнухин С.С., Орніц Е., Уінг Л. та інші.

Реалізація соціального супроводу надасть змогу комплексно та систематично вирішити проблеми дітей-аутистів, надати дітям та їх батькам психолого-педагогічну, психотерапевтичну, психіатричну, медичну, правову, інформаційну допомогу, щоб не виключити цих дітей із суспільства.

Аутизм є одним із важких порушень розвитку, який характеризується значними недоліками у формуванні соціальних і комунікативних навичок, а також проявами стереотипних інтересів і стандартів поведінки. Аутизм не є окремим порушенням, він, швидше, містить кілька розладів, що впливають на розвиток соціальної взаємодії, а також на емоційний, мовленнєвий і когнітивний розвиток. Тому при розгляді різних характеристик аутизму слід мати на увазі, що всі вони є взаємопов'язаними [2].

Розлади аутичного спектру починаються у дитинстві, проте зберігаються у підлітковому і дорослому віці. Аутизм найчастіше вражає хлопчиків, ніж дівчат, приблизно у чотири рази. Психіатри виділяють такі ознаки аутизму у дитини: *порушення мовлення* – частина дітей-аутистів не розмовляють взагалі, інші діти відстають у мовному розвитку; *відсутність емоційного контакту з людьми* – діти-аутисти, як правило, не дивляться людям в очі, не посміхаються, уникають спробам взяти їх на руки, не помічають людей, які до них звертаються; *усамітнення* – дитина з аутизмом відчуває дискомфорт поряд з людьми, а пізніше і тривогу; вони не граються з однолітками, не розуміють емоції інших людей, часто усамітнюються; *напади агресії* – діти-аутисти на будь-яку невдачу можуть проявляти гнів, роздратування, агресію. Агресія може бути спрямована як на інших людей, так і на них самих (аутоагресія); *слабкий інтерес до іграшок* – діти-аутисти надають перевагу тільки певній іграшці, або її частини. Зазвичай, це не іграшки з дитячого магазину, а можуть бути речі домашнього вжитку; *стереотипність поведінки, страх змін* – діти-аутисти схильні повторювати одні і ті ж самі дії протягом довгого часу (повторювати одні і ті ж слова, ходити тільки по одному заданому маршруту тощо) [5].

У Порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах надається наступне визначення соціального супроводу. Соціальний супровід є формою соціальної підтримки та передбачає надання конкретній особі чи сім'ї комплексу соціальних послуг [3]. Метою соціального супроводу є подолання життєвих труднощів, мінімізація негативних наслідків чи навіть повне розв'язання проблем сім'ї або особи. Виділяють наступні етапи здійснення соціального супроводу.

I. Початок соціального супроводу. Соціальний супровід починається тільки після соціального інспектування, що підтверджує наявність у людини чи сім'ї складних життєвих обставин. Крім цього, взяття сім'ї чи особи під соціальний супровід може відбуватися і за згодою самого клієнта. Ця згода обов'язково підтверджується у письмовому вигляді. Початок соціального супроводу починається із комплексного обстеження потреб сім'ї чи особи.

II. Планування соціального супроводу. Після здійснення оцінки потреб складається план соціального супроводу, у якому зазначаються конкретні заходи щодо подолання життєвих труднощів. Пізніше цей план узгоджується та підписується всіма повнолітніми членами родини. План складається у двох примірниках, один перебуває у сім'ї, інший – у Центрі.

III. Здійснення та завершення соціального супроводу. Соціальний супровід здійснюється постійно, регулярно, у визначений термін. Термін для кожної особи чи сім'ї індивідуальний, але не може перевищувати шість місяців. У разі потреби соціальний супровід може бути продовжено до одного року. Після трьох місяців проведення соціального супроводу відбувається проміжне оцінювання, яке полягає у моніторингу ситуації, внесення певних змін до Плану. Коли термін соціального підходить до кінця відбувається моніторингове соціальне інспектування сім'ї, після якого приймається рішення про завершення соціального супроводу або про його продовження.

Соціальний супровід дітей з аутизмом спрямований на попередження виникнення або усунення у дітей-аутистів дестабілізуючих чинників, допомога у здобутті ними якісної освіти, соціалізації та адаптації [4].

Велику роль у соціальному супроводу належить продуманій організації психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом, який включає в себе наступні напрямки.

Створення умов для відповідного безперешкодного навчання та розвитку дітей з аутизмом. Соціальна допомога дітям з аутизмом має спиратися, перш за все, на нормативно-правові акти, які регламентують порядок навчання, розвитку дітей з особливими освітніми потребами. По-перше, потрібно розробити навчально-методичне забезпечення, посібники, дидактичні матеріали для кращого включення дітей-аутистів в освітнє середовище, найкраще сприймання інформації та застосування її на практиці. По-друге, необхідно сприяти впровадженню інклюзивних технологій для дітей з аутизмом, що включає в себе, адаптацію та модифікацію навчального процесу, навчальних планів і завдань, задля забезпечення індивідуальних потреб кожної дитини у здобутті освіти. По-третє, необхідно визначити зміст та алгоритм здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом у загальноосвітніх закладах [4].

Безпосередня підготовка дитини до навчання в освітньому просторі. Безпосередня підготовка дитини до навчання в освітньому просторі полягає у ранньому виявленню порушень розвитку, у послідовній і цілеспрямованій роботі з батьками, створення для дитини сприятливого розвивального середовища, розроблення корекційно-розвивальних стратегій для цілісного розвитку дитини, а також постійний моніторинг процесів навчання і розвитку дитини [4].

Соціальний супровід дітей-аутистів включає в себе три етапи: підготовчий, адаптаційний та етап повного введення. На початковому етапі соціального супроводу відбувається оцінка можливостей дитини-аутиста, та визначаються наявні у неї ресурси, серед яких предметні та просторові ресурси, організаційно-сміслові та соціально-психологічні ресурси. Крім цього, також здійснюється просвітницька робота з батьками, яка проходить у вигляді консультацій, тренінгових занять тощо. На адаптаційному етапі соціального супроводу визначається спеціальна міждисциплінарна група, до якої входять керівник навчального закладу, вихователі, вчителі, батьки, психолог, фахівець корекційно-розвивального напрямку, медичний фахівець (за потреби). На цьому етапі відбувається знайомство з дитиною, з документацією супроводу, представлення її психологу. На етапі повного введення дитини-аутиста у навчальний заклад створюються такі умови, які забезпечують адаптацію та соціалізацію дитини. На цьому етапі активно діє команда міждисциплінарного супроводу, які здійснюють роботу з методичного супроводу навчання, виховання і розвитку дитини з аутизмом, розробляються дидактичні матеріали, плани, критерії оцінювання. Оцінка розвитку дитини включає в себе знання і вміння дитини у даний період освітнього процесу та здатність застосовувати дані знання на практиці [4].

Отже, питання особливостей соціального супроводу дітей з РАС є не лише беззаперечно актуальним, але і життєво необхідним для даної категорії населення. Лише широка взаємодія та співпраця з навчальним колективом, батьками та державними структурами надасть змогу успішно впроваджувати інклюзивну освіту на широкий загал, тим самим допомагаючи дитині найкраще соціалізуватися та адаптуватися у навколишньому середовищі.

Використана література:

1. Ковалець І. В. Основні напрямки роботи з аутичними дітьми / І. В. Ковалець // Дефектологія — 1998. — №2. — С.63-73.
2. Ковалець І. В. Порівняльне вивчення розуміння емоції дітьми з аутизмом. / І. В. Ковалець // Дефектологія. — 2003. — №2. — С.57.
3. Морозова С. С. Аутизм : коррекционная работа при тяжелых и осложненных формах / С. С. Морозова. — М. : Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2007. — 176 с.
4. Наказ «Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах»: станом на 25 квітня 2008р. / Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту. — Київ, 2008.
5. Проблема аутизму в Україні та світі: ізоляція чи інклюзія? [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://neuronews.com.ua/ua/issue-article-1520/Problema-autizmu-v-Ukrayini-ta-sviti-izolyaciya-chi-inklyuziya-#gsc.tab=0>
6. Скрипник Т. Система психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі / Т. Скрипник // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. — 2013. — №4. — С. 28-32.

Авторка статті:

Юлія Струк,

магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСТУПНОГО БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Сучасними дослідниками «інвалідність» розглядається як складна біологічна, соціальна і психологічна категорія. Цей термін включає в себе значну кількість різних функціональних обмежень внаслідок фізичних, розумових або сенсорних порушень, стану здоров'я або психічних захворювань.

Основоположним для соціокультурної діяльності бібліотек з бібліотечного обслуговування інвалідів є принцип рівних можливостей. Стосовно інвалідів він означає надання тих же зручностей і того ж обсягу інформаційних послуг, якими користуються інші громадяни.

Особи з обмеженими можливостями відносяться до тих користувачів бібліотек, які потребують особливої турботи й уваги.

Діяльність бібліотек у напрямку соціальної реабілітації інвалідів передбачає:

- виявлення осіб з обмеженнями в життєдіяльності, сімей, де є інваліди, які мають потребу в бібліотечному обслуговуванні;
- забезпечення загальної доступності бібліотечних об'єктів для інвалідів різних категорій;
- донесення книг та інших джерел інформації до інвалідів, використання в цих цілях різних форм обслуговування;
- надання інвалідам необхідної літератури, в тому числі літератури спеціальних форматів у якості допомоги щодо навчальної, професійної, дозвілєвої діяльності;
- довідково-бібліографічне обслуговування на основі вивчення інформаційних потреб абонентів;
- індивідуалізацію процесу роботи з читачами-інвалідами, застосування технологій соціокультурної реабілітації;
- залучення інвалідів до участі в бібліотечних заходах з метою організації їх спілкування, розширення соціальних контактів;
- інформування населення про різні установи, що займаються лікуванням, навчанням, працевлаштуванням, соціальним захистом інвалідів, про виховання дітей, що мають порушення в розвитку в сім'ї та школі, про способи і засоби надання допомоги особам з обмеженнями в життєдіяльності в їх соціальній адаптації;
- встановлення тісних контактів з товариствами, підприємствами і клубами інвалідів, реабілітаційними установами, радами ветеранів, будинками інвалідів і людей похилого віку, школами-інтернатами для дітей з особливостями розвитку;
- залучення громадськості в якості добровільних помічників до бібліотечного обслуговування інвалідів;
- реалізація спеціальних бібліотечних програм по забезпеченню доступу до інформації осіб з обмеженими можливостями.

Основним завданням оптимізації бібліотечного простору та прилаштування його до потреб людей з інвалідністю є ознайомлення працівників бібліотек з необхідними для використання в їх роботі актами федеральних і регіональних органів державної влади, що стосуються створення безбар'єрного середовища для інвалідів та носять як обов'язковий, так і рекомендаційний характер; надання методичної допомоги співробітникам бібліотек, які працюють з інвалідами, в забезпеченні доступності для них бібліотечно-інформаційних послуг.

Формування безбар'єрного середовища для громадян з обмеженими можливостями в сфері соціальних послуг, культури, освіти, зайнятості - найважливіше завдання для представників федеральної державної та регіональної влади, міністерств і відомств. У бібліотеках України ведеться велика робота щодо задоволення запитів особливих категорій користувачів, їх соціокультурної інтеграції та забезпечення рівних з іншими громадянами можливостей для участі в житті суспільства. Участь бібліотек України в розробці і реалізації державних, обласних, районних та інших програм різного соціального змісту направлено на формування соціального середовища, забезпечення інформацією соціально-незахищених верств населення, формування потреби в отриманні соціальних і культурних цінностей, згладжування гостроти соціальної нерівності. Основоположним документом для реалізації державної політики в сфері соціального обслуговування інвалідів та надання їм заходів соціальної підтримки є державна програма «Доступне середовище» на 2014-2020 роки, відповідальним виконавцем якої є міністерство соціального розвитку.

Сучасні бібліотеки є для багатьох інвалідів центрами інформації, освіти, реабілітації та дозвілля. Саме в бібліотечних стінах вони можуть просто відпочити, знайти своє коло спілкування, цікаво і з користю провести час, отримати необхідну інформацію з різних правових питань. З огляду на що соціокультурним завданням сучасного суспільства є реабілітація інвалідів, що сприяє їх особистісній самореалізації, бібліотекарі ведуть пошук нових можливостей для організації ефективного бібліотечного обслуговування та створення умов для їх творчого розвитку. Цьому сприяють створювані в бібліотеках клуби та аматорські об'єднання. Клуби – одна з форм створення максимально комфортного середовища для розвитку і задоволення інтелектуальних потреб і організації дозвілля, що об'єднує людей за інтересами. В Україні 11098 інвалідів та пенсіонерів є членами клубів і аматорських об'єднань. Клубні форми роботи значно сприяють процесу реабілітації і соціалізації інвалідів і пенсіонерів. Багато з них, прийшовши в стіни бібліотеки, почали займатися художньою творчістю, декоративно-прикладним мистецтвом, народними ремеслами, письменницькою діяльністю. У клубах для цієї категорії читачів регулярно організовуються зустрічі з представниками місцевої адміністрації, соціальними працівниками, фахівцями пенсійного фонду, юристами, лікарями, місцевими поетами і письменниками.

Отже, проблеми організації бібліотечного обслуговування і доступного для людей з обмеженими можливостями бібліотечного простору стоїть дуже гостро. Вирішення цих проблем залежить від уміння бібліотек позиціонувати себе перед муніципальною владою, установами, що займаються соціокультурної реабілітацією, інтеграцією цих людей в суспільство.

Необхідно сформувати установку на чітке виконання вимог доступності, позначених законодавчими і нормативними документами. Зосереджуючи увагу на організаційних і технічних аспектах створення безбар'єрного бібліотечного простору необхідно пам'ятати, що найбільш серйозним бар'єром, який повинен бути усунутий, є ставлення суспільства до інвалідів.

Тільки так можна забезпечити людям з обмеженими можливостями здатність повної і ефективної участі в житті суспільства нарівні з іншими. Завдання бібліотекарів - зробити все від них залежне, щоб люди з обмеженими можливостями вели повноцінне, насичене, цікаве життя, і обслуговування в бібліотеці стало для них звичним і комфортним.

Використана література:

1. Ашаренкова Н. Обслуговування користувачів з особливими потребами в публічних бібліотеках. Послуги, що стають реальністю для України / Н. Ашаренкова // Бібл. планета. — 2006. — № 1. — С. 7–11 ; 2005. — № 4. — С. 7–11.
2. Бібліотека – територія добра і милосердя [Електронний ресурс]: [досвід роботи з людьми з обмеженими можливостями б-ки-філ. № 17 Сум. міськ. ЦБС]. — Режим доступу: <http://www.librarysumy.com/content/zahody/invalidy/>.
3. Васильченко С. Бібліотечно-інформаційне обслуговування людей з обмеженими можливостями / С. Васильченко, Н. Солонська, О. Воскобойнікова-Гузєва // Бібл. вісн. — 2002. — № 1. — С. 37–41.
4. Диянская Г. Свободным и комфортным – таким должен быть для всех инвалидов доступ к информации / Г. Диянская // Библиотека. — 1993. — № 3. — С. 24–27.
5. Долинська, І. Бібліотека як один із центрів реабілітації та інтеграції в суспільстві користувачів із обмеженими можливостями [Текст] / І. Волинська // Бібл. планета. — 2007. — № 1. — С. 13–16. — (Бібліотека в соціальному аспекті).
6. Доступ до бібліотек осіб з обмеженими можливостями [Електронний ресурс] // Протягни руку допомоги. — Режим доступу: <http://sites.google.com/site/prostagnirukudopomogi>

Авторка статті:

Тетяна Маценко,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Праця є важливим аспектом для життя кожної людини. Люди з інвалідністю потребують справедливого соціального захисту і створення таких умов життя, щоб успішно інтегруватися у суспільстві. Державна служба зайнятості відповідно до законів України «Про зайнятість населення» та «Про основи соціальної захищеності людей з інвалідністю в Україні» сприяє трудовій реабілітації та працевлаштуванню громадян з інвалідністю з урахуванням рекомендацій медико-соціальної експертної комісії (МСЕК) на вільні та новостворені або пристосовані для них робочі місця, заявлені підприємствами [4].

Науковці М. Кравченко, І. Яковець, О. Кучменко вважають, що працевлаштування людей з інвалідністю пов'язане з пристосуванням робочого місця (місця навчання), з урахуванням безпеки та особливих потреб людини з інвалідністю; використання спеціальних пристосувань або одягу, необхідного у зв'язку з характером інвалідності [2].

Відповідно до законодавства України, право на працю мають громадяни, у тому числі громадян з інвалідністю (статті 43 Конституції України). Для підприємств, установ, організацій, у тому числі підприємств, організацій громадських, організацій людей з інвалідністю, фізичних осіб, які використовують найману працю, встановлюється норматив робочих місць для працевлаштування людей з інвалідністю у розмірі 4 % середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, - у кількості одного робочого місця. Підприємства, установи, організації, у тому числі підприємства, організації громадських організацій людей з інвалідністю, фізичні особи, які використовують найману працю, самостійно розраховують кількість робочих місць для працевлаштування людей з інвалідністю відповідно до нормативу, і забезпечують працевлаштування людей з інвалідністю [3].

Роботодавець є головним стратегічним партнером служби зайнятості, від якого безпосередньо залежить, чи поповнюватиметься ринок праці новими робочими місцями і чи зростатиме заробітна плата, а, отже, й добробут населення. Роботодавець – основний клієнт служби зайнятості, який визначає замовлення на робочу силу й ситуацію на ринку праці взагалі. Попит на якісну робочу силу невинно зростає. Але, на жаль, ринок освітніх послуг ще не встигає повністю задовольнити попит роботодавців у висококваліфікованих кадрах, оперативно реагувати на його зміни, а отже, забезпечувати кадрові проблеми його підприємства й виходячи з цього пропонувати реальні послуги [5].

Одна з головних труднощів полягає в тому, що кількість працездатних інвалідів менше ніж кількість заброньованих робочих місць. Підприємства вимушені застосовувати різні не зовсім законні заходи, а саме приймають на роботу осіб з 1 групою інвалідності (заздалегідь знаючи, що людина не може працювати) формально з символічною зарплатнею, щоб підприємству не сплачувати в Пенсійний фонд 32% внесків, а 4%. [4].

Як свідчить досвід практичної діяльності підприємців, особи з обмеженими фізичними можливостями не можуть на рівних конкурувати на ринку праці, особливо в сучасних економічних умовах, коли перехід до ринкових відносин вимагає інтенсифікації виробництва, підвищення вимог до загального фізичного та інтелектуального стану працюючих. Тому професійна реабілітація інвалідів стала однією з найважливіших проблем суспільства. Відповідно до норм статті 18 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» 20 людям з інвалідністю, які не мають змоги працювати на підприємствах, в установах, організаціях, державна служба зайнятості сприяє у працевлаштуванні з умовою виконання роботи вдома. Водночас аналіз норм Кодексу законів про працю України засвідчує, що питання можливості надомної праці передбачено лише для осіб, що перебувають у відпустці по догляду за дитиною (стаття 179). Першими кроками має стати ратифікація Конвенції МОП №177 «Про надомну працю» (1996 рік), а також передбачення в трудовому законодавстві умов та вимог щодо організації надомних робочих місць та забезпечення надомників усіма трудовими правами [1].

Зазначимо, що вказані нами законодавчі акти у досліджуваній сфері не є вичерпними. Держава повинна стимулювати роботодавців щодо прийому на роботу інвалідів. Звичайно, це сприятиме підвищенню добробуту осіб з інвалідністю, дозволить створити позитивний імідж як підприємств.

Використана література:

1. Бондарчук К. Забезпечення трудової зайнятості інвалідів в Україні: стан, проблеми та перспективи / К. Бондарчук // Соціальний захист. — 2004. — № 1. — С. 21–26.
2. Залібовська-Ільніцька З.В. Напрями соціальної роботи з дітьми-інвалідами / З.В. Залібовська-Ільніцька // Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н.П. Павлик]. — Житомир: Вид-во Житомир. дер. уні-ту ім. І. Франка, 2016. — 171 с. — (Випуск 5). — С. 57-60.
3. Купалова Г., Лесько О. Зайнятість та професійна реабілітація осіб з обмеженими фізичними можливостями: проблеми і шляхи вирішення // Україна: аспекти праці — 2014. — № 5 — С. 4-11.
4. Кучменко Е.М. Працевлаштування осіб з обмеженими фізичними можливостями: проблеми на ринку праці / Е.М. Кучменко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ap.uu.edu.ua/article/185>
5. Ткаліч О. Працевлаштування людей з інвалідністю в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://commons.com.ua/ru/pratsevashtuvannya-lyudej-iz-invalidnistyu-v-ukrayini-formalnist-i-realiyi/>
6. Панченко В. Надання соціальних послуг особам з обмеженими фізичними можливостями // Роботодавець. — 2015. — № 5. — С. 10-11.
7. Федерація профспілок Кіровоградської області / Особливості працевлаштування інвалідів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.fpo.kr.ua/index.php?option=com_content&view=article&id

Авторка статті:

Єлизавета Баранюк,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Насильство є потайним, латентним явищем. На сьогодні в Україні 70% українських жінок піддаються різним формам знущань та принижень. Проте страждають від стусанів в родині не лише жінки, а й чоловіки, діти. Причини насильства в українській сім'ї є такі: психічні розлади чоловіків і жінок, не підтверджені офіційно (це 500 тисяч чоловіків і жінок, які були учасниками антитерористичної операції й психологічно не реабілітовані), стресові наслідки життя переселенців на новому місці (1,5 мільйона переселенців), занижена самооцінка особистості щодо здатності самостійно знайти вихід в скрутній ситуації (наслідок тоталітарної моделі виховання, насильства в родині, де виховувалася жертва); образа на життя, що склалося так напружено і не справедливо; безробіття [4].

Вирішення цих соціальних проблем допоможе реалізувати принцип рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, задоволення потреб дитини. Питання насильства досліджували науковці: А. Андрєєва, Л. Виготський, С. Голод, Л. Максименко та ін.

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначаються організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства [2].

У розділі 1 «Загальні положення», стаття 1 – роз'яснюється зміст понять «домашнє насильство» і його форм. Зазначимо, що «домашнє насильство» – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1; 2].

Наші клієнти, отримувачі соціальних послуг, повинні розуміти форми домашнього насильства, які тлумачаться у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Опишемо економічне насильство як форму домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру [2; 4].

Усвідомимо зміст сексуального насильства як форми домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [2].

Запам'ятаємо сутність психологічного насильства як форми домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи [2; 3].

Виділимо фізичне насильство як форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [2].

Отже, вивчення і дотримання Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» сприятиме самозахисту прав і свобод людини.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. — Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
2. Залібовська-Ільніцька З.В. Соціальна проблема: сімейне насильство [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua>
3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
4. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. — К.: ТОВ «Видавничий дім «КАЛИТА». — 2014. — 282 с.

Авторка статті:

Дар'я Карпова,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Ольга Ілліна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗІЇ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Останнім часом в Україні спостерігається збільшення кількості людей, які мають особливі потреби, а особливо, зростає кількість дітей, які потребують допомоги у здобутті якісної та безперервної освіти. Інклюзивне навчання є однією із основних форм роботи щодо здобуття якісної освіти дітьми дошкільного віку з особливими потребами. Запроваджуючи інклюзію в дошкільні заклади освіти можна досягти розбудови сучасного українського суспільства, яке дозволить кожній людині брати участь у житті суспільства й робити свій внесок в його розвиток.

На сьогодні, проблеми організації інклюзивної освіти в дошкільних закладах досліджують такі науковці, як Т. Ф. Алексеєнко, Л. М. Андрушко, С. П. Байда, Л. В. Бондар, А. Б. Заплатинська, М. Є. Кавун, А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, М. В. Сварник, В. М. Тищенко, О. Ю. Юр'єва, А. І. Юхимець та інші.

Так, Єгоров П. Р. тлумачить поняття «інклюзивна освіта» як цілісну систему послуг, яка ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати, що передбачає навчання дитини з обмеженими можливостями в умовах освітнього закладу [2, с. 123].

Відповідно до цього, можна виділити основну мету інклюзивного навчання, яка полягає в реалізації права дітей з особливостями психофізичного розвитку на отримання якісної освіти у відповідності з їх можливостями і здібностями за місцем проживання, їх успішна адаптація у соціумі та інтеграція в сучасне суспільство, підвищенні ролі сім'ї у вихованні і розвитку дитини [1, с. 10].

В такому випадку, основними завданнями інклюзивного навчання в умовах дошкільного закладу освіти є [5, с. 45]:

- забезпечення права дітей з обмеженими можливостями на здобуття якісної освіти в умовах дошкільних закладів у поєднанні з різними заходами;
- різнобічний розвиток дитини з обмеженими можливостями на основі виявлення основних задатків і здібностей та формування їх інтересів та потреб;
- зміцнення і збереження здоров'я дітей;
- виховання в дітей з обмеженими можливостями любові до праці, забезпечення умов для життєвого самовизначення;
- виховання дитини дошкільного віку як культурної і моральної людини з етичним ставленням до навколишнього світу і самої себе;
- надання у процесі навчання і виховання дітей з обмеженими можливостями кваліфікованої допомоги з урахуванням стану здоров'я дитини та особливостей її психофізичного розвитку [5, с. 46].

Впровадження і організація інклюзії в сучасних дошкільних навчальних закладах є основним кроком назустріч дитині з обмеженими можливостями, а також це інноваційний підхід до навчання. Особливістю інклюзивної освіти є те, що не дитина підлаштовується

під загальну систему навчання, а сама система створена з урахуванням потреб кожної окремої дитини [1, с. 11].

Варто зазначити, що організації і впровадженню інклюзії в дошкільні заклади освіти сприяють такі основні умови:

1) внутрішні умови (готовність дитини до інклюзивного навчання; відповідність рівня розвитку дошкільника віковій нормі; можливість оволодіння дитиною загальноосвітнім стандартом у передбачені терміни);

2) зовнішні умови (створення сприятливого і ефективного адаптованого середовища, раннє виявлення фахівцями різних порушень у дитини з обмеженими можливостями, бажання батьків навчати своїх дітей, надання дитині з особливими освітніми потребами допомоги) [3].

Паливода А. В. виділяє також основні принципи організації та здійснення інклюзивної освіти в ДНЗ, серед яких: діти з обмеженими можливостями повинні навчатися разом, незалежно від певних труднощів чи відмінностей, які можуть виникати; дошкільні навчальні заклади повинні враховувати основні потреби дітей і при цьому узгоджуючи різні темпи та види навчання; діти з обмеженими можливостями повинні отримувати додаткову соціальну допомогу, яка може знадобитись їм для забезпечення ефективного процесу навчання; забезпечення ефективної і якісної освіти, навчання дітей з обмеженими можливостями [4, с. 24].

На сьогодні, в Україні відбувається покращення нормативно-правової бази інклюзивного навчання. Так, наразі розроблено понад 50 нормативно-правових документів та інструктивно-методичних листів, а також основну концепцію інклюзивної освіти.

Серед основного українського законодавства щодо організації інклюзивного навчання в дошкільних навчальних закладах виділяють: Закон України «Про дошкільну освіту», Наказ МОН «Про затвердження заходів щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та інших навчальних закладах», Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту освіти дітей з особливими освітніми потребами, Указ Президента України «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями» та інші нормативно-правові документи.

Також Шахненко В. І. називає основні напрямки організації інклюзії в дошкільних закладах освіти, серед яких [6, с. 16]:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення, фінансово-економічного та науково-методичного забезпечення інклюзивного навчання в умовах дошкільного закладу освіти;
- надання підтримки та залучення батьків дітей з обмеженими можливостями до участі у інклюзивному навчанні;
- запровадження інноваційних освітніх та інклюзивних технологій на основі сучасного інклюзивного підходу та моделей спеціальних освітніх послуг для дітей з обмеженими можливостями;
- вирішення важливих соціальних проблем щодо інтеграції в соціум дітей з обмеженими можливостями;

- удосконалення системи підготовки вихователів, які працюють в умовах інклюзивного навчання та освіти;
- формування освітньо-розвивального середовища для дітей з обмеженими можливостями шляхом забезпечення їх психолого-педагогічного та медико-соціального супроводу;
- розвиток інноваційної мережі дошкільних навчальних закладів, які впроваджують основні принципи інклюзивного навчання [6, с. 17].

Отже, можна зробити висновок, що на сьогодні, в Україні ще не існує належної системи інклюзивної освіти для дітей з фізичними або розумовими відхиленнями дошкільного віку. Тому, ефективне впровадження ідей інклюзії в Україні в подальшому буде залежати від різних можливостей знаходження точок дотику, розуміння, врахування інтересів і специфіки цілей представників різних суспільних груп у їх ставленні до проблем інклюзивної освіти.

Використана література:

1. Бондар В. В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен / В. В. Бондар // Рідна школа. — 2011. — № 3. — С. 10—14.
2. Єгоров П. Р. Теоретичні підходи до інклюзивної освіти людей з особливими освітніми потребами / П. Р. Єгоров // Джерело педагогічних інновацій – управління освіти. — 2014. — №4. — С. 123 — 129.
3. Закон України «Про освіту»: офіц. текст: за станом на 5 вересня 2017 року / Верховна Рада України. — К.: Парламентське вид-во, 2017. — 380 с.
4. Паливода А. В. Інклюзивна освіта: посібник для батьків (досвід Канади) / А. В. Паливода. — К.: Гамбрінус Прінт, 2012. — 120 с.
5. Софій Н. З. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Н. З. Софій. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. — 66 с.
6. Шахненко В. І. Здійснення інклюзивної освіти як педагогічна проблема: історія, сучасність і перспективи розвитку / В. І. Шахненко // Джерело педагогічних інновацій – управління освіти. — 2015. — № 2. — С. 15—20.

Авторка статті:

Ольга Ілліна,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

АСИСТЕНТСЬКА ПРАКТИКА ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Європейські стандарти підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери вимагають перегляду вимог до практичної складової, яка є невід'ємним компонентом навчально-виховного процесу. Важливість практичної підготовки фахівців вищої кваліфікації підкреслюється в статті 43 Закону України «Про вищу освіту» та Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті. Вона передбачена галузевими стандартами вищої освіти України. Практична складова підготовки майбутнього фахівця як невід'ємна частина його професійного навчання забезпечує встановлення зв'язку між теорією та практикою, оскільки лише в умовах реальної професійної діяльності можлива інтеграція теоретичних знань і практичних умінь студентів. Саме таке підґрунтя сприяє набуттю майбутніми фахівцями майстерності в усіх аспектах професійної діяльності [1, с.23].

Організація і проходження практики студентів вищих навчальних закладів регламентується Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів в Україні, затвердженим наказом Міністерства освіти України. Відповідно до цього положення вищими навчальними закладами розробляється своя програма практики [2, с.97]. Теоретичні й практичні аспекти організації практики студентів ВНЗ висвітлюються в роботах Ю.Н. Галагузової, Туркот Т.І., Фіцули М. М. та інших [1, 3, 4].

Одним із різновидів практик є асистентська практика студентів магістратури. Асистентська практика студентів соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка спеціальності 231 Соціальна робота є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття освітнього ступеня «магістр». Ця практика має на меті удосконалення і закріплення теоретичних знань магістрантів щодо організації навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі; ознайомлення студентів зі змістом роботи асистента кафедри університету; вивчення системи роботи куратора групи; виявлення особливостей викладання різних курсів соціально-педагогічного спрямування.

Завданнями практики є:

1. Знайомство з основними напрямками роботи кафедри університету, нормативно-правовою документацією, проблемами становлення і функціонування на сучасному етапі.
2. Знайомство з посадовими обов'язками співробітників кафедри.
3. Знайомство з нормами ділового етикету викладача вищого навчального закладу.
4. Знайомство з особливостями викладання різних курсів соціально-педагогічного спрямування.
5. Ділове творче співробітництво з студентською групою та її активом.
6. Створення умов для формування професійних умінь викладання курсів соціально-педагогічного спрямування та проведення виховної роботи зі студентами.

7. Створення умов для розвитку і закріплення професійно значущих особистісних якостей.

8. Здійснення психолого-педагогічної самоосвіти.

За час проходження практики студент має вивчити особливості організації роботи кафедри, на якій проходить практику; основні напрями діяльності кафедри, курси, які викладаються викладачами кафедри; функціональні обов'язки і морально-етичні норми діяльності викладача кафедри. Також він має навчитись планувати свою роботу залежно від завдань і змісту практики; розробляти і проводити бесіди зі студентами; спостерігати, аналізувати, фіксувати зміст і особливості діяльності викладача вищого навчального закладу; визначати стиль його професійної діяльності; розробляти практичні заняття з курсів що викладаються на кафедрі.

Зміст асистентської практики можна представити у вигляді таблиці (див. Табл. 1).

Таблиця 1.

Зміст асистентської практики

Завдання	Вид діяльності	Форми звітності
1. Знайомство з програмою практики	Участь у роботі настановчої конференції	Оформлення у щоденнику практики: мети, завдань; змісту практики.
2. Ознайомитися з кафедрою університету, на якій буде проходити практика	У бесіді з завідувачем і лаборантом кафедри виявити загальні відомості про кафедру, її структуру, основні напрями діяльності, склад спеціалістів, їх обов'язки.	Занотувати у щоденнику основні матеріали.
3. Познайтися з співробітниками кафедри	У бесіді з викладачами кафедри дізнатися про їх посадові обов'язки; курси, які вони викладають; особливості викладання курсів соціально-педагогічного спрямування.	Зафіксувати основні відомості: - про особливості роботи викладача вищого навчального закладу; - посадові інструкції; - загальні відомості про курси, які викладаються співробітниками кафедри.
4. Ознайомитися з кваліфікаційними вимогами, що висуваються до викладача вищого навчального закладу	У процесі вивчення нормативно-правової бази діяльності викладача вищого навчального закладу визначити: його посадові обов'язки; правові основи організації і оплати праці; сфери його діяльності.	Зафіксувати всі отримані відомості у щоденнику.
5. Вивчення програм курсів соціально-педагогічного спрямування, які викладаються співробітниками кафедри	На основі вивчення програм курсів, які викладаються співробітниками кафедри виявити зміст кожного курсу й особливості його викладання за кредитно-модульною системою	Занотувати у щоденнику всі вивчені документи, перелік курсів та їх основний зміст.
6. Вивчити особливості ділового етикету викладача вищого навчального закладу	Спостерігаючи за роботою викладачів кафедри і вивчаючи кодекс етики, виявити: особливості поведінки при спілкуванні з колегами і студентами; основні правила ведення ділової бесіди; особливості професійної мови; особливості міміки, пантоміміки, емоційних проявів; особливості інтер'єру робочого місця;	Розробити основні правила етикету викладача вищого навчального закладу.

	особливості зовнішнього вигляду.	
7. Ознайомитися зі студентською групою, куратором якої є керівник практики.	Спостерігаючи за роботою куратора, керуючись наданою методикою (див. додаток) проаналізувати особливості його взаємодії з студентською групою.	Занотувати у щоденнику виявлені особливості відповідно до пунктів методики.
8. Скласти індивідуальний календарний план роботи на період практики.	Вивчивши план роботи куратора групи, розклад пар викладачів кафедри, скласти індивідуальний план роботи на період практики.	Занести у щоденник індивідуальний план роботи на період практики.
9. Вивчити особливості викладання курсів соціально-педагогічного спрямування.	Відвідувати лекції і практичні заняття викладачів кафедри.	Кожну відвідану лекцію і практичне заняття проаналізувати і занотувати у щоденнику.
10. Підготувати та провести фрагмент лекції та фрагмент практичного заняття з застосуванням різноманітних методів та використанням різних форм організації навчальних занять.	Вчитися підбирати необхідну літературу, застосовувати різноманітні методи і форми організації навчальних занять, здійснювати взаємодію з студентами.	Підготувати методичні розробки фрагменту лекції і фрагменту практичного заняття за схемою: Тема, мета, завдання, обладнання, література, хід проведення, самоаналіз власної діяльності і ходу проведення, оцінка керівника практики.
11. Спільно зі студентами підготувати і провести виховний захід у групі, куратором якої є керівник практики	Вчитися підбирати тематику виховного заходу враховуючи спрямованість студентів групи та нагальні проблеми виховання студентської молоді	Підготувати матеріали заходу за схемою : Тема, мета, завдання, обладнання, література, хід заходу, самоаналіз власної діяльності і ходу заходу, оцінка керівника практики.
12. Допомогати керівнику практики у його повсякденній праці	Здійснювати виховну роботу в ролі помічника куратора академічної групи: робота за планом куратора; допомога у проведенні виховних заходів. Проводити індивідуальну виховну роботу з студентами.	Занотувати у щоденнику.
13. Узагальнити результати практики.		У щоденнику викласти свої враження від практики у довільній формі.
14. Підготувати і провести на підсумковій конференції тематичний виступ.		Відзив керівника і оцінка практики.

Асистентська практика дозволяє магістрам, ще навчаючись у вищому навчальному закладі, ввійти в роль викладача вищого навчального закладу, упевнитися в своєму професійному виборі, виробити оптимальний стиль власної педагогічної діяльності.

Використана література:

1. Галагузова Ю. Н. Социальная педагогика : практика глазами преподавателей и студентов: пособие для студ. / Ю. Н. Галагузова, Г. В. Сорвачева, Г. Н. Штинова. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2001. – 224 с.
2. Іллєна О.В. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів до соціальної роботи / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. – 2016. – Вип. 26. – С. 97-101.
3. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. [2-е видання, доповнене] / М.М Фіцула – К. : «Академвидав», 2014. – 456 с.

Авторка статті:

Зоя Залібовська-Ільніцька,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Щороку 240 закладів вищої освіти України пропонують навчання студентам зі 150 країн світу. Головним інформаційним джерелом для іноземців є Український державний центр міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України. Він надає послуги щодо перевірки документів, візової підтримки, отримання запрошення на навчання.

Структурні підрозділи (факультети і кафедри) закладів вищої освіти враховують, що іноземні студенти повинні пристосовуватися не тільки до вузу, а й до життя в гуртожитку, до життя в іншій країні.

Навчання і перебування студентів-іноземців в Україні супроводжується низкою соціальними проблемами: відсутність безпосередньої допомоги близьких людей, контактів з ними; матеріальні й побутові труднощі, які виникли після вступу до вищого навчального закладу, комунікативний бар'єр; ставлення до інших соціальних груп, самостійність думок, прагнення до самореалізації, самоствердження, наявність певних естетичних ідеалів, освіченість, широке коло спілкування тощо [3].

Проблеми підготовки іноземних студентів у вищих навчальних закладах висвітлені у наукових працях О. Адаменко, О. Білоус, Н. Булгакової, С. Варави, В. Груцяк, Т. Дементьєва, О. Палки, М. Разорьонової, І. Христинко та ін.

Одним з найважливіших соціальних чинників, що забезпечує ефективність процесу адаптації іноземних студентів до умов вищого навчального закладу, є соціально-педагогічний супровід цього процесу, який визначається як допомога студенту і ґрунтується на розумінні його проблем, вільному спілкуванні та творчій співпраці [2].

Взаємодія іноземних студентів з соціальним середовищем залежить від формування соціальних якостей суб'єкта.

До соціальних якостей відносять соціальні статуси і ролі, норми і цінності, сукупність знаків, сукупність знань, рівень освіти, соціально-психологічні особливості, активність і ступінь самостійності в ухваленні рішень [3].

Науковці зазначають, що на міжособистісні відносини впливає емоційна сторона, відчуття індивіда, які сприяють пристосуванню до нового середовища, до нових кліматичних умов, часу, до нової освітньої системи, до нової мови спілкування [2].

Вирішення соціальних проблем тісно пов'язано з адаптацією особистості індивіда. Від того як складуться конкретні відносини зарубіжного студента з людьми залежить, що його оточують, соціуму в цілому залежить благополуччя людини в цілому. Адаптація є передумовою активної діяльності в процесі успішного функціонування індивіда.

І. Личагіною сформульовані вимоги щодо управління адаптацією іноземних студентів (рис. 1).

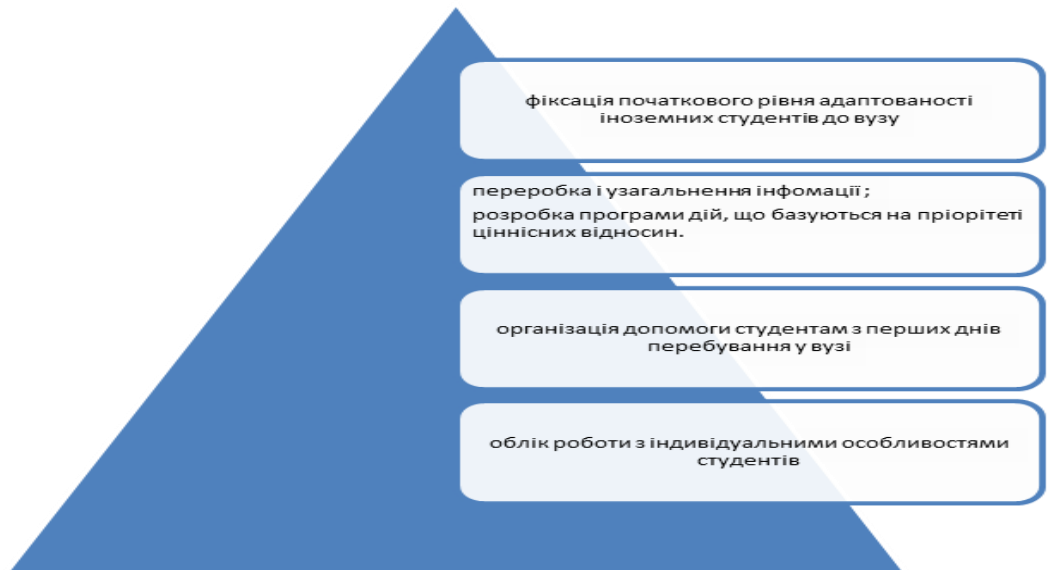

Рис.1.1 Умови адаптації іноземних студентів

Важливим для іноземних студентів є задоволення таких соціальних потреб, як: спілкування, співпраця. По-перше, іноземні студенти відчують повагу до себе, визнання, краще адаптуються до нового оточення, по-друге, українські студенти мають можливість опанувати іноземну мову. Прикладом співпраці є україно-арабський словник, який допоможе українським студентам у вивченні арабської мови.

Таблиця 1

Україно-арабський словник (фрагмент)

№	Слово	транскрипція	Арабською мовою написання	По буквах арабською мовою
1.	мама	ум	أم	ام
2.	тато	ап	أب	اب
3.	брат	ах	أخ	اخ
4.	сестра	ухть	أخت	اخت
5.	чай	шай	شاي	شاي
6.	цукор	сукар	سكر	سكر
7.	кава	гагуа	قهوة	قهوة

Формування відповідних установок в умовах освітньої установи здатне вирішити соціальні проблеми іноземних студентів, адаптувати їх до навчально-інформаційного професійно орієнтованого середовища ЗВО.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
2. Добрянський І. Іноземні студенти у вищій освіті України та Росії: стан, тенденції, перспективи (порівняльний аналіз) / Ігор Добрянський, Ольга Наумець // Вища школа: наук.-практ. вид. — 2012. — N 7. — С. 7-18.
3. Степаненко І. Навчання іноземних студентів в Україні: стан проблеми, перспективи / Ірина Степаненко, Марія Дебич // Вища освіта України. — 2017. — №4. — С. 48-55.

Авторка статті:

Анастасія Корзун,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сучасна епоха – це вік інформатизації, вік безумовного прогресу, століття трансформації прийомів сприйняття і способів осягнення світу. Увага держав до наявних систем освіти продиктована необхідністю модернізації та досягнення максимально можливої ефективності. Традиційна модель, що має установку отримати «освіту на все життя», визнається мало результативною в силу невідповідності соціальної динаміки і пропонованих вимог до особистості в частині мобільності, освоєння необхідних навичок, актуальних напрямків діяльності. На сьогоднішній день в якості одного з головних компонентів моделі соціального розвитку виступає модель безперервної освіти з установкою «освіта через усе життя».

Як предмет наукових інтересів система освіти вивчається, насамперед, у площині соціології освіти (М. П. Лукашевич, В. Т. Солодков, Е. А. Якуба й ін.) та характеризується, передусім, з позицій системного підходу (В. Т. Циба, В. А. Якунин й ін.). У роботах І. М. Дичківської освітні та педагогічні інновації представлені як інструменти соціального розвитку. У працях Е. І. Гусейнової, Ю. М. Лук'янової, Н. П. Павлик, Л. Є. Сігаєвої, Т. В. Ткач та ін. неформальна освіта представлена як особливий різновид новітніх педагогічних систем. Але незважаючи на це, комплексно сучасна структура і зміст системи освіти як особливого соціального інституту у педагогічних дослідженнях не представлена та поза увагою теоретиків освіти залишається місце неформальної освіти в означеній системі.

Наше завдання – на основі аналізу теоретичної бази охарактеризувати місце та значення неформальної освіти для України.

У сучасному світі освіта є основною передумовою розвитку суспільства та економіки країни. У розвинених країнах становлення та розвиток національної системи освіти мають досить тривалий період. Проте, потреби сьогодення стимулюють до розгляду низки питань щодо освіти та різних її аспектів.

Освіта – це процес, який відбувається не тільки в стінах навчальних закладів і під керівництвом викладачів-професіоналів, а всюди й під впливом тих осіб, які володіють певним досвідом і хочуть передати його іншим. На нашу думку, тільки тісний взаємозв'язок формальної, неформальної та інформальної освіти може забезпечити реалізацію концепції освіти протягом життя, яка є важливим чинником ефективності розвитку держави та суспільства. Потрібно зазначити, що формальній освіті завжди приділялася належна увага, а потенціал неформальної освіти недооцінювався.

Історія понять «неформальне навчання» та «неформальна освіта» взагалі досить тривала. Розробкою поняття неформальної освіти займаються дослідники з усього світу протягом останніх десятиліть. Існує досить багато визначень терміну «неформальна освіта».

На основі різних визначень можемо сказати, що неформальна освіта – це будь-яке одержання нової інформації про різні сторони життя за допомогою навчання через курси, секції, гуртки за інтересами, відвідування церкви та інше. У межах цього виду освіти, як правило, не потрібні умови для початку навчання (вікові межі, рівень попередньої підготовки та ін.), не ставляться жорстокі вимоги до часу, місця, форм і методів навчання, термінів, що дає змогу включитися до процесу навчання значно більшій кількості людей, ніж у формальну освіту. Неформальна освіта відрізняється тим, що в ній беруть участь ті, чії плани, цілі, основний зміст приймаються всіма членами групи, хто разом створили одну програму.

Проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України (щодо визнання неформальної освіти)», що надійшов у 2015 році до Верховної Ради дає таке визначення цього поняття: «Неформальна освіта – це освіта інституціалізована, цілеспрямована та спланована навчальним закладом без надання освітніх програм і кваліфікацій, визнаних національними органами управління освітою, або без кваліфікацій взагалі, і є додатковою, альтернативною та/або доповняльною до формальної освіти в процесі освіти впродовж життя; слугує забезпеченню права осіб будь-якого віку на доступ до освіти, але не передбачає обов'язкової безперервної структурованої послідовності у здобутті освіти і може бути короткотерміною і невеликої або великої інтенсивності, зокрема у формі короткотермінових курсів, семінарів, практичних занять» [5].

В Україні існування неформальної освіти охоплює наступні галузі: позашкільна освіта; післядипломна освіта та освіта дорослих; громадянська освіта (різнопланова діяльність громадських організацій); шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та ін. умінь); освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок (комп'ютерні та мовні курси, гуртки за інтересами тощо). Останнім часом розпочали роботу кілька університетів третього віку, що надають освітні послуги старшим особам [2].

Розширення застосування неформальної освіти може бути корисним:

- насамперед для суспільства (сприяння демократизації, розвитку громадянського суспільства, громадської активності та лідерства; вирішення проблеми дозвілля молоді та людей похилого віку);

- для формальної освіти (можливість гнучко та швидко реагувати на потреби ринку праці та послуг, задовольняючи вимоги учнів, робітників та роботодавців і доповнюючи освітні пропозиції; зростання особистісної зацікавленості учасників навчально-виховного процесу та їх мотивації);

- для учасників (можливість самовдосконалення та закріплення самооцінки; розвиток громадянських навичок; виховання почуття солідарності; оптимальне поєднання свободи і відповідальності; можливість самостійно вибирати час, місце, тривалість та форму навчання) [2].

Слід зазначити, що питання розвитку неформальної освіти тісно переплітається з питання формування інноваційної моделі розвитку суспільства. Формування якісних знань фахівців, їх професійних навичок можливе тільки в комплексній системі, що об'єднує різні форми навчання та підвищення професійних якостей.

За визначенням О. Левченка, при застосуванні моделі інноваційного відтворення професіонального потенціалу, лише систематичне і безперервне підвищення кваліфікацій кадрів неформальними методами в поєднанні з формальною освітою забезпечить отримання новітніх професійних теоретичних та практичних знань і навичок, а також розвиток мотиваційних орієнтацій до інноваційної трудової діяльності, а отже, створить необхідні умови для переходу транзитивної економіки України до інноваційної моделі [3].

Тому, можемо сказати, що поєднання неформальної освіти з формальною та її розвиток дозволять реалізувати потенційні можливості для української економіки, сформулюють достатній рівень професіональних якостей у фахівців та забезпечать початок для реалізації інноваційної моделі розвитку України.

Неформальна освіта в сучасному суспільстві відіграє надзвичайно важливу роль та має великі можливості, як в контексті розвитку молоді, так і розвитку соціуму загалом. Система неформальної освіти може створити та забезпечити умови для самореалізації кожної людини, для самовдосконалення за рахунок широких можливостей у виборі як напряму, так і форм освітньої діяльності не тільки у професійній сфері, а і в різних сферах дозвілля. Це створює необхідність надалі розглядати питання щодо неформальної освіти, впроваджувати в Україні зарубіжних досвід щодо її розвитку та розповсюдження.

Використана література:

1. Андрущенко В. Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку / В. Андрущенко // Вища освіта України. — 2013. — № 4. — С. 5-9.
2. Гусейнова Е. І. Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти [Електронний ресурс] / Гусейнова Е. І., Лук'янова Ю. М. // Педагогические науки: Стратегические направления реформирования системы образования. — Сумський національний аграрний університет, 2012.
3. Левченко О.М. Модель інноваційного розвитку професіонального потенціалу: актуальність та напрями формування / О.М.Левченко, О.В.Ковальов // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. — 2011 р. — вип..20, ч.І. — С.94-101.
4. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>
5. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України України (щодо визнання неформальної освіти)» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54026
6. Терьохіна Н.О. Неформальна освіта як важлива складова системи освіти дорослих / Н.О. Терьохіна // Порівняльно-педагогічні студії. — 2014. — № 2/3. — С. 109-114.

Авторка статті:

Аліна Супрунчук,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Інна Літяга,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ФАКТОРИ ВНЕСКУ В РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Фахівці будь-якої сфери, де існує взаємодія з людьми, незалежно від ролей та функцій, які ними виконуються, відносяться до групи професій підвищеного рівня моральної відповідальності. Саме працівники соціальної сфери належать до такої категорії професій. Соціальна робота – складна, емоційно навантажена діяльність, що ставить до особистості фахівця особливі вимоги: вміння рефлексувати і оптимально регулювати свою діяльність при зіткненні з труднощами.

Зміни соціально-політичних умов, що мають місце в нашому суспільстві на сьогодні збільшують обсяг роботи, обсяг клієнтів, яким потрібна допомога соціальних працівників тим самим, прискорюючи темпи розвитку синдрому «емоційного вигорання».

Вагомим внеском у дослідженні проблеми емоційного вигорання стали праці закордонних вчених та психотерапевтів, таких як: Е. Аронсон, Дж. Фрейденберг, Х. Маслач, Г. Робертс. Аналіз вітчизняних наукових джерел показав, що проблемою емоційного вигорання займалися: В. Бойко, М. Борисова, Н. Водоп'янова, Т. Яценко.

Емоційні особливості соціальної роботи сприяють виникненню і розвитку синдрому «емоційного вигорання». Термін «burnout» (емоційне вигорання) введений американським психіатром Гербертом Фрейденбергом у 1974 році для характеристики психологічного стану здорових людей, що знаходяться в інтенсивному і тісному спілкуванні з клієнтами, в емоційно навантаженій атмосфері. Це люди, які працюють у системі «людина – людина» [1].

Спочатку цей термін визначався як стан знемоги, виснаження з відчуттям власної непотрібності, а кількість професіоналів, схильних до емоційного вигорання, була незначною, а саме: співробітники медичних установ і різноманітних суспільних добродійних організацій.

У соціальній сфері синдром «емоційного вигорання» є найбільш поширеним. Тому важливим є вивчення особливостей його виникнення, розвитку та перебігу саме у соціальній роботі. Х. Маслач деталізувала це поняття, окресливши його синдромом фізичного та емоційного виснаження, що складається з розвитку негативної самооцінки, негативного ставлення до роботи та втрати розуміння співчуття щодо клієнтів.

Синдром емоційного вигорання призводить до негативних змін в структурі суб'єкта діяльності, сприяє зниженню ефективності професійної діяльності, тому доцільним є розгляд питань про фактори, які обумовлюють формування даного феномену.

Виділяють три основних фактори, які відіграють суттєву роль в синдромі емоційного вигорання: особистісний, рольовий, організаційний.

До особистісних факторів вигорання відносять: схильність до інтроверсії (низька соціальна активність і адаптованість, направленість інтересів на внутрішній світ); реактивність (динамічна характеристика темпераменту, яка проявляється в силі і

швидкості емоційного реагування); низька або надмірно висока емпатія (здатність сприймати емоційний стан інших людей, розуміти світ їх душевних переживань, співчувати); жорсткість та авторитарність по відношенню до інших; низький рівень самооцінки та самоповаги.

Рольові фактори вигорання включають в себе: рольовий конфлікт; рольову невизначеність; незадоволеність професійним та особистісним зростанням; низький соціальний статус; неприйнятність референтною групою. Встановлений зв'язок між рольовою конфліктністю, рольовою невизначеністю і емоційним вигоранням. Сприяють розвитку емоційного вигорання ті професійні ситуації, при яких спільні зусилля не узгоджені, немає інтеграції дій, наявна конкуренція, в той час як успішний результат залежить від узгодженості дій [2].

До організаційних факторів відносять перенавантаження, дефіцит часу для виконання роботи, відсутність або недостатність соціальної підтримки зі сторони колег та керівництва, неможливість впливу на прийняття важливих рішень, двозначні вимоги до роботи, одноманітну монотонну та безперспективну діяльність, нераціональну організацію праці та робочого місця, відсутність вихідних, відпусток та інтересів поза роботою.

Дослідження синдрому «емоційного вигорання» не оминають проблеми встановлення та класифікації детермінаційного ряду, тобто виокремлення системи тих факторів, що провокують розвиток феномена. Серед різноманітних соціально-психологічних та особистісних чинників Н. Водоп'янова, А. Серебрякова, О. Старченкова виокремлюють три основні групи, що містять ризик до розвитку синдрому «емоційного вигорання»: особистісні, ситуативні і професійні. Особистісні детермінанти – незахищеність, соціально-економічна нестабільність, соціальна та міжособистісна ізоляція, неконструктивні моделі поведінки, висока мотивація влади, слабка «Я-концепція», низька професійна мотивація. Ситуативні чинники – соціальне порівняння й оцінка інших, несправедливість, нерівність взаємин, негативні, напружені або «холодні» стосунки з колегами і підлеглими. Професійні фактори – когнітивно складні комунікації, емоційно насичене спілкування, необхідність постійного саморозвитку і підвищення професійної компетентності, адаптація до нових людей, змінні професійні ситуації, пошук нових рішень, самоконтроль і вольове рішення, нецікава робота, відсутність готових рішень, необхідність творчого пошуку, тощо [4].

В. Орел, узагальнюючи матеріали щодо вивчення деяких класифікацій факторів, які сприяють виникненню синдрому емоційного вигорання, виділяє індивідуальні та організаційні фактори (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація факторів, які впливають на виникнення емоційного вигорання

Індивідуальні фактори	Організаційні фактори
Соціально-демографічні - Вік - Стать - Рівень освіти - Сімейний стан - Стаж роботи	Умови праці - Робоче навантаження - Дефіцит часу - Тривалість робочого дня
Особистісні особливості - Витривалість - Локус контролю - Стиль опору - Самооцінка - Екстраверсія	Зміст праці - Кількість клієнтів - Гострота їхніх проблем - Глибина контакту з клієнтом - Участь в прийнятті рішень - Самостійність у своїй роботі
Професійна мотивація - Ціннісні орієнтації - Рівень домагань	Соціально-психологічні особливості - Рольовий конфлікт - Соціальна підтримка - Зворотній зв'язок
Когнітивні процеси - Здібності та інтелект	

Таким чином, аналіз факторів синдрому емоційного вигорання дозволяє стверджувати, що емоційне вигорання негативно позначається на виконанні людиною своєї діяльності та відносинах з партнерами, оскільки призводить до емоційної і особистісної відстороненості, незадоволеності собою, тривоги, депресії, психосоматичних порушень, неадекватного емоційного реагування. Дослідження факторів, які впливають на емоційне вигорання не показали, що є основною причиною у виникненні цього явища: особистісні риси або характеристика діяльності, особливості взаємодії з клієнтами. На розвиток емоційного вигорання можуть впливати групи особистісних, організаційних, рольових факторів, які діють в складній взаємодії і взаємозалежності, що в кожному окремому випадку не дозволяє передбачити стовідсоткове виникнення вигорання.

Використана література:

1. Бойко В. В. Синдром «емоціонального вигорання» в професіональному общении / В.В. Бойко. — СПб., 1999. — 216 с.
2. Борисова М. Психологические детерминанты феномена эмоционального выгорания у педагогов / М. Борисова // Вопр. психологии. — 2005. — № 2. — С. 97-104.
3. Водопьянова Н. Е. Синдром профессионального выгорания в управленческой деятельности / Н. Е. Водопьянова, А. Б. Серебрякова, Е. С. Старченкова // Вестник СПбГУ. — Сер. 6. — Вып. 2. — № 13. — 2008. — С. 83-91.
4. Водопьянова Н. Е. Синдром «выгорания» в профессиях системы «человек–человек» / Н. Е. Водопьянова // Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности [под ред. Г.С. Никифорова и др.]. — СПб.: Пресса, 2001. — 282 с.
5. Орел В. Е. Синдром психического выгорания личности / В. Е. Орел. — М.:Издательства Ин-та психологи РАН, 2005. — 329 с.

Автори технологій:

студенти 3-го курсу
денної і заочної форми навчання
спеціальності «Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

АВТОРСЬКІ СТУДЕНТСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Технології соціальної роботи – навчальна дисципліна, що забезпечує фахову підготовку майбутніх соціальних працівників. Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичне підґрунтя та практичний інструментарій технологізації соціальної допомоги різним категоріям населення. Основною метою курсу є: розкриття взаємозв'язку соціальних технологій з теорією і методологією соціальної роботи; виділення предмета, об'єкта діяльності, основних категорій соціалізації соціальних процесів; вивчення технологій та соціальних технологій, їх видів і структури, а також специфіки вибору саме тієї технології, яка дозволить найбільш ефективно вирішити конкретне професійне питання; виявлення специфіки соціальної взаємодії з різними категоріями населення.

Відповідно меті, завданнями вивчення дисципліни «Технології соціальної роботи» визначено: оволодіння теоретичними основами технологій соціальної роботи в діяльності з різними групами населення; розвиток творчого мислення, уміння аналізувати і оцінювати проблемні ситуації, грамотно визначати шляхи і способи оптимального вирішення соціальних проблем; формування практичних навичок і умінь управлінської і організаторської роботи, комплексного впливу на стан і поведінку різних груп населення і окремих громадян в кризових ситуаціях; оволодіння компетентністю самостійної розробки та реалізації технології соціальної роботи; формуватися здатності до застосування базових методів і форм соціальної роботи з різними категоріями клієнтів.

Очікуваними результатами вивчення курсу є оволодіння майбутніми соціальними працівниками фаховими здатностями: аналізувати тенденції соціальної політики та соціальної роботи в сучасних умовах; самостійно вивчати, порівнювати, узагальнювати наукову літературу з курсу; оволодіти методикою і технологією соціального прогнозування і проектування, процедурою і методами введення соціальних інновацій в практику; оволодіти діагностичним, корекційним інструментарієм соціальної роботи; моделювати соціальні процеси; планувати й організовувати соціальну взаємодію з різними групами клієнтів.

Формування означеної компетентності вимагає від студентів знань конкретних форм, методів, прийомів надання соціальних послуг, а також умінь із технологізації соціальної діяльності. У межах вивчення дисципліни навчальним планом передбачена курсова робота.

Ідеєю проекту було створення, обґрунтування та захист студентками і студентами авторських технологій соціальної роботи з обраною категорією клієнтів, розроблених у процесі написання курсових досліджень. Відповідно, презентуємо результати студентських напрацювань із курсу, спрямованих на проектування авторських технологій соціальної роботи з обраними категоріями клієнтів.

Авторка статті:

Ірина Голуб,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ

Сім'я – це найважливіший засіб первинної соціалізації особистості, залучення її до складних соціальних зв'язків і взаємодій суспільного життя. Виконуючи цю функцію, сім'я забезпечує спадковість у розвитку культури, збереження цінностей та трудових навичок. Сімейна функція виховання була й залишається актуальною на всіх етапах розвитку суспільства.

Особливої уваги із боку соціальної роботи потребує одна із найбільш незахищених категорій – багатодітна сім'я. Багатодітна сім'я стикається із рядом проблем, куди насамперед слід віднести матеріальні проблеми, проблеми працевлаштування батьків, проблеми соціалізації дітей, проблеми успішної адаптації у соціумі кожного члена такої сім'ї.

Об'єкт дослідження – соціальна допомога багатодітним сім'ям.

Предмет дослідження – технологія соціальної роботи із багатодітною сім'єю.

Завдання дослідження:

1. Дати характеристику основних методів, які застосовують у роботі із багатодітними сім'ями.

2. Спроектувати технологію соціальної роботи з багатодітними сім'ями.

Багатодітна сім'я – сім'я, де виховують трьох та більше дітей. Нині майже 4% сімей в Україні є багатодітними. Багатодітна сім'я, як і будь-яка інша, має свої проблеми та ряд переваг. Серед проблем, із якими найчастіше стикається кожна багатодітна сім'я, варто виділити:

1. Фінансові (матеріальні) проблеми пов'язані із неможливістю задовольнити потребу такої сім'ї у продуктах харчування та забезпеченні одягом, взуттям у необхідній мірі.

2. Проблема працевлаштування батьків пов'язана із тим, що працює лише один із батьків.

3. Житлова проблема. Дуже часто житлові умови проживання багатодітних сімей не відповідають нормативам за загальним правилам. Сюди також варто віднести проблему оплати за комунальні послуги, тарифи на які постійно зростають.

4. Психолого-педагогічні проблеми: недостатня увага із боку батьків та недостатня змога повноцінного виховання через надмірну їх зайнятість.

Ціль технології: покращення життєдіяльності багатодітних сімей.

Етапи реалізації технології соціальної роботи із багатодітними сім'ями:

I. Створення умов для повноцінного проживання та розвитку багатодітних сімей.

II. Запровадження психолого-педагогічної системи з метою створення оптимальних соціально-економічних умов для повноцінного виховання дітей у багатодітних сім'ях.

Технологія передбачає використання таких *методів*.

1. Оцінка потреб сім'ї – проводиться для того, щоб мати вичерпну картину життєвих обставин дітей та сім'ї і скерувати процес відбору необхідного типу втручання.

2. Спостереження – це метод збору первинної соціальної інформації про багатодітну сім'ю, яка вивчається, шляхом безпосереднього сприйняття і прямої реєстрації всіх фактів, що стосуються її.

3. Бесіда – у соціально-педагогічній роботі метод отримання і коректування інформації на основі вербальної комунікації, що є важливим способом проникнення у внутрішній світ особи і розуміння її утруднень.

4. Соціальний патронаж – комплекс заходів державної підтримки, які здійснюються з метою сприяння особам у працевлаштуванні, професійній переорієнтації та перепідготовці, створення належних житлово-побутових умов, запобігання впливу на них криміногенних факторів.

5. Соціальне обслуговування – система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

6. Малюнок сім'ї – використовується для діагностики взаємин у сім'ї, сприйняття дітьми сім'ї, свого місця і ролі в ній.

З сім'ями буде проведено опитування щодо ефективності технології соціальної роботи, в результаті якого показник рівня задоволеності наданою допомогою повинен складати не менше 75%.

Використана література:

1. Василькова Ю.В. Методика й досвід роботи соціального педагога: Навч. посібник / Юлія Валеріївна Василькова. — М.: Вид. центр «Академія», 2001. — 160 с.
2. Гаспарян А., Новікова М. Про систему соціального обслуговування сім'ї дітей / А. Гаспарян, М. Новікова // Соціальне забезпечення. — 2004. — С.24-30.
3. Гурова В.М. Соціальна робота освітніх установ з родиною / Валерій Миколайович Гуров. — М.: СПб., 2005. — 320 с.
4. Осипова І.І. Встановлення контактів з родиною в процесі патронажу: методики і технології / І.І. Осипова // Вітчизняний журнал соціальної роботи. — 2005. — No 3. — С. 56-65.
5. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні / За ред. І. М. Григи, Т. В. Семигіної. — К., 2003. — 128 с.
6. Зберегти сім'ю. Соціальна робота з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах / Автори-упорядники: О.М. Мороз, Г.І. Постолюк, Т.В.Семигіна, О.С. Шипіленко. — К.:ЕКМО, 2008. — 160 с.
7. Соціальна робота: Теорія і організація: Навч. посібник / За ред. П.П.Українець. — Мінськ: Тетра Системс, 2005. — 288 с.
8. Шептенко П.А., Вороніна Г.А. Методика і технологія роботи соціального педагога: Навч. посібник / Поліна Андріївна Шептенко, Галина Панасівна Вороніна / Під ред. В.А. Сластенина. — М.: Вид. центр «Академія», 2002. — 208 с.

Авторка статті:

Вікторія Гайдамака,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Складові здоров'я людини – біологічна і соціальна – перебувають у діалектичній єдності і тісному взаємозв'язку. У світовій практиці охорони здоров'я велике значення має професійна спільна діяльність медиків і соціальних працівників.

Мета дослідження: покращення стану здоров'я, функціонування та адаптації осіб з фізичною і психічною патологією, а також соціальним неблагополуччям.

Об'єкт дослідження: соціальна робота у сфері охорони здоров'я

Предмет дослідження: технологізація соціальної роботи у сфері охорони здоров'я.

Завдання:

1. Розкрити зміст соціальної роботи в системі охорони здоров'я з окремими категоріями громадян.

2. Створити технологію роботи з людьми, які мають фізичні і психічні патології.

Медико-соціальна робота, яку проводить соціальний працівник, – це реальне втілення медико-соціального захисту населення. Вона спрямована на надання конкретної допомоги людям, які її потребують.

Для надання повноцінної медико-соціальної допомоги населенню необхідна трирівнева система, що передбачає роботу фахівців з вищою, середньою спеціальною освітою і, персоналу, який добровільно допомагає доглядати за старими, самотніми, інвалідами, важкими хронічними хворими. Комплексний підхід до надання медико-соціальної допомоги передбачає одночасну участь фахівців усіх трьох рівнів.

Медико-соціальна робота визначається як вид комплексної професійної діяльності медичного, психолого-педагогічного та соціально-правового характеру, спрямованої на відновлення, збереження і зміцнення здоров'я.

Здоров'я – це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів.

Основу медико-соціальної роботи повинні складати: віково-статеві дані пацієнтів; облік професійної діяльності, адаптаційних ресурсів; стан медико-соціального середовища. У ряді випадків соціальна робота може зіграти вирішальну роль в попередженні захворювань, забезпеченні ефективності лікування та реабілітації хворих, їх соціальної адаптації, повернення до трудової діяльності.

Значимість соціальної роботи істотно зростає стосовно до таких категорій населення, як інваліди, особи з хронічними захворюваннями, літні люди.

Специфіка конкретної соціальної роботи з людьми визначається багатьма факторами: віком клієнта; видом його соціальної діяльності; економічним становищем його сім'ї; станом здоров'я (фізичного, психічного); ступенем соціальної активності; наявністю певних факторів, що впливають на здоров'я людини; можливостями суспільства та ін.

Медико-соціальна робота, яку проводить соціальний працівник, – це реальне втілення медико-соціального захисту населення за такими напрямками:

– підвищення рівня медичної освіти населення, формування у нього уявлення про здоровий спосіб життя і його значення в попередженні захворювань;

- виявлення найбільш важливих соціальних факторів, що роблять негативний вплив на здоров'я людини, і безпосереднє їх усунення або зменшення їх впливу на організм;
- надання матеріальної допомоги малозабезпеченим чи багатодітним сім'ям;
- психологічна корекція стану;
- спільна з клієнтами робота з попередження шкідливих звичок - куріння, зловживання алкоголем і т.п.

За допомогою проведення профілактики, соціальний працівник сприяє попередженню розвитку у людини патологічних станів. У свою чергу, працівникові соціальної служби правомірно проводити роботу з окремими категоріями громадян, в установах охорони здоров'я з використанням різних форм соціальної роботи.

Технологія соціальної роботи з онкохворими.

1. Встановлення контакту з хворим. Метод: бесіда.
2. Вивчення аспектів та проблематики захворювання.
3. Розробка плану реабілітації.

Своєрідність клінічного перебігу злоякісних пухлин, особливості їх лікування, анатоμο-функціональні порушення, що неминуче виникають після лікування і потребують корекції разом з важким психологічним стресом, визначають проблему реабілітації онкологічних хворих як найважливішу.

4. Встановлення контакту з сім'єю та оточенням хворого.

Найважливіше місце в соціальній роботі з онкологічними хворими займає взаємодія з членами сім'ї пацієнта і його найближчим оточенням.

5. Допомога у вирішенні соціальних проблем.

Особливості соціальної роботи з онкологічними хворими досить однорідні, так як всі тривало і важко хворіють онкологічні хворі мають виражені соціальні проблеми. Тому розглядати їх доцільно спільно.

6. Проведення профілактичних заходів.

Тут специфічними є форми профілактичної роботи, спрямовані на осіб, які страждають передпухлинними захворюваннями, з «ракових» сімей, що працюють на шкідливих виробництвах, які проживають на забруднених радіонуклідами територіях. Соціальний працівник бере участь у розробці і реалізації цільових профілактичних програм, проведенні соціально-гігієнічного моніторингу, визначенні факторів ризику, інформуванні населення про стан довкілля та ін.

7. Підведення підсумків роботи.

Соціально-медичний працівник охоплює все коло проблем клієнта (медичні, соціальні, правові, психолого-педагогічні, матеріальні та побутові), в якому всі проблеми дуже пов'язані між собою. Рішення одних проблем сприяє вирішенню інших, це, у свою чергу, покращує ситуацію, загалом. До того ж у завдання соціального працівника входить робота з найближчим оточенням клієнта, родичами, близькими, через яких він може впливати на хворого. Це розширює можливості роботи соціального працівника над вирішенням проблем клієнта.

Використана література:

1. Моисеенко Е.И. Медико-социальные аспекты помощи детям с онкологическими заболеваниями / Е.И. Моисеенко — М.: Онколог. учеб. центр им. М.М. Блохина, 2006.
2. Баркер Р. Словарь социальной работы / Р. Баркер — М., 2004.
3. Холостова Е.И. Теория социальной работы / Проф. Е.И. Холостова. — М, 2001.
4. Теория и методика социальной работы: Короткий курс / Под ред. В.И. Жукова. — М.: Союз, 2007.

Авторка статті:

Наталія Гриб,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СПРЯМОВАНІ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Я вірю, що всі люди талановиті і обдаровані. Одним із аспектів всебічно розвиненої та успішної особистості полягає в удосконаленні свого «Я», пошуку і розвитку своєї особистості. Заняття «до душі» робить людину на один щабель вище, сприяючи духовному розвитку. Виявлення та розвиток творчих здібностей починається з дитинства. Розвиток творчих здібностей дітей та молоді – це вклад в наше майбутнє.

Об'єкт дослідження: Творча обдарованість дітей та молоді.

Предмет дослідження: Технологія виявлення та розвитку талантів дітей та молоді.

Завдання:

1. Виявлення творчих здібностей дітей та молоді
2. Розвиток особистого потенціалу дітей та молоді
3. Допомога та підтримка в досягненні успіху
4. Визнання та нагорода за досягнення
5. Створення умов для практичного використання творчих здібностей в житті

Сенс. На думку С. Л. Рубінштейна, творчість – це діяльність людини, яка створює нові матеріальні і духовні цінності, які, в свою чергу, мають суспільну значимість.

Кожна людина народжується в цей світ з певною місією (покликанням). Отже Бог заклад в кожную особистість певний потенціал, тобто набір різних талантів, здібностей, що можуть принести користь суспільству. Також при виконанні своєї місії ми реалізовуємо себе, отримуючи міру задоволення. Іншими словами – я з впевненістю можу сказати: «Щаслива людина та, яка живе у своєму покликанні». Але все починається з дитинства – коли відбувається процес формування особистості. Дитинство і молодість – найефективніші періоди життя для виявлення та розвитку творчих здібностей.

Ціль: Розвиток творчого потенціалу дітей та молоді для реалізації особистості в дорослому житті.

По-перше, відповідальність у цьому питанні полягає на батьків, далі – на закладах освіти – оскільки саме тут діти (молодь) проводить найбільшу кількість часу, що має дуже великий вплив на життя. Я ж зверну свою увагу на місцеві громади, їх роль та вплив, а також вигоду.

На мою думку, місцеві громади мають бути дуже зацікавлені в розвитку творчого потенціалу дітей та молоді.

1. Принцип сіяння та жнив. Що ми змолоду закладемо – отримаємо відповідний результат через деякий час.

2. Успішна реалізована людина приносить користь суспільству (економічну, духовну, матеріальну)

3. Реабілітувати «загублене» покоління набагато складніше.

Організація. Для виконання завдань щодо розвитку творчого потенціалу дітей та молоді на місцевому рівні пропоную таку програму.

1. Пошук талантів:

- соціальна реклама «Який твій талант?»,
- листівки різного напрямлення,

- буклети зі списком організацій та розкладом роботи,
- сторінки в соцмережах,
- фестиваль-презентація гуртків, клубів, організацій (в Житомирі – на День міста).

Методи: інформування, діагностика через анкетування, тестування, спостереження та аналіз творчих робіт.

2. Розвиток – створення умов. Створення та підтримка існуючих (в тому числі і на волонтерських засадах):

- клубів в маленьких районах,
- центрів розвитку,
- спортивних шкіл,
- музичних шкіл,
- проведення тематичних таборів.

Методи: індивідуальна та групова робота, мотивування та переконання

3. Допомога та підтримка – створення банку даних:

- обдарованих дітей,
- організацій та фахівців,
- меценатів та спонсорів.

Методи: збір інформації та її аналіз, натуральна та грошова допомога, моральне заохочення.

4. Проведення заходів для визнання успіхів та нагород:

- фестивалі,
- олімпіади,
- змагання,
- конкурси.

Методи: організаційно – розпорядчі методи, спостереження та аналіз, заохочення, натуральні та грошові подарунки.

5. Співпраця з батьками та освітніми закладами:

- роз'яснювальна робота, презентації,
- тренінги, семінари,
- підтримка.

Методи: індивідуальні та групові бесіди, соціально-педагогічні консультації, роз'яснення, рекомендації.

Рівень кваліфікації:

- соціальні служби місцевого самоврядування (соціальні працівники, психологи, педагоги),

- працівники Клубів, Центрів Розвитку, тощо,
- тренери різних сфер,
- молодіжні рухи (Пласт, Скаути, Royal Rangers),
- підготовлені волонтери громадських організацій.

Розвиток творчості є важливим тому, що людина, яка вміє творчо мислити, в нестандартних ситуаціях завжди знайде вихід, такій людині буде легше адаптуватися в житті. Швидкі темпи розвитку суспільства, характерні для останніх років, необхідність пошуку шляхів виходу нашої економіки із занепаду, впровадження нових технологій – усе це потребує докорінних змін у системі управління виробництвом, використання виробничих ресурсів із врахуванням творчих можливостей особистості. Лише творча особистість, спроможна створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій.

Останнім часом все більше та більше ми чуємо про видатних українців, що отримали своє визнання поза межами України тому, що не мали можливості розвинути свій потенціал на своїй Батьківщині. Мені стає сумно.

Для мене прикладом є Ізраїль, де закладено в культурі розвиток творчих здібностей дітей та молоді. Саме тому тепер ця країна така розвинута в різних сферах і напрямках. Наведу декілька висловів Шимона Переса з виступу на форумі Ялтинської економічної стратегії (YES), що вразили мене коли я слухала: «Територія Ізраїля в довжину здобута його солдатами і селянами. Своєї території завширшки він позбавлений через наявність арабських країн. Висота Ізраїля – у досягненнях його вчених та інженерів, системі освіти і загальному інтелектуальному рівні»; «Потенціал мають усі люди – дуже великий»; «Місія людства – це дозволити кожній людині бути людиною, реалізувати свої можливості».

Україна має дуже великий потенціал. Моя мрія – виховати культуру розвинення творчих здібностей молодого покоління, що буде приносити великі здобутки в майбутньому. Приємно жити в країні геніїв!

Використана література:

1. . Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. - Санкт-Петербург [и др.] : Питер, 2015. — 705 с.
2. Шимон Перес [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://isralove.org/load/13-1-0-634>
3. Шимон Перес [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://nv.ua/publications/mechtajte-o-bolshem-samaja-vdohnovljajushchaja-rech-zakryvshegosja-segodnja-jaltinskogo-foruma-68450.html>

Автор статті:

Дмитро Островський,
студент спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ СХИЛЬНІ ДО ВЖИВАННЯ НАРКОТИКІВ

Проблеми, пов'язані з вживанням наркотиків, стали сьогодні загрозливим викликом українській нації і державі. Особливо гостро в сучасному суспільстві постала проблема наркоманії, яка перетворилася на проблему всіх верств населення, починаючи з людей, що живуть за межею бідності та закінчуючи заможними людьми.

Відносно нашої країни ця проблема є особливо актуальною, що пов'язано з недостатньо високою культурою суспільства, а також із певними світоглядними уявленнями людей стосовно наркотиків, із стереотипами громадської думки щодо ставлення до споживачів цих речовин. Вирішення цієї проблеми залежить від позиції всього людства і ступеня усвідомлення важливості її кожною людиною. Особливо це стосується молоді, розуміння нею своєї відповідальності за майбутнє Вітчизни, здоров'я нації, формування духовних цінностей, усвідомлення визначальної ролі здорового способу життя та формування індивідуальної поведінки кожної молодої людини на цих засадах.

На сучасному етапі проблему зловживання психоактивними речовинами необхідно розглядати, перш за все, як проблему особистості, акцентувати увагу на профілактиці, яка дає можливість зберегти фізичне і духовне здоров'я.

Об'єкт дослідження: проблема схильності дітей до вживання наркотиків.

Предмет дослідження: технологія роботи з дітьми, які схильні до вживання наркотиків.

Завдання:

1. Розробити алгоритм дій з дітьми, які схильні до вживання наркотиків.
2. Спроекувати профілактичну роботу з метою попередження наркозалежності.

Профілактику будь-якого захворювання прийнято поділяти на первинну, вторинну й третинну. Первинна профілактика спрямована на попередження хвороб, вторинна – має на меті засоби стримувати темп розвитку хвороби і попереджувати ускладнення, а третинна – являє собою комплекс реабілітаційних впливів на хворих. У підлітковій наркології первинна профілактика – це запобігання адиктивної (залежної від психоактивних речовин) поведінки підлітків. Вторинна – запобігання рецидивів після лікування ранніх форм наркоманії. Третинна – реабілітація, в тяжких випадках кількарізових рецидивів і безуспішного лікування.

Міри первинної, превентивної профілактики спрямовані на підтримку й розвиток умов, що сприяють збереженню фізичного, особистісного й соціального здоров'я, на попередження несприятливого впливу факторів соціального й природного середовища. Якщо правоохоронним органам не вдається повністю збалансувати незаконний обіг наркотичних речовин, якщо наркотики, з різних причин, залишаються відносно доступними в підлітковому й молодіжному середовищі, то первинна профілактика здобуває вирішальне значення в порятунку кожного окремого підлітка й усього підростаючого покоління від смертельної небезпеки.

Ефективність первинної профілактики визначається двома критеріями: по-перше, масовістю; по-друге, особистісною спрямованістю. Первинна профілактика повинна

служити підвищенню наркостійкості підлітків і молоді. Наркостійкість кожної окремої людини прямо залежить від рівня розвитку його особистості, від його здатності суб'єктивно (відповідально) приймати рішення в умовах невизначеності й ризику.

Етапи роботи.

1. Встановлення контакту з дітьми, схильними до вживання наркотиків. Метод: бесіда.

2. Вибір потрібного підходу для подальшої роботи.

Інформаційний підхід. Він заснований на поширенні інформації про наркотики. Його суть полягає у тому, що знання про вживання психоактивних речовин та їхні наслідки стануть ефективним поштовхом для формування здорової поведінки й відмови від наркотиків. Підхід заснований на впливі соціальних факторів. Вживання наркотиків передбачає найважливішу роль соціального середовища в розвитку людини, що є джерелом зворотнього зв'язку для особистості, вона розглядається як система заохочень і покарань. У соціумі, насамперед, варто шукати передумови вживання наркотичних речовин самою особою. Найбільш вдалим варіантами цього підходу можна розглядати педагогічний і правоохоронний.

Підхід формування життєвих звичок. У рамках цього підходу наркотична залежність розглядається як повчальна форма поведінки, що транслюється конкретною субкультурою. Предметом профілактики є підвищення в підлітків стійкості до різних соціальних впливів, у тому числі бажання спробувати наркотики. Методи формування позитивного досвіду: привчання, доручення, створення виховуючих ситуацій.

Особистісно-орієнтований підхід. Відповідно до нього дитина не буде курити або вживати інші психоактивні речовини по внутрішньо особистісних мотивах. Методи переконання: бесіда, розповідь, лекція, позитивний приклад.

Духовно-орієнтований підхід розуміє наркоманію як вираз кризи духовності в суспільстві. Ціль профілактики наркоманії – сформувати в підлітка моральну поведінку, систему цінностей, з якої наркотик був би виключений. Методи корекції: заохочення і покарання.

Етно-культурний підхід. Його суть полягає в тому, що наркоманія розглядається в контексті «кризи культури» й «кризи свідомості» на сучасному етапі культурно-історичного розвитку. Криза розуміється не як «тотальний занепад вимираючої цивілізації», а як сформована неузгодженість зовнішнього й внутрішнього середовища людини. Метод: роботи в мікросоціальному середовищі, громадська думка, вправлення

3. Підведення підсумків і оцінка роботи.

В узагальненій формі правила соціальної роботи з дітьми, які схильні до вживання наркотиків можна представити так: визнання, неосудження, адресність (індивідуалізація), емпатія, партнерство, довіра. Заборонені маніпулювання поведінкою пацієнтів, явний обман, вибіркове ставлення до клієнтів різного характеру, інтелекту, віку, статі, забезпеченості, національності, віросповідання. Соціальний працівник повинен бути гарантом дотримання всіх прав людини для наркоманів.

А також робота з дітьми, які схильні до вживання наркотиків повинна проводитися не лише соціальними працівниками, а в комплексі з правоохоронними органами, реабілітаційними центрами, школами, сім'ями цих дітей, медичними працівниками, тощо.

Використана література:

1. Сирота Н.А. Профілактика наркоманії й алкоголізму: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.А. Сирота., В.М. Ялтонський — М.: Видавничий центр «Академія», 2003.

Авторка статті:

Лола Азімова,

студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ СХИЛЬНІ ДО ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ

За даними соціологічних досліджень, переважна більшість опитаних представників молодого покоління України має досвід знайомства з алкогольними напоями, причому активне вживання алкоголю збільшується в міру дорослішання підлітків і притаманне як хлопцям, так і дівчатам. Реальним виходом з цієї ситуації на сьогоднішній день є активне залучення до профілактичної роботи педагогів, психологів середніх шкіл, інших установ сфери освіти, а також батьків.

Серед молодих людей пияцтво виникає частіше у осіб з, так званими, труднощами характеру. Ці люди своїми незвичними переживаннями і відповідно важкою поведінкою випадають із середовища ровесників. Одні з них звертають на себе увагу схильністю до конфліктів, інші – хворобливою сором'язливістю, ранимістю, душевною напруженістю з приводу своєї «малоцінності», «нікчемності», треті – в'ялістю, примітивністю духовних зацікавлень, ослабленою волею. Нерідко вони починають пом'якшувати труднощі характеру вином. Спочатку це ніби допомагає: зникає на деякий час злість, сором'язливість, виникає впевненість у собі. У багатьох з них алкоголізм протікає злякано.

Переважна більшість дітей із труднощами характеру – це акцентуйовані особи. Вони, на відміну від основної маси ровесників, виявляють не патологічні, але все ж суттєві труднощі характеру і поведінки, які виникають у звичайній життєвій обстановці. Це пов'язано з їх особистісним реагуванням на звичайні обставини. Вони більш вразливі в плані виникнення у них різних хворобливих розладів при травмуючих обставинах, ніж ті здорові підлітки, які живуть без суттєвих труднощів у переживаннях і поведінці, якщо не виникають справді важкі (в загальноприйнятому розумінні) і для них ситуації.

Об'єкт дослідження: профілактика вживання алкоголю.

Предмет дослідження: технологія соціальної роботи з дітьми, які схильні до вживання алкоголю.

Завдання: 1) дослідити напрями соціальної роботи з дітьми, які схильні до вживання алкоголю; 2) розробити технологію соціальної роботи з дітьми, які схильні до вживання алкоголю.

З метою посилення факторів захисту дітей та зменшення факторів ризику вживання алкогольних напоїв, є необхідне проведення відповідних за віком профілактичних занять для дітей. З метою попередження раннього вживання психоактивних речовин дитиною та підлітком важливо проводити структуровану систематичну профілактичну роботу з батьками дітей.

Таким чином, *метою* програми є забезпечення сучасного уніфікованого цілісного інформування та навчання дітей, їх батьків з профілактики наркотичних та алкогольних проблем в умовах загальноосвітніх закладів I–III ступенів навчання шляхом:

- створення навчально-методичного матеріалу для учасників програми;
- запровадження сучасної системи постійно діючих виховних протиалкогольних профілактичних занять для учнів 1-11 класів;
- запровадження сучасної системи постійно діючих протиалкогольних занять для батьків учнів загальноосвітніх навчальних закладів;
- забезпечення працівників шкільних колективів сучасним навчально-методичним матеріалом для реалізації ефективної профілактики на робочих місцях.

Цільові групи програми. Сучасні профілактичні програми протиалкогольного спрямування для дітей носять комплексний характер, тому що включають в себе щонайменше 3 основні складові, направлені безпосередньо на дитячі контингенти, на вчителів і, що є принципово відмінністю, на батьків. Кожна з даних цільових груп потребує використання власного набору технологічних прийомів. Це, в свою чергу, дозволяє у повній мірі скористатися перевагами, які здатна надати школа як унікальне місце, в якому зустрічаються інтереси батьків, дітей і освітян.

Форми та методи проведення профілактичних занять. Світовий та вітчизняний досвід роботи в профілактичній сфері показує безперечну перевагу інтерактивних форм та методів інформування та навчання. Провідною формою профілактичної роботи вважається тренінг. Дана форма навчання успішно увійшла в практику вчителів та практичних психологів. Разом з нею добре зарекомендували себе і нетрадиційні уроки з елементами тренінгу та інтерактивні заняття. Відповідно до цільового спрямування та певних умов навчально-виховного процесу програма розглядає кілька інтерактивних форм донесення профілактичної інформації. А саме: профілактичні заняття для учнів пропонуються для реалізації у формі нетрадиційних уроків з елементами інтерактивних методів навчання в системі виховних годин класного керівника, для батьків – у формі профілактичних інтервенцій (втручань) в системі батьківських зборів, і для персоналу школи – у формі тренінгу та коротких профілактичних інтервенцій.

Тривалість профілактичного уроку для дітей відповідає часовим рамкам виховної години класного керівника. Профілактичні навчальні та інформаційні інтервенції серед батьків та працівників шкільних колективів тривають не більше 40 хвилин. Профілактичні та навчальні тренінги для персоналу школи можуть тривати від 1,5 години до 5 днів.

Соціальні працівники у своїй програмі мають використовувати *інтерактивні методи* навчання: тематичні ігри та вправи; аналіз ситуацій; метод «мозковий штурм»; дискусія в малих та великих групах; метод «рольова гра»; виконання завдань у групах; конкурсні завдання; метод «зворотного зв'язку».

Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку життєвих навичок має зробити молоду людину спроможною використовувати знання та формувати ставлення й навички для прийняття позитивних рішень і виконання дій на стимулювання й захист власного здоров'я та здоров'я інших.

Основна ідея програми – виховати в дітей відповідальне ставлення до власного здоров'я у профілактичній співпраці з їх батьками та персоналом школи.

Досягнення профілактичного ефекту є наслідком чіткого впровадження етапів профілактичної програми, а не відокремлених неструктурованих профілактичних дій.

Головними принципами запропонованої технології є:

- створення постійно функціонуючої комплексної системи заходів щодо формування здорового способу життя, вирішення питань боротьби із дитячим алкоголізмом та його профілактики;

- забезпечення захисту прав і основних свобод неповнолітніх;

- забезпечення якісно нового рівня інформації для неповнолітніх з приводу наслідків вживання алкогольних виробів.

За своєю практичною спрямованістю дана технологія передбачає:

- інформування неповнолітніх про переваги ведення здорового способу життя;

- формування сталого свідомого несприйняття населенням будь-якого розповсюдження та вживання алкоголю;

- удосконалення профілактичних, просвітницьких заходів спрямованих на зменшення вживання алкоголю;

- скорочення обсягів вживання алкогольних виробів в середовищі неповнолітніх;

- встановлення відповідальності дорослих за втягування неповнолітніх до вживання алкоголю, а також популяризацію здорового способу життя, як складової частини успішності та самореалізації;

- створення умов для занять фізичною культурою та спортом, творчою діяльністю, самореалізацією.

Використана література:

1. Болтівець С.І. Соціально-педагогічні причини поширення пияцтва серед молоді / С.І. Болтівець // Практична психологія та соціальна робота. — 2004. — №10. — С.4-6.
2. Грушко В.С. Основи здорового способу життя / В.С. Грушко — Т., 1999. — 368 с.
3. Капська К.Й. Соціальна педагогіка / К.Й. Капська — К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 256 с.
4. Клименко О.В., Гореленко С.О. Соціальна профілактика алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-СНІДу серед студентської молоді в умовах навчального закладу / О.В. Клименко., С.О. Гореленко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. — 2006. — №2 — С.58-60.
5. Лисицын Ю.П., Сидоров Ю.П. Алкоголизм. Медико-социальные аспекты. / Ю. П. Лисицын, Ю.П. Сидоров. — М.: Медицина, 1990. — 528 с.

Авторка статті:

Даяна Асадчева,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Працюючи з людьми працівники неурядових організацій, частіш за все зіштовхуються з проблемою емоційного вигорання, адже працюють за системою «людина-людина», я, як працівник громадської організації «Інститут креативних інновацій» помічаю деякі з симптомів вигорання серед працівників, тому ця тема є наболілою особисто для мене. Вважаю актуальною цю проблему необхідно звернути особливу увагу, на профілактику емоційного вигорання. Щоденні дрібні конфлікти і повсякденні неприємності набагато згубніше впливають на здоров'я, ніж сильний, але одноразовий стрес, викликаний куди більш значущою причиною. Наша генетична програма розрахована на кілька хвилин – максимум годину інтенсивної діяльності, а ось на тижні або місяці переживань, навіть при слабкому стресі, антистресових гормонів не вистачає. Внаслідок цього виникає загроза загального гальмування чи повної дезорганізації роботи.

Об'єкт дослідження: професійне вигорання волонтерів та працівників неурядових організацій.

Предмет дослідження: профілактика професійного вигорання працівників неурядових організацій.

Завдання:

- виявити категорію працівників, які знаходяться на стадії професійне вигорання;
- встановити дію психотравмуючих чинників;
- профілактика професійного вигорання за допомогою методів соціальної роботи;
- розробити технологію профілактики професійного вигорання.

Сенс/місія. Враховуючи те, що специфіка роботи людей даної професії відрізняється тим, що в них присутня велика кількість ситуацій з високою емоційною насиченістю і складністю міжособистісного спілкування, тому це вимагає від робітників великого внеску аби управляти емоційною напруженістю. Зростання особистості, в професіональній сфері може стати певним маркером, або наснаженням для розколу стіни для інших. Певні навички позитивного мислення, дадуть можливість спростити становлення стосунків в особистому житті та відносин у сім'ї. З'явиться натхнення до саморозвитку та наснагу до знищення менше бар'єрів.

Ціль. Реорганізація робочого процесу для оптимізації системи роботи. Збільшення ефективності в роботі організації. Покращення довіри до даних організацій. Впевнена особистість, буде опорою не тільки для себе, а й для інших. Сформування сильної команди, яка не дасть працівнику згаснути в схожій ситуації.

Організація, засоби і методи.

1. Діагностика синдрому вигорання, встановити його вираженість та наявність окремих його симптомів за допомогою тестових методик (наприклад: Н.Водоп'янова,

Е. Старченкова, за В. Бойко). Аналіз найбільш впливових чинників синдрому вигорання, серед всього що оточує.

Метод: експертна оцінка, психодіагностика, аналіз.

2. Встановлення правил що до регламентації стилю роботи членів команди.

Метод: Бесіда, посередництво.

3. Координація спільних дій, та складання плану роботи. Визначення форм роботи.

Метод: посередництво.

4. Проведення Т-групи спрямовані на професійний та особистісний розвиток і підвищення кваліфікації.

Метод: тренінг, посередництво.

5. Створення комфортних умов для роботи, самими робітниками.

Метод: спостереження, експертна оцінка, консультування.

6. Проведення кольоротерапії як засобу створення психоемоційного комфорту.

Метод: кольоротерапія.

7. Психологічна підтримка і зворотній зв'язок.

Метод: інтерв'ю, консультування.

Рівень кваліфікації. Перш за все, сама команда. Стороння людина, яка має певний тренерський досвід та стикалася з такими ситуаціями. В певній мірі тренери, які пов'язують також духовні певні навички.

Синдром вигорання стосується не лише професійної сфери, а й впливає на всі сфери життя та на якість життя. Важливо пам'ятати, що навіть якщо зовнішні умови не сприяють відновленню, можна проводити роботу з психологічним станом та розвивати нові якості та вміння. Підтримуючи тісний зв'язок в команді, сприятиме виробленню нових механізмів роботи та зменшать кількість стресових ситуацій. Тому не слід зволікати, що воно симптоми зникнуть самі, потрібно діяти, як тільки помітили перші ознаки.

Авторка статті:

Мар'яна Баліцька,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ СУЇЦИДУ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Відповідно до даних Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я близько мільйона людей щороку помирають в результаті суїциду. Серед причин смерті людей у віці від 15 до 44 років суїцид потрапляє у трійку лідируючих. Спостерігається також негативна динаміка у напрямку збільшення кількості суїцидів [3]. За даними ЮНІСЕФ за останні роки рівень самогубств зріс на 60%. До 2020 року суїцид ймовірно вийде на друге місце в світі, як причина смерті, випередивши онкологічні і поступаючись тільки серцево-судинним захворюванням [1]. Однією з актуальних проблем сучасного суспільства є зростання кількості випадків суїцидальної поведінки серед підлітків та молоді. Цей факт поєднується із зростанням депресій та зловживання різними речовинами. 27,2 % дітей і підлітків віком 10-17 років іноді втрачають бажання жити, 17,8 % – вважають, що нікому немає до них справ, 25,5 % – не завжди можуть розраховувати на допомогу близької людини [4].

Рівень самогубств і його динаміка виступають важливими індикаторами соціального благополуччя того чи іншого соціального середовища, а також показниками психічного та духовного здоров'я суспільства. З огляду на постійне зростання кількості суїцидів, актуалізується необхідність поглиблення знань про суїцид як феномен, а також розширення стратегій та методів роботи з людьми, які проявляють суїцидальну поведінку. Важливим елементом є робота фахівців – зокрема соціальних педагогів, соціальних працівників, психологів, психотерапевтів. Представники цих професій щоденно зустрічаються з людьми, які опинилися у складній життєвій ситуації і нерідко з емоційно нестійкими людьми, частина з яких може демонструвати суїцидальні прояви. Тому такі фахівці мають превентивний потенціал і можуть працювати у напрямку попередньої діагностики суїцидальності та запобігання суїциду [2, с.118].

Об'єкт дослідження: суїцидальна поведінка серед неповнолітніх.

Предмет дослідження: технологія соціальної роботи з неповнолітніми суїцидантами.

Завдання :

- 1). дати визначення поняттю «суїцид»;
- 2). розкрити причини підліткового суїциду;
- 3). розробити технологію соціальної роботи з попередження суїциду серед неповнолітніх;

Самогубство, суїцид (лат. *suicid* – самогубство; *sui* – себе, *caedo* – убивати) – умисне позбавлення себе життя.

Суїцидальна поведінка – поняття більш широке, ніж суїцид, оскільки воно включає в себе будь-які внутрішні та зовнішні форми психічних актів, які спрямовуються уявленнями про позбавлення себе життя. Зокрема, сюди належать: завершене самогубство, суїцидальні спроби (замахи) та наміри (ідеї). Ці форми звичайно розглядаються як стадії або ж прояви одного феномена [1, с. 114].

Причини підліткового суїциду: проблеми в сім'ї; клінічна депресія; втрата сенсу життя; смерть близької людини; маніпуляції, помста; нерозділене кохання, насильство.

Сенс технології: виявлення чинників, які зумовлюють підлітків до суїцидальних намірів.

Ціль: підвищити рівень стресостійкості та попередити суїцидальні наміри серед неповнолітніх.

Організація. Шкільна громада – консультації, виховні години; індивідуальні і групові форми роботи – школярі; комунікаційні компанії – вихователі, батьки.

Засоби і методи.

1. Встановлення контакту з підлітком, розуміння подальших дій. Метод: бесіда.

2. Дослідження особистісних рис підлітка, причин його суїцидальної поведінки, стосунків в сім'ї, чинників соціального середовища, які сприяють формуванню суїцидальної поведінки. Метод: тест чорнильних плям, спостереження, інтерв'ю.

3. Координація спільних дій зі школою, сім'єю, друзями підлітка, психологом. Метод: посередництво.

Суб'єкти реалізації.

Батьки: розвивати постійні дружні стосунки в сім'ї, непідробний інтерес до справ та внутрішнього світу дитини, готовність у будь-який момент прийти на допомогу; спільно долати труднощі та перешкоди, культивувати творчий підхід до розв'язання проблемних ситуацій.

Вихователі: ставити перед дитиною досяжні цілі, допомагати у виборі оптимального життєвого шляху; виробляти позитивне мислення, виховувати любов до життя.

Методи оцінки.

1. Підвищення рівня стресостійкості неповнолітніх, формування готовності до подолання очікуваних труднощів (соціальна діагностика).

2. Формування індивідуальних прийомів психологічного захисту в критичних ситуаціях (психологічне консультування).

3. Виявлення кращого ставлення до ситуацій, які відбуваються (метод виховання).

4. Научіння соціальним навичкам та вміння подолання стресу (метод навчання).

Отже, суїцид в наш час посідає одне з перших місць серед причин смертності неповнолітніх. Підлітковий вік, час змін, в такий момент створюються і великі труднощі тих або інших змін особистості і психічних розладів, які тільки починаються. Тому профілактика самогубств полягає не в уникненні конфліктних ситуацій – на думку І.С. Кона, це просто неможливо, а у створенні такого психологічного клімату, щоб людина не відчувала себе самотньою, невизнаною і неповноцінною. У дев'яти випадках з десяти замах на самогубство – не бажання покінчити рахунки з життям, а крик про допомогу (Г. Отто).

Емоційні переживання є одним з основних показників можливості суїциду. Будь-який раптовий особистісний конфлікт завжди є серйозним попередженням.

Використана література:

1. Вовканич М. Д. Технології соціально-психологічної роботи з клієнтами, які схильні до суїциду : навч.-метод.посібник / М. Д. Вовканич. – Ужгород, 2002. — 122 с.
2. Пігіда В. М. Суїцидальна поведінка неповнолітніх як соціально- педагогічна проблема / Віра Миколаївна Пігіда // Український медичний альманах. — 2008. — Том 11. — № 6 (додаток). — С. 118.
3. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи Л. М. Вольнова. — К. , 2012. — 275 — с.
4. Сабат Н. Профілактика суїцидальної поведінки дітей та підлітків / Н. Сабат // Все для вчителя. — 2007. — № 11. — С. 35–37.

Авторка статті:

Ліза Власюк,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З КОНФЛІКТНИМИ СІМ'ЯМИ

Сімейні конфлікти – це протистояння між членами сім'ї на основі зіткнення протилежно направлених мотивів і поглядів.

Сімейні конфлікти мають свої особливості, врахування яких необхідне для їх попередження і подолання. Сімейні конфлікти стали широко розповсюдженим явищем, що свідчить про дисгармонію в сімейних стосунках. Проблема виявлення сутності, причин, форм прояву конфліктів є на сьогодні актуальною темою, тому що в період трансформації суспільства зріс показник розлучень, особливо серед молодих сімей.

Причинами конфлікту в сім'ї є: наміри змінити партнера; егоїзм; ревності; невміння спілкуватись один з одним.

У подружньої пари є свої переконання, уявлення про правила сімейного життя, цінності, на які вони спираються: обмеження свободи дій, самовираження членів сім'ї; матеріальні проблеми; зрада; шкідливі звички.

Отже, можна зробити висновок, що проблема конфліктів у сім'ї є актуальною і тому потрібно більше приділити уваги її розв'язанню.

Об'єкт дослідження: соціальна робота з сім'ями.

Предмет дослідження: технологія соціальної роботи з конфліктними сім'ями.

Сенс / Місія. Сімейні конфлікти та їх причини можуть бути зовсім різними, але найчастіше вони пов'язані між собою. Мій сенс цієї технології допомогти сім'ї налагодити стосунки між один одним, та навчити їх вміти слухати думку кожного, тому що саме конфлікти призводять до розлучень, фізичного чи морального насилля.

В наш час дуже багато молодих сімей потерпає від конфліктів та їх наслідків. Тому потрібно допомогти подружжю розуміти один одного, також кожна сім'я повинна вміти бачити вихід із будь – якої ситуації і не видаватись до критичних методів, адже від цього страждають діти.

Ціль: створення консультативних центрів для конфліктних сімей.

Спеціаліст зможе допомогти сім'ї усвідомити, як потрібно долати конфлікти, які негативно впливають на розвиток сім'ї. Завдяки цій технології кількість сімей, які мають конфлікти в родині зменшиться.

Організація. Насамперед, потрібно орендувати кабінет в якому можна буде проводити консультації, в цьому нам зможе допомогти держава, або ж благодійні фонди. Найголовнішим є розповсюдити інформацію про те, що існує такий центр для конфліктних сімей за допомогою засобів масової інформації, листівок, оголошень, розміщення інформації у фейсбуці.

Засоби і методи. З кожною сім'єю буде проводитися бесіда, а також інтерв'ю, анкетування.

Кризово-орієнтований метод – комбінований метод, що використовує елементи психотерапії, практичної психології і раціональних дискусій в соціальній роботі. Він застосовується у разі кризових станів, як тривога, почуття сорому, ворожості, провини тощо.

Методи переконання: роз'яснення, порада, рекомендація, позитивний приклад.

Корекція особистісних рис подружжя, які зумовлюють конфліктну поведінку, набуття навичок, та вмінь щодо розв'язання конфліктів в сім'ї.

Корекція негативного впливу соціального оточення методом втручання, консультування.

Рівень кваліфікації: соціальний працівник, який отримав диплом про повну вищу освіту.

Методи оцінки:

-науково-дослідний, спрямований на теоретичне узагальнення даних, що допомагає розширювати професійний кругозір спеціаліста;

-діагностичний, за допомогою якого отримують конкретні дані необхідні для роботи з певною сім'єю;

-корекційно-діагностичний, спрямований на визначення форми і змісту корекційної роботи з сім'єю.

Очікуваний результат: за допомогою консультативних центрів подружні пари навчились слухати думку кожного в своїй родині, розуміти один одного, а також вирішувати свої проблеми без конфліктних ситуацій, завдяки цьому сім'ї перестали «розпадатись» та розлучуватись, за звичку з'явилися свої традиції які допомагають їм відволікатись від сірої буденно.

Використана література:

1. Ушакова І.М. Психологія сім'ї / за ред. І.М.Ушакової. — Харків: НУЦЗУ, 2017. — 83 с.
2. Інноваційні форми і методи соціальної роботи з сім'єю. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://knowledge.allbest.ru>sociology>.

Авторка статті:

Марія Гайченя,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНИМИ ЖІНКАМИ

Кількість безробітних зростає з кожним роком, змінюється структура виробництва, форми власності, вимоги до професійно-кваліфікаційного рівня працівників. Багато політиків і економістів, як українських, так і іноземних, зосереджують свою увагу саме на проблемах працевлаштування жінок, як великої частини суспільства, права якої менш захищені, оскільки тривала вагітність та декретна відпустка вибиває з колії.

Об'єкт дослідження: технологія соціальної роботи з безробітними жінками.

Предмет дослідження: безробітність жінок.

Ціль: створити коворкінг самозайнятості для безробітних жінок 25-30 років, які мають дітей в першому кварталі 2020 р.

Безробіття – це складне соціально-економічне явище, при якому частина економічно активного населення не має роботи й заробітку [1, с. 44].

Сучасний стан економіки України показує, що жінка практично не має права вибору: працювати чи не працювати. Будучи у ролі “берегині домашнього затишку”, вона позбавлена можливості працювати для себе, самореалізуватися в роботі. Гендерні нерівності у сфері праці починають ще більше проявлятися, коли жінка намагається стати рівноправною на ринку праці. Також роботодавці, а особливо власники приватних підприємств, діють у жорсткому відборі на вакансії, вважають, що з жінками пов'язані більш високі витрати через тимчасове звільнення у зв'язку із вагітністю або з хворобою дитини, право жінки на скорочений робочий день, тощо. Тобто, це означає відмову від використання жіночої праці на робочих місцях, де вона може бути замінена чоловічою.

Сенс / місія:

- соціальна незахищеність жінок проявляється у фінансовій залежності від чоловіка, рутинних обов'язків, догляд за маленькою дитиною,
- гнучкий графік роботи дає можливість працювати у вільний час і бути незалежним від когось.
- реалізація як особистості.

Завдання:

- Надати можливість заробляти та бути фінансова незалежними, що дасть жінкам самостійність, впевненість в собі і задоволення своїх потреб та потреб дитини.
- Надати можливості розвиватись та заробляти у вільний час від сімейних обов'язків
- Надати можливість реалізації жіночого потенціалу у різних напрямках роботи.

Організація:

- Зробити соціальне опитування безробітних жінок: чи варто створювати коворкінг? Чи буде це поштовхом для них щось змінювати? У якій сфері можуть працювати жінки?
- Інформування у ЗМІ про відкриття коворкінгу для безробітних жінок, які мають дітей.
- Створення сайту коворкінгу, де жінки зможуть пропонувати свою робочу силу у певних галузях, продаж продукції, яка буде виготовлятися.

Засоби і методи:

- Посередництво – співпраця з міською радою, а саме отримання вільного приміщення комунальної власності міста для офісного використання.
- Залучення інвесторів, які зможуть надати гроші на офісний інвентар.

- Залучення волонтерів для ремонтних робіт у офісному приміщенні.
- Інформування – реклама у ЗМІ.
- Угоди про співпрацю з організаціями.
- Проведення тренінгів на теми: тайм-менеджмент, цілепокладання, емоційне вигорання.

Рівень кваліфікації: громадські активісти, зацікавлені люди, неурядові організації – займаються створенням коворкінгу для безробітних жінок, які мають дітей в місті Житомир.

Громадський активіст працює над соціальним опитуванням жінок, створенням сайту.

Неурядові організації займаються інформуванням у ЗМІ про відкриття та роботу коворкінгу для безробітних жінок, які мають дітей, розробка та підписання угод про співпрацю з організаціями, отримання вільного приміщення комунальної власності міста для офісного використання,

Зацікавлені люди займаються залученням волонтерів для ремонтних робіт офісного приміщення, залученням інвесторів, проведення тренінгів, опитувань, інтерв'ю, анкетувань.

Методи оцінки:

- Провести інтерв'ю з жінками після роботи 1 місяця, які покажуть рівень впевненості в собі, почуття задоволеності роботою, влаштованість графіком роботи, чи стали приділяти більше часу для саморозвитку і подальшої реалізації кар'єри і т.д.
- Провести анкетування після 2 місяця роботи на тему: чи звикли жінки до такої зайнятості, на скільки влаштовує рівень заробітку, чи є бажання розвиватись та заробляти ще більше.
- Провести опитування на теми: чи рівень фінансової незалежності зріс, тобто чи мають жінки можливість задовольнити свої потреби та потреби рідних.
- Провести на 3 місяці роботи коворкінгу анкетування на тему "Ставлення рідних до моєї роботи", це дасть можливість зрозуміти, як саме ставляться рідні та які труднощі виникають під час роботи.

Отже, проблема безробіття жінок, які мають дітей залишається актуальною, тому метою роботи було створення коворкінгу, який надасть можливість жінкам бути фінансово незалежними, працювати у вільний час, працювати в будь-якому напрямку та самореалізовуватись. Такий вид роботи слугує поглибленню розуміння суспільством і роботодавцями потреб безробітних жінок. Розроблена технологія сприятиме покращенню їх життя, як на психологічному так і на побутовому рівні.

Використана література:

1. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка: [навчальний посібник] / В. Д. Базилевича. — К. : Знання, 2007. – 678 с.

Авторка статті:

Любов Гошко,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЇ АРТТЕРАПІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Актуальність проблеми: на сьогоднішній день існує велика кількість дітей, позбавлених батьківського піклування. На щастя, в нашій країні розвивається інститут прийомних сімей, усиновлення, дитячих будинків сімейного типу, і у дітей з'являється можливість мати родину, при звичаї до умов проживання в суспільстві, в сім'ї, побудувати стійкі та довірливі відносини з членами нової родини. Але на цьому шляху виникає безліч складнощів. Діти, що потрапляють до нової родини, мають досвід життя в системному закладі, та часто не мають досвіду життя в сім'ї, або лише досвід виживання в сім'ї, де дорослі не змогли забезпечити найпростіші потреби дитини. Вони потрапляють в абсолютно нову для себе систему, змінюється повністю життя. Крім необхідності адаптуватися до нових умов, виникають проблеми з довірою до нових батьків, та й цінності та моделі поведінки з минулого та сьогодення часто можуть бути діаметрально різними. В результаті, якщо дитина так і не змогла адаптуватися, це може призвести до її повернення в режимний заклад, вчинення правопорушень, підвищення емоційної напруги та виникнення конфліктів в сім'ї та соціальному середовищі. Це призводить до того, що людина стає виключеною та соціально непристосованою, в окремих випадках — небезпечною для суспільства. Тому є необхідність допомогти прийомним сім'ям у проходженні складного процесу адаптації та створенні міцних та підтримуючих відносин в родині.

Об'єкт дослідження: використання технологій арттерапії в роботі соціального працівника.

Предмет дослідження: використання технологій арттерапії для адаптації прийомних дітей в новій родині.

Завдання:

1). Проаналізувати можливості використання арттерапії в роботі соціального працівника.

2). Дослідити засоби адаптації дітей в прийомній родині.

3). Створити технологію використання арттерапії в адаптації прийомних дітей до нової сім'ї.

Виділяється чотири **етапи** в процесі адаптації дитини до нової родини.

1 етап, "медовий місяць". На цьому етапі і дитина і батьки мають ідеалізовані очікування, дитина намагається показати лише найкращі свої сторони, боїться зробити щось неправильно. Може намагатися встигнути все і зразу, перевантажуючи себе. Також вона в цей період знайомиться з найпростішими правилами, які прийняті в сім'ї, з середовищем. Дитина відчуває тривогу, може почувати себе винною в розриві з кровною сім'єю, зрадницею.

На цьому етапі необхідно не перевантажувати дитину, забезпечити їй можливості для знайомства та зняття емоційної напруги, ознайомлювати з правилами життя в соціумі та родині.

2 етап, кризовий. На цьому етапі дитина починає показувати свої найгірші сторони, поступово починає довіряти новій родині. Часто дитина починає символічно показувати і програвати, проживаючи заново, свій попередній травмуючий досвід. Можуть мати місце нерозуміння своїх місця і ролі в сімейній системі, а також неготовність відповідати

вимогам та очікуванням. Часто на цьому етапі дуже важко і батькам, можуть з'явитись сумніви в правильності вибору.

На даному етапі є необхідність в проживанні травмуючого досвіду, пошуці та поступовому вирішенні наявних травм і проблем. Також необхідно продовжити навчання дитини життю в сім'ї та суспільстві. Обов'язково необхідно підтримувати батьків.

3 етап, "вживання". Кризовий етап минув, дитина починає відчувати себе як вдома, приймати правила даної родини. Члени сім'ї краще пізнають один одного, батьки знаходять підхід до дитини, підтримують її в труднощах, яких все ще досить багато. Вагомі зміни ще можуть значно похитнути процес адаптації.

Необхідно продовжити надавати можливості для зняття емоційної напруги і стресу, для виявлення і вирішення наявних проблем.

4 етап, стабілізація. На цьому етапі сім'я починає функціонувати як звичайна, дитина зникає, стає спокійною та впевненою.

По суті, дитина вже є адаптованою. На цьому етапі можна залишити окремі елементи або напрями арттерапії в якості додаткової підтримки, але процес адаптації вже завершено, тому для даної цілі вже не потрібно їх застосовувати.

Сенс/місія. Засобами арттерапії можна досягти обережного та м'якого впливу, таким чином допомогти родині, яка щойно зазнала серйозних змін та стоїть на порозі труднощів, пройти через ці труднощі та функціонувати в даному суспільстві. Дитина отримує шанс мати люблячу родину, що є важливою умовою для її успішної соціалізації та внутрішнього почуття безпеки.

Ціль: засобами арттерапії адаптувати прийомну дитину до нової сім'ї протягом 5 місяців.

Організація:

1. Створити читальний зал з бібліотекою для прийомних батьків та їх сімей. Склад: книги з виховання (Людмила Петрановська, Юлія Гіппенрейтер і т.д.), можливі інші нехудожні книги, а також художні книги та казки, що допоможуть дітям в адаптації та батькам в прийнятті дитини та вирішенні труднощів (Діна Сабітова і т. д.).

2. Ввести в програму підготовки прийомних батьків навчання окремим прийомом, що використовуються в казкотерапії: обговорення прочитаного, творча робота на основі казки (переписування казки, програвання, малюнки), створення казок батьками індивідуально для дитини.

3. Коли контакт між дитиною та батьками вже встановився, безпосередньо перед тим, як її приймають в родину, або ж, якщо немає можливості, в перший тиждень проживання дитини в новій сім'ї організувати фотосесію для родини. Створити сімейні фото, що сприятимуть формуванню у членів сім'ї позитивного образу один одного, також відчуття єдності, а у дитини почуття безпеки та захищеності. Розташувати їх так, щоб члени родини, всі, але в першу чергу діти, часто бачили дані фото.

4. Починаючи з другого тижня перебування дитини в родині проводити сімейну ігрову терапію. Програму ігротерапії, розраховану на 20 тижнів, складає ігротерапевт.

Засоби і методи відповідають таким завданням:

1. Сприяти знайомству членів родини між собою, допомогти у формуванні позитивного образу сім'ї, формуванні позитивних взаємовідносин.

Методи: фототерапія, казкотерапія, ігрова терапія.

2. Допомогти дитині знімати напругу та стрес, прожити травмуючі ситуації, з нею виявити та вирішувати наявні проблеми.

Методи: казкотерапія, ігрова терапія.

3. Ознайомити дитину з правилами життя в соціумі, в даній родині, надати їй діючі моделі поведінки в різних ситуаціях.

Методи: бібліотерапія (казкотерапія), ігрова терапія.

4. Надавати допомогу батькам, як інформаційно-консультативну, так і допомогу у знятті стресу та створенні довірливих відносин.

Методи: бібліотерапія (казкотерапія), ігрова терапія.

Рівень кваліфікації: іротерапевт; спеціаліст для навчання основам (елементам) бібліо- та фототерапії; фотограф, що має базові знання з фототерапії.

Методи оцінки:

1. Фізіологічна адаптація: дитина менше хворіє, з'являється приріст ваги і росту, налагоджується здоровий нічний сон (відсутні порушення, зникають нічні жахи).

2. Покращується емоційний фон (опитувальник САН [4]).

3. Установлюються міцні відносини з прийомними батьками (опитувальник «Шкала семейной адаптации и сплоченности» [4]).

4. Підвищується самооцінка (Тест для визначення рівня самооцінки [4]).

Арттерапія є ефективним інструментом для сприяння адаптації прийомних дитини та батьків до нового місця та ролі в родині. Цінність арттерапії також в тому, що окрім глибокої співпраці з арттерапевтом, є можливість використовувати окремі елементи арттерапії самими батьками, що розширює сферу їх використання та поширеність. В результаті застосування методів арттерапії адаптація дитини проходить швидше та легше.

Використана література:

1. Киселева М. В. Арт-терапия в практической психологии и социальной работе / М. В. Киселева — Спб.: Речь, 2007. — 336 с.

2. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика): навчальний посібник / М. Лукашевич, Т Семигіна. — К.: ІПК ДСЗУ, 2007. — 341 с.

3. Настольная книга приемного родителя. — СПб.: Санкт-Петербургская общественная организация «Врачи детям», 2007. — 128 с.

4. Арбатская Е. С. Диагностика адаптированности детей в приемной семье : методическое пособие / Е. С. Арбатская, Н. Ю. Дичина // Ангарск — Иркутск: УМЦ РСО, 2017. — 64 с.

Автор статті:
Дмитро Ільніцький,
студент спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:
Надія Павлик,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖЕРТВАМИ НАСИЛЬСТВА У СІМ'І

В останні роки проблема насильства в сім'ї все більше привертає увагу фахівців. У США та Західній Європі перші роботи, присвячені цій проблемі, з'явилися на початку 70-х років. Пізніше були розроблені різні соціальні програми для профілактики наслідків такого насильства.

В Україні проблема сімейного насильства тривалий час не була предметом спеціальних соціальних досліджень соціологів, психологів та соціальних працівників. Нею займалися, в основному, криміналісти при вивченні злочинів, які здійснювалися в сімейно-побутовій сфері. Проте, практика останніх років доводить осмислення цього питання на державному рівні. Свідченням цього є і сприйняття законодавчої бази, і створення кризових центрів для роботи з жертвами сімейного насильства.

На сьогоднішній день особливе місце займає вчинення будь-якого насильства по відношенню до дитини. Наслідки насильства викликають важкі психологічні травми, і чинять негативний вплив щодо успішної соціалізації дитини. Дитина може зіткнутися з насильством в будь-який час та в будь-якій ситуації: в свій вільний час, у школі та навіть вдома.

Об'єкт дослідження – насильство у сім'ї.

Предмет дослідження – реабілітація підлітків – жертв сімейного насильства.

Завдання дослідження:

1. Розглянути поняття сімейного насильства та визначити види домашнього насильства;
2. Розглянути принципи соціальної реабілітації з підлітками, які зазнали сімейного насильства;
3. Визначити технологію соціальної роботи з підлітками, які зазнали сімейного насильства.

За визначенням Закону України «Про попередження насильства у сім'ї», який Верховна Рада України ухвалила 2001 року, насильство у сім'ї – це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю».

Закон розрізняє чотири види домашнього насильства: фізичне; психологічне; економічне; сексуальне.

Принципи соціальної реабілітації підлітків, які зазнали сімейного насильства: гуманізм як активна підтримка людського життя, його захист і поліпшення якості, відновлення соціальної справедливості; опора на позитивне в дитині; спрямування роботи на соціальні зміни (в клієнті, мікро - та макросередовищі); пріоритет прав дитини; законність; конфіденційність; системність.

Етапи соціальної роботи з підлітками, які зазнали сімейного насильства:

- 1) Проводити опитування з метою встановлення наявності насильства в сім'ї.

Методи: опитування, аналіз.

- 2) Розробляти всебічний план допомоги, аналізувати ефективність розпочатих дій.

Методи: роз'яснення, групова або індивідуальна соціальна робота, група самопомоги.

- 3) Допомогати у розв'язанні важливих життєвих справ дитини. *Методи:* консультування, бесіда.
- 4) Надавати юридичні та психологічні поради або вказувати місця, де можна отримати таку допомогу. *Метод:* консультування.
- 5) Надавати фінансову допомогу у вигляді постійних, тимчасових чи цільових виплат. *Метод:* соціально-економічний(фінансовий).
- 6) Вказувати адресу, де жертва домашнього насильства може отримати притулок. *Метод:* посередництво.
- 7) Організовувати і забезпечувати функціонування інформаційних пунктів, осередків допомоги, груп підтримки. *Метод:* група самопомоги та взаємопідтримки.
- 8) Співпрацювати з іншими державними і громадськими організаціями. *Метод:* посередництво.

Соціальна реабілітація підлітків, що зазнали сімейного насильства – це вид роботи, спрямований на відновлення їх морального, психічного та фізичного стану, їх соціальних функцій, приведення індивідуальної чи колективної поведінки у відповідність із загально визнаними правилами і нормами. Психологічна допомога дітям і підліткам, які пережили насильство і жорстокість, повинна бути спрямована на якомога повне усунення їх наслідків та вжиття заходів щодо припинення насильницьких дій.

Використана література:

1. Грабська І.А. Насильство у подружніх стосунках: зарубіжний досвід досліджень та консультування / І.А. Грабська // Практична психологія та соціальна робота. — №9. — 1998. — С.20-22.
2. Домашнє насильство в Україні. Правозахисники Міннесоти / С. Бенуел, Т. Барклай, Е. Д'юбан, Р. Філіпс. — 2000. — Грудень.
3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» №2866 — IV від 8 вересня 2005 року.
4. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. / В.М. Шахрай Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури. — 2006. — 464с.

Авторка статті:

Євгенія Клименко,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНИМИ СІМ'ЯМИ

Актуальність даної теми можна пояснити тим, що люди з неповних сімей є такими ж членами суспільства і мають ті ж права й потреби, що і всі інші. Рано чи пізно діти з цих сімей виростуть і вступлять в самостійне життя. Вони будуть працювати, брати участь у суспільному житті, створювати свої сім'ї та виховувати вже своїх дітей. Щоб забезпечити благополуччя неповних сімей, необхідна технологія роботи, яка б реалізувала вищевикладені положення.

Об'єкт дослідження: технологізація соціальної роботи.

Предмет дослідження: технологія соціальної роботи з неповними сім'ями.

Сенс / місія. В сучасній Україні стає все більш поширеною проблема виховання дітей в неповних сім'ях. Неповна сім'я являє собою групу найближчих родичів, яка складається з одного батька або матері з одним або декількома дітьми неповнолітнього віку.

Неповні сім'ї стикаються з низкою проблем – соціально-економічними, матеріальними, педагогічними, медичними, психологічними тощо, розв'язання яких є досить актуальним завданням.

Місією цієї роботи є допомога членам таких сімей та запобігання виникнення складних сімейних обставин.

Ціль: створення центру соціальних послуг для неповних сімей в місті Житомир протягом 1 місяця.

В центрі неповні сім'ї зможуть отримати безкоштовну консультативну та гуманітарну допомогу.

Організація. Перш за все соціальний працівник має винайняти офіс, за допомогою можна звернутися до місцевої влади. Наступним кроком буде розповсюдження інформації в інтернет мережі та на вулиці, залучення волонтерів. За коштами на рекламу можна звернутися до благодійних фондів або місцевих депутатів.

Засоби і методи.

З клієнтами буде проводитися індивідуальна робота, вона допоможе членам сім'ї компенсувати відсутній досвід позитивного ставлення один до одного, якого, зазвичай, бракує в таких сім'ях. Адже ці сім'ї набули великого досвіду конфліктів, взаємних образ членами сім'ї один одного тощо. Натомість доброзичливих відносин, взаємоповаги, любові членам сім'ї часто бракує.

Вона включатиме в себе індивідуальні бесіди, консультації, практичні заняття.

Стратегія допомоги — це первинне переведення проблеми в терміни бажаних результатів і планування застосування певних методів.

Використовуватися при цьому будуть такі методи:

Метод соціального втручання що являє собою сукупність дій для полегшення сприймання клієнтом актуальних проблем. Здійснюється через серію цілеспрямованих дій, таких як: зняття неспокою, допомога у формуванні позитивної мотивації, підтримка; зняття емоційної блокади;

Консультування — один з важливих психологічних методів соціальної роботи.

Метод терапії реальністю полягає в тому, щоб допомогти людям зрозуміти і прийняти відповідальність за свою власну поведінку.

1. Знайомство з дитиною та сім'єю, визначення необхідності і можливостей роботи з даною, оцінка реальної ситуації в родині.
2. Налагодження контакту з дитиною, входження в сім'ю, метою якого є створення мотивації до тривалої роботи, підвищення відповідальності сім'ї. Методом роботи в даній ситуації є бесіда.
3. Детальне глибоке вивчення проблем дитини і сім'ї, формування правильних уявлень про різні аспекти їх функціонування, створення необхідної інформаційної бази для подальшого забезпечення необхідних змін. На цьому етапі будуть застосовуватися психодіагностичні методики, спостереження.
4. Аналіз інформації, вибір відповідних напрямків, способів і засобів роботи. При цьому дуже важливо зіставити інформацію, отриману з різних джерел, різними методами і правильно узагальнити дані.
5. Соціально-педагогічна (корекційна) робота, яка полягає в створенні нових або відновленні зруйнованих позитивних взаємовідносин дитини з сім'єю, контактів з соціумом, підвищенні рівня соціальної компетентності та відповідальності сім'ї і її членів.
6. Підведення підсумків роботи з дитиною, вихід з сім'ї в результаті досягнення мети роботи: стабілізації сімейного мікроклімату, підвищення відповідальності і т. п. Дуже важливо забезпечити поступовість виходу, уникати раптового припинення контактів з родиною.
7. Контроль за сім'єю протягом певного періоду часу (бесіда).

Рівень кваліфікації: соціальний працівник з дипломом про повну вищу освіту.

Методи оцінки: Ефективність цієї роботи залежить від умінь педагогів до цього виду діяльності та готовності батьків засвоювати знання з сімейної педагогіки. Водночас соціальному педагогу важливо правильно визначити, наскільки об'єктивні батьки в оцінці здібностей, можливостей і вихованості свого сина чи дочки.

Проблема збільшення кількості неповних сімей є актуальною в наш час, тому є сенс створювати центри допомоги та стимулювати людей звертатися до них.

Використана

література:

1. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка. / Н.А. Сейко .Методичний посібник. — Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. — 260 с.
2. Технології соціально-педагогічної роботи: Навч. посіб. / За заг. ред. А.Й. Капської. — К., 2000. — 372 с.

Авторка статті:

Марія Кошицька,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Проблема дитячої інвалідності є актуальною у всьому світі, потребує ряд заходів щодо її вирішення. Батьки, які виховують таких дітей, часто страждають морально і психічно. Їм не вистачає психологічної підтримки. Вони вважають себе винними у тому, що їх дитина є інвалідом.

Батьки дітей з інвалідністю – це особи, які піклуються і доглядають дитину, яка має порушення у фізичному або психічному розвитку.

Інвалідність – це соціальна недостатність внаслідок обмеження життєдіяльності людини, яка викликана порушенням здоров'я зі стійким розладом функцій організму, що призводить до необхідності соціального захисту і допомоги.

Об'єкт дослідження: соціальна робота з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю.

Предмет дослідження: технологія соціальної роботи з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю.

Завдання:

1. Ознайомитися з проблемами, з якими стикається сім'я, що виховує дитину з інвалідністю

2. Розробити технологію роботи з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю

Сенс: допомога батькам у вихованні дитини з інвалідністю, прийняття її такою, якою вона є.

Ціль: набуття членами сім'ї знань і навичок щодо виховання дитини з інвалідністю і продуктивної адаптації до її особливостей.

Організація: створення особистого кабінету, куди батьки зможуть приходити і консультуватися зі спеціалістом. Це допоможе здійснити держава або благодійний фонд. Варто розробити оголошення в соціальних мережах, застосувати засоби масової інформації або рекламу. Батьки знатимуть, що існує такий заклад, куди вони зможуть звернутися за допомогою.

Засоби і методи:

Бесіда. За допомогою бесіди фахівець дізнається про саму сім'ю, у якій виховується дитина з інвалідністю, з якими проблемами вони часто стикаються, який фізичний та психічний стан здоров'я дитини.

Корекційна робота з батьками. Створення секцій для батьків, де вони зможуть ділитися своїми проблемами, думками з іншими людьми. Це допоможе зблизити батьків з іншими членами секції.

Створення зони відпочинку для батьків і дітей.

Проведення тренінгової роботи з батьками.

Проведення психотерапевтичної роботи з батьками.

Соціальне консультування. Батьки можуть звертатися до фахівця соціальної сфери за консультацією.

Трудотерапія і групова терапія, де батьки можуть взаємодіяти з дітьми.

Створення необхідних умов для повноцінного задоволення потреб сім'ї.

Рівень кваліфікації: соціальний працівник, психотерапевт, дизайнер (для розробки зони відпочинку), менеджер з реклами.

Методи оцінки:

1. Покращення емоційного стану батьків .
2. Зміцнення відносин всередині сім'ї та з оточуючими людьми.
3. Покращення рівня умов життя сім'ї.

Отже, було розроблено технологію соціальної роботи з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю, що сприятиме покращенню життя на психологічному рівні, сприянню в сім'ї позитивного психологічного клімату для догляду, спілкування і навчання дитини.

Використана література:

1. Грабовенко Н.В. Обґрунтованість змісту і форми соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, в умовах реабілітаційного центру / Н.В. Грабовенко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. — 2007. — 244с.

Авторка статті:

Євгенія Левченко,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МІГРАНТАМИ

Актуальність теми дослідження особливо гостро постає у світі подій, які сьогодні відбуваються в Україні. Масштабність вимушеної міграції всередині країни – явище, яке ми можемо спостерігати в кожному куточку нашої держави. Мігранти на сьогоднішній час особливо потребують конкретної допомоги, яка можлива лише при функціонуванні мережі територіальних закладів, що враховують місцеву ситуацію і її особливості.

В даний час органами соціального захисту населення ведеться різнобічна робота з мігрантами. Соціальні працівники допомагають кожній людині, що звернулася, у вирішенні її особистих соціальних, економічних, правових і інших проблем, сприяють в установленні чи відновленні необхідних соціальних відносин. Існують три основні види вирішень проблем мігрантів: добровільна репатріація, поселення в країні першого притулку та переселення в третю країну. Як правило, репатріацію прийнято вважати найбільш прийнятним рішенням, оскільки мігранти благополучно повертаються в свої рідні місця, мову, культуру та стиль життя, які вони вже знають. Проте, у багатьох випадках репатріація неможлива, принаймні, в найближчому майбутньому, оскільки джерело переслідування, який спонукав мігрантів залишити свою країну, як і раніше зберігає сильні позиції. Поселення в сусідній країні розглядається в якості другого за прийнятністю рішення, оскільки найчастіше сусідні країни близькі один до одного з культури, і відповідно, місцева інтеграція проходить для біженців менш болісно. Проте не всі країни першого притулку виявляють бажання або здатні надати постійне місце проживання.

Об'єкт дослідження: проблеми психологічної адаптації мігрантів.

Предмет дослідження: технологія соціальної роботи з мігрантами.

Завдання:

1. Охарактеризувати основні методи соціальної роботи з мігрантами;
2. Профілактика психологічних проблем що до адаптації мігрантів;
3. Розробити технологію соціальної роботи з мігрантами.

Сенс / місія. Спочатку мігрант переважає бажання вижити, але, коли мігранти отримують роботу і ближче знайомляться з країною, куди вони переселилися, пережите минулих років може викликати труднощі з адаптацією. З плином часу знижується потреба в одних видах служб і збільшується потреба в інших. Особливо це стосується психіатричної служб. Потрібно враховувати що гостро це питання постало у зв'язку з останніми подіями, які відбуваються в Україні, коли тисячі вимушених мігрантів змінили своє звичне місце проживання і потрапили до категорії ризику.

Всю сукупність методів, що використовуються у соціальній роботі, можна поділити на дві великі групи: теоретичні та практичні.

Організація, засоби і методи.

1). Діагностика чинників, які впливають на психологічн здоров'я мігрантів, за допомогою якого на основі дослідження особистих документів вивчаються суб'єктивні сторони. Методи: анкетування, бесіда.

2) Стимулювання діяльності та поведінки індивіда, організацію пізнавальної, практичної діяльності поведінки. Методи: тренінг, групи самопомоги, дискус-клуби, терапевтичні групи.

3) Розробка оптимальної структури консультацій для мігрантів. Метод: посередництво.

4) Дослідження взаємозв'язів мігрантів між собою та оточуючим світом.

5) Психологічна підтримка і зворотній зв'язок. Методи: інтерв'ю, консультування.

Форми і методи соціальної роботи з мігрантами принесуть позитивні результати при наявності чіткої та продуманої політики та програми з прогнозування міграційних процесів і конкретних міграційних потоків. Адаптація є ключовим поняттям стабільності суспільства у цілому технологія соціальної роботи з мігрантами передбачає не тільки систему надання допомоги окремим індивідам і групам, які опинилися в результаті міграції в складній життєвій ситуації, але й реорганізацію соціального середовища, врахування міграційної ситуації, характеру міграційних потоків, чисельності мігрантів, їх категорій.

Встановлення добрих відносин між різними громадами припускає надання іммігрантам міцного правового статусу і рівних можливостей для їхньої участі в різних сферах життя суспільства. Тільки на цій основі можуть розвиватися рівноправні міжнаціональні відносини і життєдіяльність діаспори. Тому, маємо розуміти, що політика і технологія з питань етнічних відносин і роботи з мігрантами в обов'язковому порядку повинні бути сформовані. У роботі з мігрантами перевагу слід віддавати методу групової роботи, що дозволяє охопити велику кількість людей.

Використана література:

1. Бандура Р. Соціальна робота з мігрантами/ Роман Бандура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Zoja/Downloads/Npd_2014_1_25.pdf
2. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка. / Н.А. Сейко .Методичний посібник. — Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. — 260 с.

Авторка статті:

Оксана Лукашук,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

В наш час інклюзивне навчання є актуальною темою, бо це процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі, якій потребує уваги. Тобто це такий спосіб отримання освіти, коли учні з особливими потребами навчаються в загальному освітньому закладі за місцем свого проживання, – і це є альтернативою інтернатній системі, за якою вони утримуються та навчаються окремо від інших дітей, або домашньому та індивідуальному навчанню. Але питання інклюзії варто розглядати не тільки в аспекті створення доступних освітніх умов для дітей з особливими потребами. Інклюзивна освіта в широкому сенсі передбачає створення рівних можливостей для всіх категорій дітей, тому жоден не має відчувати себе іншим – і це головне завдання інклюзії.

Мета: розробити технологію адаптації дітей з особливими потребами до інклюзивного навчання протягом двох місяців навчання (01.09-01.11).

Об'єкт дослідження: технологія соціальної роботи у сфері інклюзивного навчання.

Предмет дослідження: технологія соціальної роботи для адаптації дітей з особливими потребами.

Завдання:

1. Стабілізувати емоційний стан дитини з особливими потребами.

2. Навчити дітей спілкуватися і працювати разом.

3. Спонукати батьків до участі в процесі розвитку та навчання дитини.

Перспективним завданням сучасної корекційної освіти постає інтегроване та інклюзивне навчання. Яке позитивно вплине на майбутнє дітей.

Інклюзивне навчання в закладах загальної освіти має покращити навчальне середовище, забезпечити потреби всіх учнів з повагою до їхніх здібностей та можливостей, зокрема пошук нових шляхів соціальної адаптації дітей з психічними та фізичними проблемами, протягом перших двох місяців навчання.

Перевагами інклюзивного навчання полягає у подоланні ізоляції дитини з особливими потребами від соціуму, отримати освіту за місцем проживання без відриву від сім'ї, реальній соціальній адаптації з раннього віку, оздоровленні емоційної сфери нормальних однолітків, навчанні дітей спілкуватися та працювати разом, формування у здорових дітей почуття відповідальності за товаришів, які потребують допомоги, емпатії, співчуття [1].

Етапи технології соціальної роботи для дітей з особливими потребами.

1. Встановлення контакту соціального працівника із дитиною з особливими потребами. Метод: бесіда.

2. Знайомство дитини з класом і умовами навчання. Методи: тренінг на знайомство, робота в групах.

3. Ознайомлення з індивідуальними особливостями дитини та виявлення її здібностей. Методи: арт-терапія, музикотерапія, пісочна терапія, лялькова терапія, конкурси, фестивалі.

4. Підтримка емоційної рівноваги дитини. Методи: Су-Джок терапія, фізкультхвилинка, різноманітні ігри і вправи емоційного спрямування.

5. Педагогічна підтримка дитини з особливими потребами та залучення широкого кола фахівців (лікаря, психолога, юриста, асистента). Методи: бесіда, індивідуальна робота.

6. Розвиток мовленево-комунікативних навичок. Методи: тренінг, діалог, ігри з використанням невербального спілкування, сюжетно-рольові ігри.

7. Формування згуртованості учнівського колективу. Методи: тренінг, спортивні змагання, культурні заходи, групова робота.

8. Робота з батьками – спонукати їх до участі в процесі розвитку та навчання дитини. Методи: бесіда, тренінг.

Технологія допоможе соціальному працівнику працювати у сфері інклюзивного навчання, покращити адаптацію дітей з особливими потребами, згуртувати всіх дітей, незалежно від фізичних чи психологічних відхилень.

Переконалися на скільки технологія працює і є ефективною можна за допомогою емоційної атмосфери в класі та самої дитини, також дослідити рівень згуртованості учнівського колективу провівши за допомогою визначення індексу групової згуртованості Сішора. Перевірити успішність учня в навчальних предметах.

Таким чином, освіта дітей з особливими потребами має передбачати включення їх у загальну діяльність разом з іншими дітьми, починаючи вже з дошкільного віку. Організація інклюзивного навчання вимагає пристосування до потреб дитини з особливими потребами не тільки приміщення, відповідно облаштованого робочого місця для занять, а й програмно - методичного забезпечення, надання додаткових послуг такій дитині, організації індивідуального підходу до неї, для подальшої її соціалізації в соціумі.

Використана література:

1. Інклюзивна освіта: досвід і перспективи : [монографія] / Колектив авторів; відп. ред. Г.В. Давиденко. — Вінниця, 2016. — 242 с.
2. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. І.О. Білозерська та ін.; за заг. ред. А.А. Колупаєвої. — К.: А.С. К., 2012. — 308 с.
3. Софія Н. 3. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти // Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посібн. / Н.З. Софія, А.А. Колупаєва, Ю. М. Найда та ін.; [за заг. ред. Даниленко Л.І.]. — К., 2007— 242 с

Автор статті:

Олег Любарець,

студент спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, СХИЛЬНИМИ ДО ПРАВОПОРУШЕНЬ

Мета: забезпечити нормальні умови соціальної інтеграції дітей схильних до правопорушень.

Завдання:

1. Підвищити соціальний і міжособистісний статус дітей.
2. Створити сприятливі умови для самореалізації правопорушників.
3. Надати різних соціальні послуги відповідно до потреб дітей та їхніх сімей.
4. Реабілітація й виведення дітей з кризових ситуацій, для соціалізації в соціумі.

Цільова аудиторія: неповнолітні, які схильні до правопорушень.

Об'єкт: процес соціальної роботи з неповнолітніми особами, які схильні до правопорушень.

Предмет: технологія соціального супроводу неповнолітніх схильних до правопорушень.

Компоненти:

1. Цільовий компонент вимагає визначення цілей діяльності, які необхідно розв'язати соціальному педагогу, працюючи з дітьми схильними до правопорушень. Тобто соціальний працівник шукає шляхи розв'язання проблем, які заважають нормально функціонувати неповнолітнім особистостям. На цьому етапі соціальний працівник разом з дітьми розробляють «дерево цілей» (цілепокладання), добираються методи і форми організації роботи з неповнолітніми правопорушниками.

2. Мотиваційний компонент, тобто розв'язувати проблеми дитини не повинен тільки соціальний педагог, а й сама дитина. Соціальному педагогу необхідно мотивувати дитину до співпраці та до вирішення проблем, використовуючи методи опитувальника та наукові методи.

3. Комунікативний компонент передбачає взаємодію соціального педагога і дитини, тобто встановлення сприятливих стосунків до співпраці, застосовуючи методи психологічного управління.

4. Результативний компонент включає моніторинг та оцінку виконаної роботи, тобто визначення ефективності заходів, які були проведені з неповнолітніми правопорушниками.

При роботі з неповнолітніми правопорушниками було використано технологію соціального супроводу, яка спрямована на подолання складних життєвих обставин неповнолітніх правопорушників та збереження їх соціального статусу.

Етапи здійснення технології соціального супроводу:

1. Повідомлення інформації про неповнолітніх правопорушників, яка опинилася у СЖО і має необхідність у допомозі.

2. Здійснення оцінки потреб. Соціальний педагог відвідує сім'ю з метою вивчення та здійснення оцінки потреб соціально незахищених дітей, які схильні до правопорушень. При цьому він вивчає: а) стан здоров'я, умови розвитку та виховання дитини; б) думки родини щодо проблем та шляхів їх подолання.

3. Прийняття рішення про надання соціальної допомоги. Цей етап визначає, чи потребує родина допомоги; чи може сама їх подолати без допомоги соціального працівника. Якщо виявлено, що сім'я не впорається з таким завданням, то приймається

рішення обох сторін, щоб розпочати соціальну послугу. Обов'язковим є згода особи чи сім'ї та укладання договору про здійснення соціального супроводу, чи то іншої допомоги соціального працівника, в якому зазначаються права та обов'язки надавача та отримувача соціальної послуги.

4. Укладання договору про надання соціальної послуги соціального супроводу. Цей етап вважається початком соціальної допомоги.

5. Складання індивідуального плану соціальної допомоги (комплексна оцінка потреб). Індивідуальний план є основою для отримання соціальної послуги і базується на результатах оцінки потреб отримувача. Надавач разом з отримувачем соціальної послуги складають план соціального супроводу.

6. Виконання плану соціального супроводу (перегляд індивідуального плану соціального супроводу). Послуга соціального супроводу здійснюється протягом певного періоду. Термін соціального супроводу для кожного визначається індивідуально і не перевищує 6 місяців. В певній мірі тривалість послуги залежить від проблем, які існують в сім'ї чи в дітей правопорушників, спроможності родини самотійно подолати обставини. У разі потреби за рішенням дорадчого органу термін послуги можуть продовжити до 1 року. З метою досягнення позитивних результатів соціальної послуги через 1 місяць від початку соціального супроводу проводиться перегляд індивідуального плану з метою коригування та зміни дій й заходів індивідуального плану на наступний час. Якщо позитивні результати відсутні план переглядається ще раніше. У разі продовження часу соціального супроводу план доповнюється.

7. Закриття соціального супроводу, моніторинг.

Отже, технологія соціального супроводу неповнолітніх правопорушників передбачає покращення умов життя сім'ї, повне розв'язання проблем і мінімізація негативних наслідків, соціальну підтримку, захист прав та збереження хороших стосунків у сім'ї.

Використана література:

1. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка. / Н.А. Сейко .Методичний посібник. — Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. — 260 с.

Авторка статті:
Тетяна Матвійчук,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:
Надія Павлик,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ

Фінансова криза, яка стала соціально-економічною кризою, призвела до різкого зростання безробіття серед молоді у світі і збільшила недовіру молодих людей до інститутів, урядів та корпорацій.

Від збільшення рівня безробіття страждає не тільки молодь, а й економіки багатьох країн. Невикористаний потенціал має вирішальне значення для багатьох держав, що розвиваються, з великим відсотком молоді серед населення. В Україні на 1 вересня 2013 року кількість зареєстрованих безробітних становила 435,4 тис осіб, з них молоді – 183,3 тис осіб або 42,1%. Найменший рівень зайнятості – серед 15-24-річних. У 2012 році він становив лише 33,7% порівняно з 73,8% серед 25-29-річних – вищий, ніж в середньому в Україні.

Об'єкт: молодіжне безробіття

Предмет: технологія соціальної роботи з безробітною молоддю

Завдання:

1. Аналіз головних причин безробіття серед молоді;
2. Розробка технології роботи з безробітною молоддю.

Згідно Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», до молоді належать громадяни віком від 14 до 35 років. Молодь – соціально-демографічна група, відокремлена на основі сукупності вікових характеристик і особливостей соціального стану.

Молодь – це активний учасник громадського життя суспільства; найактивніша демографічна група; третина економічної активності населення.

Безробітна молодь – це особлива соціальна група, яка в певний час не має такої цінності, як робота, пов'язаного з нею престижу, матеріального добробуту та загального визнання. Це відчутно впливає на загальну мотивацію поведінки молодих людей, мотиви вибору й опанування професії або перенавчання. Значну частину безробітної молоді становить контингент молодих людей – випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів, які здобули професію (спеціальність) і вперше виходять на ринок праці. Майже половина (47 %) працюючої молоді працює не за фахом. Серед основних причин – відсутність вакансій, незадовільні зарплати та умови праці.

Проблеми безробітної молоді та причини безробіття:

- Неконкурентоспроможність
- Незадовільна заробітна плата
- Відсутність досвіду
- Труднощі у самовизначенні при виборі професії
- Відсутність робочих місць (особливо у сільській місцевості)
- Низька стресостійкість
- Неможливість поєднувати роботу з навчанням
- Дві третини молодих громадян у віці 14-35 рр. хотіли би *мати більш високий рівень освіти*. Серед основних мотивів – можливість влаштуватися на престижнішу роботу (34 %), можливість більш високого заробітку (34 %), а також можливість зробити гарну кар'єру та особиста потреба у постійному підвищенні рівня освіти (по 24 %).

Сенс: економічний розвиток країни неможливий без забезпечення населення гідними робочими місцями. Молодь – це основна частина економічно активного населення. Для того, щоб подолати безробіття серед молоді, необхідно розвивати конкурентоспроможних спеціалістів, які будуть володіти різноманітними навичками необхідними у сучасному світі та не будуть обмежені лише знаннями здобутими під час навчання у закладах освіти.

Зараз більшість роботодавців очікує від недосвідченого співробітника не наявності конкретних практичних знань, а добре розвинутих комунікаційних здібностей та сміливості брати на себе відповідальність. Тому молодь потрібно навчити бачити можливості якими вона може користуватися для набуття досвіду у різних сферах діяльності.

Ціль: надати молоді знання, необхідні для пошуку роботи та допомогти із самовизначенням у професійній діяльності.

Організація: створення «кімнати симуляції» на базі служби зайнятості.

Засоби і методи.

Основною формою діяльності «кімнати симуляції» будуть майстер-класи, на яких буде визначено найбільш затребувані професії сучасності (на основі дослідження запитів ринку праці у найближчі роки). Розбір цих професій та їх особливостей разом із молоддю зацікавленою у працевлаштуванні; проведення семінарів на тематику професійного самовизначення; запрошення спеціалістів відповідних професій для того, щоб вони могли поділитися своїми знаннями. Зустріч із фахівцями різних сфер діяльності допоможе поділитися з молоддю досвідом, можливо, зацікавити конкретною професією, або навіть запропонувати роботу чи стажування і т.д.

Рівень кваліфікації: спеціаліст служби зайнятості.

Методи оцінки: кількість тих, хто працевлаштується після відвідування «кімнати симуляції» за визначеною професією; збір вражень від учасників.

Більша частина безробітної молоді не повністю розуміє, чим би вона хотіла займатися та у якій сфері конкретно можна досягти успіху. Основною причиною цього є відсутність досвіду, низька конкурентоспроможність, бажання одразу отримувати велику заробітну плату. Допомогти у подоланні цих проблем може організація заходів, пов'язаних із професійним самовизначенням та залучення спеціалістів різних сфер діяльності для передачі свого досвіду.

Окрім цього, я вважаю, що молодим людям необхідно влаштовуватися на різні робочі місця, оскільки це дасть дуже великий досвід. Також так буде набагато простіше зрозуміти та визначитися – ким ти хочеш працювати. Я би більше акцентувала увагу на тій безробітній молоді, яка ще навчається, тобто з одного боку навчання є важливим для працевлаштування, а з іншого одним навчанням теж не можна обмежуватися, тому корисним буде здобуття молоддю навичок поза основною їхньою спеціалізацією. Усе це вирішить проблему молоді у самовизначенні, дасть зрозуміти в якому професійному напрямі варто рухатися і докладати зусиль, що як наслідок допоможе бути більш конкурентоспроможними та пристосованими до змін на ринку праці.

Використана література:

1. Вікіпедія [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Молодь>
2. Молодіжне безробіття. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2013/10/2/397038/>
3. Економіка та суспільство [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://versii.if.ua/novunu/molod-komu-vona-potribna/>

Авторка статті:

Анна Моргалюк,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНИМИ МАТЕРЯМИ

В Україні народження дітей неповнолітніми стало проблемою, адже підлітки мало обізнані в питаннях планування сім'ї та методах контрацепції. За даними Міністерства охорони здоров'я, близько 40 відсоткам юних матерів ще не виповнилося 16 років. На 100 вагітностей у дівчаток-підлітків припадає 70 абортів, 15 пологів і 15 самовільних викиднів, що негативно позначається на їхньому здоров'ї [3].

На сьогоднішній день вагітність неповнолітніх стає більш актуальною проблемою. Ранні статеві стосунки, низький культурний рівень, відсутність сексуального виховання, інформації та знань про планування сім'ї, контрацепцію та безпечний секс – стають причинами ранньої вагітності[1]. В сучасному суспільстві підростає покоління хоче спробувати нових відчуттів, змінюються пріоритети підлітків. Зростає сексуальна активність неповнолітніх, у результаті цього збільшується кількість незапланованих вагітностей. Молоді матері зіштовхуються з низкою труднощів: від психологічної неготовності до материнства до необізнаності про елементарні особливості розвитку дитини та осуду з боку суспільства.

Неповнолітні матері потребують висококваліфікованої допомоги спеціаліста соціальної сфери, спрямованої на адаптацію у суспільстві, на надання навичок виховання, покращення умов життєдіяльності та вирішення певних труднощів.

Об'єкт дослідження: материнство неповнолітніх

Предмет дослідження: технологія соціальної роботи з неповнолітніми матерями

Завдання:

1. Проаналізувати проблеми неповнолітніх матерів.
2. Визначити методи роботи з неповнолітніми матерями.
3. Розробити технологію соціальної роботи з неповнолітніми матерями.

Неповнолітні матері – це дівчата, які не досягли 18 років та мають власних дітей.

Материнство – соціальні і біологічні взаємини матері і дитини.

Дізнавшись про свою вагітність, дівчина потребує великої підтримки, допомоги та розуміння з боку близьких їй людей.

Найрозповсюдженими проблемами, з якими стикаються неповнолітні матері:

- 1) матеріально-побутові, відсутність належних умов для проживання з немовлям, навичок організації домашнього господарства;
- 2) соціально-економічні, відсутність матеріального забезпечення, відсутність професії, неможливість продовження навчання;
- 3) відсутність або недостатня кількість навичок виховання, необізнаність про розвиток немовляти [2].

Сенс / місія. Робота соціального працівника допоможе знизити кількість абортів та відмов від новонароджених, сформувані усвідомленні материнські якості, материнську відповідальність та компетентність.

Ціль: надання знання та уміння про елементарні навички виховання немовлят неповнолітніми матерями.

Організація: консультації – батьки, юні матері; тренінги – неповнолітні матері.

Засоби і методи.

Встановлення контакту з неповнолітньою матір'ю та виведення її із стресового, дезадаптованого стану. Метод: бесіда.

Дослідження особистісних рис, особливостей фізичного та психологічного розвитку підлітка, взаємовідносин з оточуючими. Методи: інтерв'ю, експертна оцінка.

Обговорення та розробка індивідуальної програми роботи з дівчинкою. Методи: бесіда, експертна оцінка.

Роз'яснення батькам про необхідність підтримки доньки, зменшення морального тиску та забезпечення комфортної атмосфери, де юна мати змогла би повноцінно виконувати батьківські обов'язки. Методи: бесіда, консультування, група підтримки.

Створення умов для повноцінного розвитку молодшої сестри та дитини. Методи: групова терапія, група підтримки, тренінг розвитку батьківських навичок.

Сприяння поверненню до навчання та діяльності у суспільному житті. Методи: трудотерапія, групова терапія, самореалізація.

Організація груп самопомогі, притулки для неповнолітніх мам та їх дітей. Методи: превентивний, самовиховання, спілкування.

Рівень кваліфікації.

Батьки: підтримувати дитину в різних ситуаціях; підтримувати довірливі та дружні стосунки в сім'ї.

Соціальний працівник: консультації з різних питань; залучення інших спеціалістів до надання допомоги.

Методи оцінки:

- набування навичкам догляду за дитиною;
- формування готовності до пологів та відповідального батьківства;
- сприйняття себе в новій соціальній ролі.

Отже, технологія допоможе працівникам соціальної сфери у роботі з неповнолітніми матерями щодо розвитку їхнього відповідального ставлення до власної дитини, забезпечить соціалізацію, особистісний та повноцінний розвиток матері та дитини, створить позитивні взаємовідносини між близькими, навчить вирішенню внутрішньо особистісних конфліктів дівчинки. Також юна мати зможе реалізувати себе суспільстві, тільки тоді, коли матиме внутрішню гармонію та теплі відносини з найближчими людьми.

Використана література:

1. Греченкова Т. И. Социальный возраст материнства : дис. канд. социол. наук / Т. И. Греченкова. — Саратов, 2004. — 225 с.
2. Лук'янова К. А. Напрями діяльності соціального педагога з неповнолітніми матерями / К. А. Лук'янова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. — 2016. — Вип. 133. — С. 116-119.
3. Олексюк Н. С. Зміст роботи соціального педагога щодо попередження відмов від новонароджених дітей / Наталія Олексюк // Педагогіка та психологія. — Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2014. — Вип. 679. — С. 117-124.

Авторка статті:

Ірина Небесна,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ, ЯКІ ВІДБУВАЛИ ПОКАРАННЯ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Актуальність даної проблеми полягає в тому, що у наш час, коли крива злочинності, у тому числі і рецидивної, неухильно рухається вгору, а пенітенціарні установи не виправляють, а лише готують до скоювання нових злочинів питання про соціальну роботу з особами, що знаходяться в установах виконання покарання, а також звільненими від покарання встає дуже гостро. Якщо людина не виправиться і не адаптується до нормального життя, то це призведе до нових девіантних наслідків і, найчастіше, до повторного здійснення злочинів.

Проблематика даної роботи виражається в труднощах включення колишніх ув'язнених в повноцінне соціальне життя суспільства.

Об'єкт дослідження: інтеграція колишніх ув'язнених.

Предмет дослідження: технологія соціальної роботи з особами, які відбували покарання в місцях позбавлення волі.

Завдання:

1. Дослідити напрями реабілітації колишніх ув'язнених.
2. Розробити технологію роботи соціальної роботи з особами, які відбували покарання в місцях позбавлення волі.

Технології соціальної адаптації осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, являють собою сукупність методів, засобів, прийомів, способів організації сприяння засудженим у створенні передумов для успішної адаптації на етапі відбування покарання, а також безпосереднього сприяння соціальній адаптації після звільнення з установ виконання покарань. Вказані технології поділяють на: технології підготовки засуджених до життя в суспільстві та технології постпенітенціарної адаптації осіб.

Технології соціальної адаптації переважно втілюють провідні організації – такі, котрі згідно з чинним законодавством, внутрішніми документами (статутом, інструкціями тощо) працюють із засудженими і можуть надати конкретному звільненому максимально широкий спектр і обсяг допомоги. Максимальний ефект можливий завдяки співпраці з іншими установами й організаціями (включаючи недержавні та релігійні організації) подібного спрямування. У всі ці організації засуджені можуть звернутися за власним бажанням.

Соціальну технологію підготовки засуджених до життя в суспільстві доцільно починати втілювати не пізніше, ніж за шість місяців до звільнення, поєднуючи індивідуальну та групову форми роботи.

У структурно-функціональному вимірі технологічний алгоритм соціально-адаптаційної роботи з особами, які звільняються з місць позбавлення волі, наприклад, включає:

- збір та аналіз повної інформації про особу, яка звільняється (вивчення її характеристик, особової справи, медичної картки тощо);
- бесіда-знайомство з особою (з'ясування індивідуально-психологічних особливостей, мотивації подальшої поведінки, характеру стосунків із сім'єю, планів щодо освіти, роботи тощо);

- знайомство з сім'єю, оточенням особи, яка звільняється;
- розробка індивідуальних діагностичних карт;
- складання індивідуальної програми роботи для успішної адаптації до життя в суспільстві, підбір алгоритмів утручання (засобів впливу на свідомість, почуття, волю);
- складання плану соціального супроводу;
- розробка та проведення тематичних тренінгів.

У часовому вимірі технологічний алгоритм поступової соціально-адаптаційної роботи включає п'ять етапів.

1. На етапі скерування в провідну організацію визначається «провідна організація», котра зможе надати якомога ширший обсяг необхідної допомоги конкретному звільненому. Вибір відбувається на основі соціодіагностичної типології ув'язнених.

2. На етапі попереднього оцінювання відбувається співбесіда, завданням котрої є виявлення та аналіз проблем клієнта, складається індивідуальна програма соціально-психологічної роботи, цілі та завдання якої формуються разом із клієнтом, а також зазвичай підписується угода (контракт, договір).

3. На етапі надання першочергової (первинної) допомоги та професійного втручання задовольняються базові потреби клієнта завдяки наданню негрошової матеріальної допомоги (одяг, взуття, їжа), наданню місця тимчасового проживання, медичної, психологічної та грошової допомоги. Команда працівників організації спільно з клієнтом вирішують визначені на етапі оцінювання проблеми, котрі заважають успішній соціальній адаптації. На цьому етапі може проводитися й групова робота у вигляді тренінгів соціальних умінь і груп самодопомоги.

4. Етап соціальної адаптації може проходити паралельно з попереднім. На ньому відбувається залучення до системи суспільних відносин, засвоєння соціально схвалених ролей, становлення і розвиток як цілісної особистості на основі засвоєння елементів культури і соціальних цінностей, пристосування до групових норм.

5. Етап прикінцевого оцінювання відбувається після втілення передбачених угодою заходів і полягає в оцінці проведеної індивідуальної роботи та розв'язанні окреслених завдань, а за потреби колишнього ув'язненого скеровують до іншої установи, що здійснює соціальний патронаж звільнених осіб.

Розв'язання проблеми соціальної адаптації звільнених осіб можливе завдяки наступним крокам:

1) ресоціалізації засуджених в установах відбування покарань та їх підготовки до звільнення, а саме:

- проведення серед осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, інформаційно-роз'яснювальної роботи з їх прав і гарантій, можливостей життя після звільнення з місць позбавлення волі;
- організації професійно-технічного навчання осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, з урахуванням потреб ринку праці;
- забезпечення засуджених робочими місцями;
- своєчасного виявлення та лікування захворювань;
- недопущення втрати документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство, під час проведення досудового слідства та своєчасна їх видача перед звільненням з місць позбавлення волі;
- розширення впливу на засудженого його сім'ї, утворення при установах виконання покарань комітетів родичів;
- забезпечення спеціалізованої (післявузівської) підготовки персоналу установ виконання покарань;

2) соціального супроводу та соціального патронажу звільнених осіб, а саме:

- удосконалення системи соціальної адаптації звільнених осіб;
- сприяння у працевлаштуванні звільнених осіб;
- сприяння недержавним організаціям у провадженні діяльності, пов'язаної з розв'язанням проблем звільнених осіб, а також вивченні їх досвіду і подальшому його застосуванні;
- підвищення рівня медичного обслуговування звільнених осіб (хворих на туберкульоз, ВІЛ/СНІД тощо), зокрема за направленням установ і закладів соціального захисту для звільнених осіб і бездомних громадян;
- розроблення інформаційно-просвітницьких програм з питань профілактики туберкульозу, ВІЛ/СНІДу серед звільнених осіб та недопущення дискримінації ВІЛ-інфікованих, у тому числі у сфері праці;
- здійснення заходів щодо поліпшення роботи спостережних комісій;
- залучення волонтерів до роботи із звільненими особами;

3) оптимізації мережі центрів соціальної адаптації та спеціальних гуртожитків і забезпечення їх функціонування з урахуванням фінансових можливостей і регіональних потреб;

4) поліпшення якості надання соціальних послуг звільненим особам, а саме:

- визначення основних форм і методів соціальної роботи із звільненими особами;
- впровадження інноваційних методик під час проведення роботи із звільненими особами;
- введення у навчальні плани вищих навчальних закладів, що готують соціальних педагогів, соціальних працівників та фахівців із соціальної роботи, спеціального курсу з питань соціальної адаптації звільнених осіб та надання їм соціальних послуг;

- вивчення проблемних питань звільнених осіб;

5) удосконалення законодавства, а саме:

- вивчення законодавства інших держав із зазначеного питання;
- внесення змін до законодавства, зокрема в частині удосконалення системи соціальної адаптації звільнених осіб;

6) запобігання злочинності, а саме:

- організації соціальної роботи серед осіб з наркотичною та алкогольною залежністю, а також осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах і можуть бути схильні до такої залежності;

- розвитку мережі закладів, які надають соціально-медичні, психологічні та юридичні послуги з метою зменшення ризику інфікування ВІЛ/СНІДом та добровільного тестування на ВІЛ/СНІД;

- профілактики бездомності серед звільнених осіб.

Існує три варіанти розв'язання проблеми.

Перший варіант — удосконалення роботи із соціальної адаптації звільнених осіб на місцевому рівні з урахуванням фінансових можливостей та потреб регіонів.

У разі застосування цього варіанта місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні виділяти кошти з місцевих бюджетів на виконання відповідних програм і планів заходів. Такий варіант є неефективним з огляду на те, що пріоритетними вважаються питання соціального захисту інших незахищених верств населення, зокрема безпритульних дітей, громадян похилого віку, інвалідів.

Другий варіант передбачає залучення до розв'язання проблеми недержавних організацій. Він є перспективним, оскільки такі організації більш динамічні, мобільні, мають змогу залучати благодійні кошти, міжнародні гранти, спонсорську допомогу. Це

зменшить витрати з місцевих бюджетів та сприятиме розвитку громадянського суспільства.

Але ряд недержавних організацій не виявляють бажання провадити діяльність, пов'язану із соціальною адаптацією звільнених осіб, з огляду на відсутність належної підтримки з боку держави, недостатність коштів, небезпеку для життя та здоров'я їх працівників, недосконалість відповідних державних і регіональних програм та законодавства.

Застосування першого і другого варіанта окремо не дасть потрібних результатів. Тому третім оптимальним варіантом розв'язання проблеми є об'єднання зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для забезпечення соціальної адаптації звільнених осіб із залученням недержавних організацій. Це дасть змогу вивчити міжнародний досвід у цій сфері, створити умови для соціальної адаптації звільнених осіб, частково вирішити питання фінансування, визначити конкретну потребу в такій роботі в регіоні на основі офіційних статистичних даних, підвищити рівень якості надання соціальних послуг звільненим особам.

Отже, застосування запропонованої технології сприятиме наступному:

- формуванню ефективної системи соціальної адаптації звільнених осіб;
- активізації процесу реінтеграції звільнених осіб у суспільство;
- зміцненню механізму взаємодії заінтересованих центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та недержавних організацій;
- зниженню рівня рецидиву злочинів;
- зменшенню чисельності безробітних та бездомних;
- посиленню позиції сім'ї як соціального інституту;
- залученню громадськості до сприяння реінтеграції звільнених осіб у суспільство;
- підвищенню престижності соціальної роботи як багатогалузевого напрямку.

Використана література:

1. Бех В. П. Сутність та зміст соціальної роботи / В. П. Бех // Нова парадигма. — Запоріжжя, 2002. — Вип. 24.
2. Бондарчук Я. Г. Соціально-виховна робота соціального педагога з ув'язненими жінками в пенітенціарних закладах / Я. Г. Бондарчук // Соціальна педагогіка: виклики XXI століття : матеріали Всеукр. студ. наук.-пр. конф. — Луганськ, 2014. — С. 14–22.
3. Васильченко О. А. Соціальна робота в пенітенціарній системі: сучасний стан і перспективи розвитку / О. А. Васильченко // Грані. — 2013. — № 12. — С. 31–37.
4. Караман О. Л. Досвід організації соціально-виховної роботи з неповнолітніми засудженими в спеціальній виховній установі / О. Л. Караман // Соціальна педагогіка: теорія та практика. — 2013. — № 2. — С. 53–60.
5. Лучко С. В. Соціальна робота із засудженими як напрям функціонування пенітенціарних систем зарубіжних країн / С. В. Лучко // Науковий вісник Херсонського державного університету. — Серія : Юридичні науки. — 2014. — Вип. 4. — С. 166–169.

Автор статті:

Руслан Сушко,
студент спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що старіння населення є однією з найбільш актуальних проблем сучасності. Збільшення в загальній чисельності населення відносної частки і в абсолютній чисельності людей похилого віку робить особливо актуальними проблеми, пов'язані з тим, як старі люди вписуються в контекст сучасної дійсності. За даними Державної служби статистики України, кожен 5-й мешканець – це особа похилого віку, шоста їх частина – самотні люди. Половині із самотніх людей потрібна допомога в повсякденному житті, особливо сьогодні, коли для багатьох пенсіонерів основним джерелом існування є пенсія, розмір якої не забезпечує нормального життя. Понад 80% з них, особливо на селі, вимушені жити за «межею бідності». Це, природно, дає людям похилого віку відчуття власної непотрібності, а також провокує неусвідомлену агресію по відношенню до неминучої старості у більш молодих вікових верств. Зміна соціального статусу людини в старості і поява інвалідності в літньому віці, виникнення різних труднощів у соціально-побутової, психологічної адаптації до нових умов життя диктує необхідність вироблення і реалізації специфічних підходів, форм і методів, особливих технологій соціальної роботи з такими людьми. Саме з цих причин проблеми надання соціальної допомоги особам похилого віку стали тепер особливо актуальними. Тим часом, до теперішнього часу недостатньо розкриті соціальні аспекти роботи з людьми похилого віку в умовах сільської місцевості.

Предметом дослідження є процес діяльності соціального працівника з людьми похилого віку в умовах сільської місцевості.

Завдання:

- 1) проаналізувати основи соціальної роботи з людьми похилого віку у сільській місцевості;
- 2) дослідити потреби людей похилого віку в соціальній допомозі у сільській місцевості;
- 3) розкрити основні напрямки соціальної роботи з особами похилого віку у сільській місцевості;
- 4) виділити і обґрунтувати умови ефективності соціальної роботи з людьми старшого віку в умовах сільської місцевості.

Місією технології є протиріччя між практичною необхідністю в ефективній соціальній допомозі старим людям, які проживають в селі і недостатньою теоретичною вивченістю даної проблеми і визначило вибір теми технології: «Технологія соціальної роботи з людьми похилого віку»

Ціллю технології є теоретико-практичне обґрунтування умов соціальної роботи з людьми похилого віку; аналіз особливостей соціальної роботи із зазначеною категорією в умовах сільської місцевості та можливостей її покращення.

Організація, засоби і методи.

1. Діагностика поточної діяльності соціального працівника з людьми похилого віку в умовах сільської місцевості, встановлення його ролі, обов'язків. Аналіз найбільш впливових чинників його роботи. Методи: аналіз, експертна оцінка, психодіагностика.

2. Встановлення особливостей діяльності соціального працівника з людьми похилого віку в умовах сільської місцевості. Метод: бесіда.

3. Координація спільних дій, та складання плану що до подальшого графіку роботи соціальних працівників. Визначення форм роботи. Метод: посередництво.

4. Проведення Т-групи спрямовані на професійний та особистісний розвиток та підвищення кваліфікації соціальних працівників. Методи: тренінг, посередництво.

5. Створення комфортних умов для роботи, самими соціальними працівниками. Методи: спостереження, експертна оцінка, консультація.

6. Консультативна підтримка соціальних працівників та зворотній зв'язок. Методи: інтерв'ю, консультування.

Рівень кваліфікації. Перш за все, сама команда, що прагне покращити духовне та моральне здоров'я людей похилого віку сільської місцевості, бажано – знайомі з територіальними особливостями району соціальної роботи. Соціальні працівники, що мають практичний досвід соціальної роботи з літніми людьми; студенти старших курсів соціально-психологічного факультету, що мають змогу та бажання працювати у сільській місцевості з літніми людьми.

Методи оцінки: порівняльний аналіз результатів роботи соціальних працівників до та після впровадження технології; опитування та бесіди.

Проблема соціального захисту людини, що проживає в непростих соціальних і економічних умовах життя сучасного села, актуальна для сучасного українського суспільства. Ціллю соціальної роботи на селі є вносити позитивні соціальні зміни в життя людини, його сім'ї, життя громади. Всі засоби соціальної роботи на селі повинні бути використані в ім'я благополуччя сільського жителя, розвитку ресурсів для задоволення індивідуальних, групових, суспільних потреб.

Проаналізувавши фактори, які обумовлюють соціальну роботу з людьми похилого віку на селі, серед яких – обмежений доступ до послуг; низький рівень державної соціальної допомоги; обмеженість джерел громадської та приватної підтримки; ізолюваність і територіальна віддаленість, транспортні проблеми тощо – ми дійшли висновку, що технологія соціальної роботи з людьми похилого віку, її розробка та втілення у життя, є важливими та може мати великий вплив на покращення якості психологічного та морального здоров'я людей похилого віку у сільській місцевості.

Провівши діагностику поточної діяльності соціального працівника з людьми похилого віку в умовах сільської місцевості, встановлення його ролі, обов'язків, проаналізувавши найбільш впливових чинників його роботи; встановивши особливостей діяльності соціального працівника з людьми похилого віку в умовах сільської місцевості; скоординувавши спільні дії, та склавши план що до подальшого графіку роботи соціальних працівників; створивши комфортні умови для роботи соціальний працівник зможе втілити у життя технологію соціальної роботи з людьми похилого віку.

Використана література:

- 1.Залібовська-Ільніцька, Зоя Володимирівна. Система підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери до роботи з дітьми, що мають відхилення у розвитку / З. В. Залібовська-Ільніцька. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://lib.ndu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe?
2. Калініченко Т.В. Деякі особливості соціальної роботи з людьми похилого віку. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3972/1/Kolinishenko.pdf>

Авторки листів:
студентки 4-го курсу
спеціальності «Соціальна робота»

Наукова керівниця:
Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ЛИСТИ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНОГО ВПЛИВУ НА КРИВДНИКА

Проблема насильства в сім'ї на сьогодні є відкритою для обговорення. Жертви замовчують дії кривдника з різних причин: боязнь повторного знущання, сором, не бажання виносити сімейні питання на обговорення загалу. Наслідки замовчувань можуть бути фатальними: смерть членів сім'ї, психічні розлади, каліцтво та ін..

Фахівцю соціальної сфери варто сприяти мінімізації насильству в сім'ях клієнтів, отримувачів соціальних послуг.

З кривдниками проводиться соціальна робота: перевиховання; соціальне навчання; правову просвіту і виховання дітей і дорослих; соціальну профілактику, реабілітацію, супровід для кривдників, сім'ї; психокорекцію; соціальну корекцію; соціально-медичну корекцію; соціально-педагогічну корекцію; соціально-економічну корекцію. Лист як писане звернення до особи чи осіб, розраховане на широке розповсюдження і може використовуватися фахівцями соціальної сфери у роботі з кривдниками. Нами зібрані листи від жертв, фахівців соціальної сфери, від родичів. Чи будуть читати листи наші клієнти – це залежить від того, що написано і наскільки потрапляє своїми листами в інтереси і потреби клієнта. Найголовніше – щоб клієнт відкрив ваш лист. У першу чергу приділити необхідно увагу заголовку, а потім змісту.

ЛИСТИ ДО КРИВДНИКА

Лист №1 (авторка: Надія Полонська)

Олеже, як сьогодні, пам'ятаю той час, коли ми обмінялись обручками. Біла сукня, море квітів, десятки людей і наші з тобою радісні усмішки. Це був найщасливіший день у моєму житті. Здавалося, що далі все буде як у казці, адже ми так кохали один одного, але я помилялась. Життя з тобою стало нестерпним. Твої безпідставні ревності вбивають мене. Я перетворилась у птаха в клітці, якому не можна розправити крил без твого дозволу. З веселої, впевненої у собі, відкритої людини ти обернув мене в невпізнанну навіть для самої себе особу, твою тінь. Побой, мов чорна фарба, все частіше покривають моє тіло. Мені страшно і сьогодні я боюсь тебе. Найрідніша людина, яку я кохала понад усе зробила із мене наляканого безпорадного звіра.

Я довго терпіла хронічний стрес, який ледь не привів мене до самогубства. Але віра у те, що ти змінишся не полишала мене. Після кожного разу твоїх безпощадних побоїв звучали слова каяття, обіцянки, що це востаннє. А я пробачала, шукала причину в собі і сподівалась, що такого більше не повториться. Та тебе не зупинити. І останнє побиття виявилось ледь не фатальним для мене, тому зараз я роблю крок, на який би , здавалось, ніколи не насмілилась – я йду від тебе. Йду, бо знайшла людей, які допоможуть мені повернутись у себе, бо я жінка, яка поважає себе, свої права, заслуговує на турботу і ніжність, яка хоче бути і буде щасливою без тебе.

Лист №2 (авторка: Тетяна Булуй)

Привіт, коханий. Так, досі коханий. Останнього разу ти був надто жорстокий з нашою донькою. Я не мала іншого виходу як подзвонити до поліції. Ти повинен зрозуміти мене, такого не пробачають. Ми з донькою терпіли твої образи, крики, ти бив нас так,

ніби ми боксерська груша! Ми так і не стали тобі рідними, так? Хоча... раніше ти таким не був. Я винна в тому, що не побачила, коли це сталося з тобою. Ти зараз там, за ґратами, у тебе є час для міркувань. Подумай. Добре подумай, коли це сталося з тобою... А я? Я кохаю тебе і досі, ти знаєш це. Але до нас з донькою повертатися більше не варто. Ми будемо щасливі, якщо тебе не буде в нашому житті. Прощавай.

Лист №3 (авторка: Анастасія Шавловська)

Доброго дня! Мене звати Таня. Моя мама весь час мене б'є, принижує і кричить на мене лайливими словами. Мені всього 12. Я її боюся. Раніше, коли вона тільки починала мене бити, мені було боляче і прикро, я намагалася сказати їй, що я теж людина і мене не можна бити. Але, як виявилось, їй не цікава моя думка. Зараз я навіть і не заїкаюся і лише терплю, мені вже навіть не боляче, я звикла. Але це страшенно прикро. Я відчуваю себе не потрібною. У мене не багато друзів. всього двоє. Мама каже, що я ні з ким не зможу спілкуватися, тому що я занадто «тупа». Я люблю свою маму, але часом я відчуваю, що їй не цікаве моє життя. Я мрію стати художницею, я з дитинства малюю. Але вона до цих пір не бачила жодної моєї картини і не сприймає мою мрію серйозно, хоча для мене це головна мета життя. Вона не цікавиться моїм життям. Мені б дуже хотілося щоб вона була мені другом, мені завжди цього хотілося. Але я втратила надію, що колись ми зможемо нормально спілкуватися.

У мене немає своєї кімнати. Ми не бідна родина, але все ж кімнати у мене немає. Я часто зачинаюся в туалеті і плачу. Просто так. Вчуся я не погано – 9-10, але при цьому мама мені весь час говорить, що я буду двірником і ніколи не буду щаслива. Я не розумію, за що таке звернення до мене, я ні чого поганого не роблю. але мама посилається на те, що я не допомагаю їй по дому.

Я людина добра, у мене дуже слабкий характер. Я завжди допомагаю бездомним тваринам. Я сумніваюся, чи зможе мені хтось допомогти. Мені пропонували поговорити з мамою, але, навіть, не дивлячись на те, що я боюся з нею розмовляти, я майже впевнена, що вона мене не зрозуміє. Прошу, допоможіть!

Лист №4 (авторка: Марина Будзяк)

Шановний Миколо Леонідовичу!

Колектив Житомирського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді хоче запропонувати Вам свою допомогу.

Кожен із нас у своєму житті припустився багатьох помилок, які потім, здається, вирішити вже неможливо. І єдине, що потрібно людині у цьому випадку – це розуміння та підтримка. Коли поряд є люди, які вірять у тебе і знають, що за маскою гніву та рішучості ховається образа, відчай та страх, ти все ще маєш шанс бути почутим.

Ми розуміємо, що почуття, які накопичуються всередині Вас, у моменти безсилля, вибухають назовні фейєрверком негативних емоцій, які виснажують і спустошують Вас. Ми розуміємо, що Ви хочете бути почутим.

Саме тому ми пропонуємо Вам поспілкуватися з тією людиною, що почує Вас і зрозуміє, вислухає і, якщо Ви будете того хотіти, допоможе Вам зрозуміти самого себе. Ми впевнені, що причина Вашого гніву криється десь усередині і ми допоможемо її віднайти.

Якщо Ви повірили нам, запрошуємо до розмови з нами за номером (0412) 48 12 12. Будемо чекати Вас за адресою м. Житомир, майдан ім. С. П. Корольова, 4/2.

З повагою, колектив Житомирського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Лист №5 (авторка: Тетяна Ничипорук)

Шановний Вікторе Івановичу!

До Центру Соціальних служб сім'ї та молоді надійшло повідомлення, що Ви регулярно даєте стусани та ляпаси Вашій дружині. Я, як фахівець соціальної сфери, доводжу до Вашого відома, що у 2018 році вступив в дію закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Згідно якого стусани та ляпаси є фізичною формою домашнього насильства.

Відповідно до статті 30 «Відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди завданих унаслідок вчинення домашнього насильства» закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» після судового засідання Ви маєте відшкодувати моральну шкоду і матеріальні збитки Вашій дружині Олександрі Михайлівні, у тому розмірі, який встановить суд.

Також я Вам рекомендую звернутися до Міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за отриманням необхідної допомоги з питань, які Вас турбують.

Лист №6 (авторка: Олександра Красніцька)

Я дуже давно хотіла сказати тобі це. Зараз моя думка про тебе змінилася. Раніше – що ти до мене ставишся як до своєї сестри, любиш мене так сильно як і я тебе, що ти будеш опорою мені на все життя.

Потім усе змінилося. Коли ти вдарив мене, я хотіла, щоб ти вибачився. Але ти не зробив цього. Прикро. Я зрозуміла, що ти був сердитий і не стримав емоцій. Але пам'ятай, що є уже закон, який гарантує відповідальність за скоєне діяння, за штовхани, стусани та ін.. Раджу почитати. Твоя сестра.

Лист №7 (авторка: Марія Сидоренко)

Доброго дня, Кривднику!

Сьогодні хочу звернутися до тебе не тільки як соціальний працівник, але і як небайдужа до цієї проблеми людина.

Безсумнівно, в житті кожної людини виникають різні ситуації, що можуть викликати широкий спектр почуттів та емоцій, які не завжди є позитивними. Однак, жодні негаразди не є приводом завдання болю та страждань нашим рідним.

Можна довго писати про різні нормативно-правові документи про домашнє насильство, про твою відповідальність, покарання, які ти понесеш, але звичайне інформування навряд чи тебе зупинить.

Я хочу, щоб ти зрозумів, що відчують твої рідні, коли постійно стають об'єктами твого емоційного розвантаження. Чи приємно буде особисто тобі щодня вислуховувати незрозумілі претензії, відчувати постійну провину та бути в постійній напрузі в тих ситуаціях, які від тебе ніяк не залежать. І найжахливіше, робити вигляд, що нічого не сталося.

Поки у твоїх рідних лишилось терпіння, і вони ще поряд з тобою, раджу тобі не втратити свій останній шанс, адже будь-якому терпінню приходить кінець.

Певнена, що ти хочеш і зможеш зберегти свою сім'ю, і саме тому пропоную тобі долучитися до корекційної програми, яка складається індивідуально, і допоможе здобути нові навички та відкоригувати твою поведінку. Згодом до нас долучаться і твої рідні, адже наслідки будь-яких сімейних конфліктів не проходять безслідно, тому допомоги потребують і вони.

Я вірю в тебе, в твоїх рідних, у вашу сім'ю, яка неодмінно стане дружньою і щасливою! Саме ти можеш і маєш змінити своє життя, і життя твоїх рідних, які продовжують тебе любити незважаючи на твої вчинки.

Вибір за тобою, але пам'ятай, це останній шанс.

Лист №8 (авторка: Тетяна Бовсунівська)

Привіт, Олексю!

Пишу тобі в останній раз. Адже нічого не хочу мати з тобою спільного більше ніколи. Я рада, що ми не разом. У мене своє життя, щасливе життя в якому немає тебе. Немає твоїх образ, ляпасів, знущань, сліз, болі, яку ти приносив мені. Проживши з тобою 3 роки, я натерпілася від тебе багато. Скільки сліз я пролила. У мене єдине питання до тебе «За що?». За що ти мене бив, ображав нецензурними словами, постійно лаявся. Ти ж мене кохав! Як так? І я тебе кохала. Кохала, і думала, що з тобою буду щаслива. Але виявилось, що це зовсім не так. Не відчувала я від тебе ні кохання, ні турботи і підтримки, а відчувала тільки один біль. Помилилася я в тобі і розчарувалася назавжди.

Я сподіваюся, що ти розумієш як ти ставився до мене жорстоко. І впевнена, що розкаюєшся у своєму вчинкові. І наостанок хочу побажати тобі, щоб з тобою ніколи не була жодна з жінок. Тому що не хочу, щоб вони терпіли такого жорстокого, байдужого чоловіка як ти. Але якщо ти покохаєш когось іншого, то змінійся. Не роби такого, що робив зі мною. Стань кращим і добрим.

Я відпускаю тебе зі свого життя назавжди. Не чекай від мене листів, телефонних дзвінків. Живи своїм життям, а я буду жити своїм. Прощавай!

Лист №9 (авторка: Ольга Колос)

Доброго дня, Антоне.

До нас вчора звернулася Ваша донька за допомогою.

Запрошую Вас разом з донькою на консультацію з проблемних питань.

Ми завжди готові Вам налагодити стосунки та почути один одного. Олена Петрівна, соціальний фахівець.

Лист №10 (авторка: Катерина Ющенко)

Шановний кривднику,

До Вас звертається подруга жертви, яка постраждала від вашої негативної поведінки. На жаль, вашим діям нема жодних виправдань. Вона лише людина, як і всі інші, яка заслуговує право на повагу, честь та гідність, а також особисту недоторканість. Загальна Декларація прав людини повідомляє наступне:

1. Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

2. Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані.

3. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність.

У випадку порушення цих і ряду інших прав, які зазначенні в Загальній Декларації прав людини, Конституції України та інших державних документах Ви будете нести покарання згідно законам, прийнятим у державі.

Будь ласка, припиніть цькування. Не знущайтесь над людьми через їхню расу, релігію – з жодних причин. Припиніть насильство в будь-яких його проявах, і взагалі уникайте будь-яких негативних явищ. Не можна робити з людьми те, що не хочете, щоб з вами робили.

Ніхто не заслуговує на знущання, ніхто не народжується кривдником або расистом. І кривдити не починають просто так. Часто це несе за собою більш глибокий сенс, можливо проблеми в дитинстві з батьками, близькими, з адаптацією у соціумі. Але, як би Ви почувалися, якби знущалися над вами, якби це вам доводилося день у день потерпати від жорстокого ставлення інших людей без жодної зрозумілої вам причини?

Тому закликаю припинити знущання над іншими, тому що це не залишиться без покарання.

З повагою,

Катерина Ющенко, студентка 42-спф

Лист №11 (авторка: Катрук Катерина)

Привіт сину...

Знаєш, коли ти був маленький я намагалась давати тобі все, хотіла забезпечити твоє життя. Я багато працювала, що, звичайно, мало чим мене виправдовує у твоїх очах. Через цю роботу я впустила момент, коли ти почав бути таким жорстоким. Коли твої негативні емоції саме починали зароджуватися. Ти навіть не уявляєш наскільки я жалкую про це. Мені варто було приділяти тобі більше уваги, показувати свою любов, яку ти, можливо, не отримав сповна. Мені боляче дивитися на тебе вічно п'яного, дивитися у ці скляні і наповнені жорстокості очі. Цю біль, яку я отримую від тебе, це насилля, яке ти здійснюєш наді мною, над твоєю мамою, яка любить тебе більше за всіх на світі, ти навіть не уявляєш, що я відчуваю.

Я справді тебе дуже люблю і сподіваюсь, що колись ти мене зрозумієш, навіть якщо для мене це буде запізно.

Лист №12 (авторка: Олена Ножичківська)

Юрію, Ольга моя найкраща подруга і мені боляче дивитися на те, як вона постійно засмучена, зі сльозами на очах. Я не можу зрозуміти, чому ти так змінився? Адже, колись до весілля ти був зовсім інший. Чи не краще подарувати дружині букет квітів, ніж букет кулаків? Навіть якщо у тебе є якісь певні проблеми, то не варто їх переносити на власну сім'ю. Зупинись та задумайся, сьогодні у тебе є все, але ти цього не цінуєш, хоча завтра нічого може й не бути. Пам'ятай, що час не можливо повернути назад! На твою поведінку дивляться ваші діти, хоча на даний момент ти цього не усвідомлюєш, але в майбутньому це може мати негативний відбиток на їх подальше життя. Радість, повага, щирість, любов – це найголовніше в житті! Сімейне благополуччя – головніше всіх коштовностей. Гроші та кар'єра не чекатимуть тебе вдома та не подарують тобі всього цього. Замислись, будь ласка, над цим! Можливо, тобі потрібна якась допомога? Якщо так, то ти можеш звернутися до мене у будь який час. Однак, якщо ти не змінишся, я буду вимушена повідомити про цю ситуацію в поліцію, і відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашнього насильства в сім'ї» ти нестимеш покарання.

Лист №13 (авторка: Ірина Рєпкіна)

Шановний Степане Івановичу, хочу вас повідомити, що ніхто не заслуговує на знущання! Коли ти стаєш об'єктом знущань, це тягнеться за тобою все життя. Будь ласка, припиніть цькування. Не знущайтесь над людьми – з жодних причин. Ніхто не заслуговує на знущання, ніхто не народжується кривдником. Як би ви почувалися, якби знущалися над вами, якби це вам доводилося день у день потерпати від жорстокого ставлення інших людей без жодної зрозумілої вам причини?

Я б також спитала, чи усвідомлюєте ви, якого болю завдаєте іншим людям. Чи можете ви озирнутися у минуле і відчувати гордість за свою поведінку? Думаю, навряд чи.

Ще хотілося б донести до вашого відома, що згідно Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» за ваші побої та погрози (відносно вашої доньки), які відносяться до фізичного та психологічного насильства, вам доведеться відповідати за скоєнне.

Я також вважаю, що вам, кривдникам допомога потрібна не менше, ніж вашим жертвам. Тому якщо у вас проблеми, не зганяйте їх на іншій людині, думаючи, що це вам допоможе. Подумайте краще за наслідки!

Зазначимо, що описані листи допоможуть клієнтам соціальної сфери вільно висловлювати думки з питань домашнього насильства.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
2. Дудик П.С. Епістолярний стиль мови і мовлення [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2012_3_14
3. Залібовська-Ільніцька З. В. Система підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери до роботи з дітьми, що мають відхилення у розвитку / З. В. Залібовська-Ільніцька // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. — №4. — 2012 — 214с. — С.120-125.